

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี-ไทย

เล่ม ๕

(บาลี ภาค ๒ ตอนที่ ๒)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKAṬṬHAKATHĀ

Pāli - Thai

Volume V

(Pāli Part II Second Section)

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๕๘

สารบาญ
พระคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดก
บาลี-ไทย เล่ม ๕
(บาลี ภาค ๒ ตอนที่ ๒)

เรื่อง

หน้า

เอกกนิบาต

๘. วรุณวรรค

๑. วรุณชาดก (๗๑)	๑
๑. พรรณनावรุณชาดก (๗๑)	๒
๒. สิวนาคราชชาดก (๗๒)	๑๓
๒. พรรณناسิวนาคราชชาดก (๗๒)	๑๔
๓. สัจจังกิรชาดก (๗๓)	๒๕
๓. พรรณناسัจจังกิรชาดก (๗๓)	๒๖
๔. รุกขธรรมชาดก (๗๔)	๔๒
๔. พรรณนารุกขธรรมชาดก (๗๔)	๔๓
๕. มัจฉชาดก (๗๕)	๔๙
๕. พรรณนามัจฉชาดก (๗๕)	๕๐
๖. อสังกियชาดก (๗๖)	๕๙
๖. พรรณนาอสังกियชาดก (๗๖)	๖๐
๗. มหาสุป็นชาดก (๗๗)	๖๗
๗. พรรณนามหาสุป็นชาดก (๗๗)	๖๘
๘. อิลลีสชาดก (๗๘)	๑๐๕
๘. พรรณนาอิลลีสชาดก (๗๘)	๑๐๖

(๖๘)

เรื่อง

หน้า

๙. ขรัลสรชาดก (๗๙)	๑๓๖
๙. พรรณนาขรัลสรชาดก (๗๙)	๑๓๗
๑๐. ภิรมเสนชาดก (๘๐)	๑๔๒
๑๐. พรรณนาภิรมเสนชาดก (๘๐)	๑๔๓
ประมวลชาดกแห่งวรรณวรรคนี้	๑๕๕

๙. อปายิมหรรค

๑. สุราปานชาดก (๘๑)	๑๕๖
๑. พรรณนาสุราปานชาดก (๘๑)	๑๕๗
๒. มิตตวินทชาดก (๘๒)	๑๖๗
๒. พรรณนามิตตวินทชาดก (๘๒)	๑๖๘
๓. กาศ์กัณนิชาดก (๘๓)	๑๗๑
๓. พรรณนากาศ์กัณนิชาดก (๘๓)	๑๗๒
๔. อัดถัสสทวารชาดก (๘๔)	๑๗๙
๔. พรรณนาอัดถัสสทวารชาดก (๘๔)	๑๘๐
๕. กิมปักกชาดก (๘๕)	๑๘๗
๕. พรรณนากิมปักกชาดก (๘๕)	๑๘๘
๖. สीलวีมังสนชาดก (๘๖)	๑๙๓
๖. พรรณนาสีลวีมังสนชาดก (๘๖)	๑๙๔
๗. มงคลชาดก (๘๗)	๒๐๓
๗. พรรณนามงคลชาดก (๘๗)	๒๐๔

เรื่อง**หน้า**

๘. สारัมภชาดก (๘๘)	๒๑๔
๘. พรรณนาสารัมภชาดก (๘๘)	๒๑๕
๙. กุหกชาดก (๘๙)	๒๑๘
๙. พรรณนากุหกชาดก (๘๙)	๒๑๙
๑๐. อกัตถัญญาชาดก (๙๐)	๒๒๕
๑๐. พรรณนาอกัตถัญญาชาดก (๙๐)	๒๒๖
ประมวลชาดกแห่งอปาติมหรรคานั้น	๒๓๒

๑๐. ลิตตวรรค

๑. ลิตตชาดก (๙๑)	๒๓๓
๑. พรรณนาลิตตชาดก (๙๑)	๒๓๔
๒. มหาสารชาดก (๙๒)	๒๓๙
๒. พรรณนามหาสารชาดก (๙๒)	๒๔๐
๓. วิสสาสโกชนชาดก (๙๓)	๒๖๑
๓. พรรณनावิสสาสโกชนชาดก (๙๓)	๒๖๒
๔. โลมหังสชาดก (๙๔)	๒๖๘
๔. พรรณนาโลมหังสชาดก (๙๔)	๒๖๙
๕. มหาสุทิสสนชาดก (๙๕)	๒๗๖
๕. พรรณนามหาสุทิสสนชาดก (๙๕)	๒๗๗
๖. เตลปิตตชาดก (๙๖)	๒๘๔
๖. พรรณนาเตลปิตตชาดก (๙๖)	๒๘๕

(๗๐)

เรื่อง

หน้า

๗. นามสีทิตชาดก (๙๗)	๓๑๐
๗. พรรณนานามสีทิตชาดก (๙๗)	๓๑๑
๘. กุฎวาณิชชาดก (๙๘)	๓๑๗
๘. พรรณนากุฎวาณิชชาดก (๙๘)	๓๑๘
๙. ปโรสหัสสชาดก (๙๙)	๓๒๔
๙. พรรณนาปโรสหัสสชาดก (๙๙)	๓๒๕
๑๐. อสาดรูปชาดก (๑๐๐)	๓๓๐
๑๐. พรรณนาอสาดรูปชาดก (๑๐๐)	๓๓๑
ประมวลชาดกแห่งลิตตวรรคนี้	๓๔๑

๑๑. ปโรสทวรรค

๑. ปโรสทชาดก (๑๐๑)	๓๔๒
๑. พรรณนาปโรสทชาดก (๑๐๑)	๓๔๓
๒. ป้อนนิกชาดก (๑๐๒)	๓๔๕
๒. พรรณนาป้อนนิกชาดก (๑๐๒)	๓๔๖
๓. เวยชาดก (๑๐๓)	๓๕๑
๓. พรรณนาเวยชาดก (๑๐๓)	๓๕๒
๔. มิตตวินทกชาดก (๑๐๔)	๓๕๕
๔. พรรณนามิตตวินทกชาดก (๑๐๔)	๓๕๖
๕. ทุพพลกัฏฐชาดก (๑๐๕)	๓๕๙
๕. พรรณนาทุพพลกัฏฐชาดก (๑๐๕)	๓๖๐

เรื่อง**หน้า**

๖. อุทฺถัจญนีชาดก (๑๐๖)	๓๖๔
๖. พรรณนาอุทฺถัจญนีชาดก (๑๐๖)	๓๖๕
๗. สาลิตตกชาดก (๑๐๗)	๓๗๐
๗. พรรณนาสาลิตตกชาดก (๑๐๗)	๓๗๑
๘. พาหิยชาดก (๑๐๘)	๓๗๘
๘. พรรณนาพาหิยชาดก (๑๐๘)	๓๗๙
๙. กุณทกปุวชาดก (๑๐๙)	๓๘๔
๙. พรรณนากุณทกปุวชาดก (๑๐๙)	๓๘๕
๑๐. สัพพสังหารกปัญหา (๑๑๐)	๓๙๒
๑๐. พรรณนาสัพพสังหารกปัญหา (๑๑๐)	๓๙๓
ประมวลชาดกแห่งปโรสทวรรคนี้	๓๙๔

๑๒. หังสัวรรค

๑. คัทรภปัญหาชาดก (๑๑๑)	๓๙๕
๑. พรรณนาคัทรภปัญหาชาดก (๑๑๑)	๓๙๖
๒. อมราเทวีปัญหาชาดก (๑๑๒)	๔๐๖
๒. พรรณนาอมราเทวีปัญหาชาดก (๑๑๒)	๔๐๗
๓. สีคาลชาดก (๑๑๓)	๔๑๔
๓. พรรณนาสีคาลชาดก (๑๑๓)	๔๑๕
๔. มิตจินติชาดก (๑๑๔)	๔๒๑
๔. พรรณนามิตจินติชาดก (๑๑๔)	๔๒๒

(๗๒)

เรื่อง

หน้า

๕. อนุสาสิกชาดก (๑๑๕)	๔๒๗
๕. พรรณนาอนุสาสิกชาดก (๑๑๕)	๔๒๘
๖. ทุพพชาดก (๑๑๖)	๔๓๓
๖. พรรณนาทุพพชาดก (๑๑๖)	๔๓๔
๗. ติตติรชาดก (๑๑๗)	๔๓๘
๗. พรรณนาติตติรชาดก (๑๑๗)	๔๓๙
๘. วัฏฏกชาดก (๑๑๘)	๔๔๓
๘. พรรณนาวัฏฏกชาดก (๑๑๘)	๔๔๔
๙. อกาลราวิชาดก (๑๑๙)	๔๕๔
๙. พรรณนาอกาลราวิชาดก (๑๑๙)	๔๕๕
๑๐. พันธนมอกขชาดก (๑๒๐)	๔๖๐
๑๐. พรรณนาพันธนมอกขชาดก (๑๒๐)	๔๖๑
ประมวลชาดกแห่งหังสิวรรคนี้	๔๗๔

พระบาลีสุตตันตปิฎก

ขุททกนิกาย ชาดก

เอกกนิบาต

๘. วรุณวคฺค

๑. วรุณชาตก (๗๑)

๗๑. “โย ปุพฺเพ กรณียานิ
ปจฺฉา โส กาทุมิจฺฉติ
วรุณกฏัจ^๑ ภณฺโฆว
ส ปจฺฉา มนุสฺสปรตตี^๒.
วรุณชาตกํ ปจฺมํ.

๘. วรุณวรรค

๑. วรุณชาตก (๗๑)

๗๑. “ผู้ใด ปรรอณาที่จะกระทำกิจที่ควร
กระทำก่อนไว้ (กระทำ) ที่หลัง
บุคคลนั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง
เหมือนมาณพหักไม้กุ่มฉะนั้น”.
วรุณชาตก ที่ ๑.

^๑ วรุณกฏสภณฺโฆว.
^๒ มนุสฺสปรตตี.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย

เอกกนิบาต

๘. วรณวคฺค

๑. วรณชาตกวรรณนา (๗๑)

โย ปุพฺเพ กรณียานีติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต กุญฺมพิทปุตฺตติสฺสเถโร
อารพฺภ กเถสิ.

เอกสมฺมึ กิร ทิวเส สาวตฺถีวาสิโน
อณฺณมณฺณํ สหายกา ตีสมตฺตา
กุลปุตฺตา คนฺธปฺปพฺพตฺตาทีนึ คเหตุวา
“สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุณิสฺสามา”ติ
มหาชนปริวฺตา เซตวณํ คนฺตฺวา
นาคมาพฺกวิสาลมาพฺกาทีสุ^๑ โถกํ
นีสิตฺตฺวา สายณฺหสมเย สตุถิ
สุรภิกนฺธวาสิตฺตาย คนฺธกุญฺjit นิกุมมิตฺวา
ธมฺมสมฺภึ คนฺตฺวา อลงฺกตพฺพทฺธาสนเ
นีสินฺนเน สปริวารา ธมฺมสมฺภึ คนฺตฺวา
สตุถารึ คนฺธปฺปพฺเพหิ ปุเซตฺวา

๘. วรณวรรค

๑. พรรณनावรณชาดก (๗๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระ
วิหารเชตวัน ทรงปรารภพระติสสเถระ
บุตรของกุญฺมพี ตรัสชาดกนี้มีคำเริ่มต้น
ว่า โย ปุพฺเพ กรณียานี ดังนี้ เป็นอาทิ.

ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง กุลบุตรชาว
เมืองสาวัตถีประมาณ ๓๐ คน ผู้เป็น
สหายกันและกัน ถือเอาของหอม ดอกไม้
และผ้าเป็นต้น (ไป) โดยกล่าวกันว่า
“พวกเราจักฟังพระธรรมเทศนาของพระ-
ศาสดา” ได้มีมหาชนแวดล้อมไปยัง
พระวิหารเชตวัน นั่ง (พักผ่อน) ครู่หนึ่ง
ที่โรงศาลานาค และโรง(ศาลา)โถง
เป็นต้น ครั้นเวลาเย็น เมื่อพระศาสดา
เสด็จออกจากพระคันธกุญฺจิ ซึ่งอบอวล
ด้วยกลิ่นหอมตลบ เสด็จไปถึงโรงธรรม

^๑ นาคมาพฺกวิสาลมาพฺกาทีสุ.

จกุกงกิตตเลสุ มุลลุปปทุมสสุสิริเกสุ
ปาเทสุ วนุทิตวา เอกมนุตฺติ นิสินฺนา
ธมฺมํ สุณีสฺส.

อถ เนสํ เอตทโหสิ "ยถา ยถา
ไซ มยํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตฺติ อาชานาม,
ปพฺพเชยฺยามา"ติ. เต ตถาคตสฺส
ธมฺมสภาทอ นิคุขนฺตกาเล ตถาคตฺติ
อุปสงฺกมิตฺวา วนุทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจีสฺส,
สตุถา เตสํ ปพฺพชฺชํ อทาสี.

เต อจฺฉริยฺปชฺชฎายเย อาราเชตฺวา
อุปสมฺมุทํ ลภิตฺวา ปญฺจ วสุธานี
อจฺฉริยฺปชฺชฎายานํ สนฺตฺติเก วสิตฺวา เทว
มาติกา ปคฺคณํ กตฺวา กปฺปิยา กปฺปิยํ
ณตฺวา ติสฺสโส อนฺุโมทนา อุกฺคณฺุหิตฺวา
จิวฺรานิ สิปฺพเพตฺวา รัชิตฺวา
"สมณธมฺมํ กริสฺสสามา"ติ อจฺฉริยฺปชฺชฎายเย

แล้วประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่เขาตกแต่ง
ไว้ (กุลบุตรเหล่านั้น) พร้อมด้วยบริวาร
ไปยังโรงธรรม บูชาพระศาสดาด้วย
ของหอมและดอกไม้ ถวายบังคมพระบาท
อันมีฝ่าพระบาท ประดับแล้วด้วยจักร
(และ) มีพระสิริจุดดอกบัวอันแบ่งบาน
แล้วนั่งฟังธรรม ณ ที่ส่วนสุดข้างหนึ่ง.

ลำดับนั้น กุลบุตรเหล่านั้นได้มี
ความปริวิตกอย่างนี้ว่า "พวกเราจะรู้
ทั่วถึงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาค ทรง
แสดงแล้วได้ด้วยประการใด ๆ แล,
พวกเราก็ควรจะบวชเสีย". ในเวลาที่
พระตถาคตเสด็จออกจากโรงธรรมแล้ว
กุลบุตรเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระตถาคต
ถวายบังคมแล้ว จึงทูลขอบรรพชา,
พระศาสดา ได้ทรงประทานการบรรพชา
ให้แก่กุลบุตรเหล่านั้น.

กุลบุตรเหล่านั้นให้อาจารย์และอุปัชฌาย์
ยินดี แล้วได้อุปสมบท จำพรรษาอยู่ใน
สำนักของอาจารย์และอุปัชฌาย์ได้ ๕
พรรษา ท่องจำ มาติกาทั้งสอง จน
คล่องแคล่วรู้สิ่งทีควรและไม่ควร เรียน
อนฺุโมทนา ๓ อย่าง เย็บ (และ) ย้อมจีวร
แล้วลาอาจารย์และอุปัชฌาย์ว่า "พวก

อาปุจฺจิตฺวา สตฺถารํ อุตฺตมมิตฺวา
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนุตฺติ นิสิตฺติวา "มยฺ
 ฆนฺเต ฆเวสุ อุกฺกณฺจิตา ชาตฺติชรา-
 พฺยาธิมรณภีตา,^๑ เตสํ โน สํสาร-
 ปริโมจนตฺถาย กมฺมฏฺจานํ กเถธา"ติ
 ยาจิสฺสุ.

สตฺถา เตสํ อฏฺจตฺตีสาย กมฺมฏฺจาเนสุ
 สปรายํ วิทิตฺวา เอกํ กมฺมฏฺจานํ กเถสิ.
 เต สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺจานํ คเหตุวา
 สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา
 ปริเวณํ คนฺตฺวา อัจฉริยฺอุปชฺฌมาเย
 โอโลเกตฺวา ปตฺตจิวฺริ อาทาย "สมณธมฺมํ
 กริสฺสามา"ติ นิทฺทมิสฺสุ.

อถ เตสํ อพฺภนฺตเร เอโก ภิกฺขุ
 นามเน กุฏฺฐมฺพิกปฺตตฺติสฺสเถโร นาม
 กุสฺสีโต หีนวีริโย รสคิฑฺโธ, โส เอวํ

ข้าพเจ้าจักบำเพ็ญสมณธรรม" ดังนี้
 แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคม
 แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ส่วนสุดข้างหนึ่ง ทูล
 อ้อนวอนว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 พวกข้าพระองค์เบื่อบ้านแล้วในภพ
 ทั้งหลาย ก้าวต่อความเกิด แก่ เจ็บ
 และตาย, ขอพระองค์โปรดตรัสบอกพระ
 กัมมัญฐาน เพื่อประโยชน์แก่การหลุดพ้น
 จากสังสารวัฏแห่งภพเป็นต้นเหล่านั้นแก่
 พวกข้าพระองค์เถิด".

พระศาสดาทรงทราบชัดถึงธรรมเป็นที่
 สบายใจ จึงตรัสบอกพระกัมมัญฐาน
 ข้อหนึ่งในบรรดาพระกัมมัญฐาน ๓๘
 ประการแก่ภิกษุเหล่านั้น. ภิกษุเหล่านั้น
 รับพระกัมมัญฐานในสำนักของพระศาสดา
 ถวายบังคมพระศาสดา แล้วทำประทักษิณ
 ไปยังที่ซึ่งกำหนดไว้ เยี่ยมอาจารย์
 และอุปัชฌาย์ แล้วถือเอาบาตรและจีวร
 ออกไปด้วยคิดว่า "พวกเราจักบำเพ็ญ
 สมณธรรม".

ครั้งนั้น ในภายในภิกษุเหล่านั้น
 ภิกษุรูปหนึ่ง (เมื่อกล่าว)โดยชื่อมีชื่อว่า
 กุฏฐมฺพิกปฺตตฺติสฺสเถระเป็นผู้เกี่ยวคร้าน

^๑ ๑. ชาตฺติชราพฺยาธิมรณภยภีตา.

จินตสิ "อหิ เนว อรณฺเณ วสิตฺตํ, น
 ปธานํ ปทหิตฺตํ, น ภิกฺขุจาจริยาย
 ยาเปตฺตํ สกฺขิสฺสสามิ, โก เม คมนเน
 อตฺถิ, นินฺวตฺติสฺสสามิ"ติ. โส วีริยํ
 โอสชฺชิตฺวา เต ภิกฺขุ อญฺคนฺตฺวา นินฺวตฺติ.
 เตปิ โข ภิกฺขุ โภสเสสุ จาริกํ จรมาณา
 อญฺญตรํ ปจฺจนฺตคามํ คนฺตฺวา ตํ
 อฺปนฺนํสาเย เอกสมิ อรณฺเณยตเน วสุสํ
 อฺปนฺนํสาเย อญฺโตเตมาสํ อฺปนฺนํสาเย
 อญฺญตฺวา วายมนฺตฺวา วิปฺสฺสนาคพฺภิ
 คานาเปตฺวา ปจฺวี อญฺนาทฺยมาणा
 อรหตฺตํ ปตฺวา วุตฺถวสุสา ปวาเรตฺวา
 "ปฏฺฐิตฺตํ สตฺถุ อาริเจสฺสามา"ติ
 ตโต นิกฺขมิตฺวา อญฺปฺพเพน เซตวนํ
 ปตฺวา ปตฺตจิวรี ปฏฺฐิตฺวาเมตฺวา
 อาริเจสฺสามาย ทิสฺวา ตถาคตํ
 ทฏฺฐกามา สตฺถุ สนฺตํ คนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา นิสฺสิทิสฺสุ.

สตฺถา เตหิ สทฺธิ มรฺุรฺปฏฺฐิตฺตํ
 อกาสิ. เต กตฺปฏฺฐิตฺตํ อตฺตนา
 ปฏฺฐิตฺตํ ตถาคตฺตํ อาริเจสฺสามาย สตฺถา

มีความเพียรแล้ว คิดในรส (อาหาร),
 ภิกษุเหล่านั้น คิดอย่างนี้ว่า "เราจักไม่อาจอยู่
 ในป่า, ไม่อาจเริ่มตั้งความเพียร, ไม่อาจ
 ยังอัตภาพให้เป็นไปได้ด้วยการเที่ยวภิกษา-
 จารได้, เราไปจะมีประโยชน์อะไร, จัก
 กลับละ". เธอละทิ้งความเพียรเสีย (แต่ยัง)
 ติดตามภิกษุเหล่านั้นไป (ได้หน่อยหนึ่ง)
 แล้วก็กลับ. ฝ่ายภิกษุเหล่านั้นแล เที่ยว
 จาริกไปในแคว้นโกศล ถึงหมู่บ้านชายแดน
 แห่งใดแห่งหนึ่ง เข้าจำพรรษาอยู่ที่ราวป่า
 แห่งหนึ่ง เข้าไปอาศัยหมู่บ้านนั้น ไม่
 ประมาทแล้ว เพียรพยายามอยู่ตลอดกาล
 ภายใน ๓ เดือน ต่างยึดถือห้องวิปัสสนา
 ไว้ได้ ยังพื้นดินให้บันลือก็กก้องอยู่ บรรลุ
 พระอรหัตแล้ว ออกพรรษาปวารณา
 แล้วคิดว่า "พวกเราจักกราบทูลคุณที่เรา
 ได้โดยเฉพาะแล้ว แต่พระศาสดา" จึง
 ออกจากที่นั้น แล้วไปถึงพระวิหารเซตวัน
 โดยลำดับ เก็บบาตรและจีวร เยี่ยมเยียน
 อาจารย์และพระอุปัชฌาย์ แล้วเป็นผู้ใคร่
 จะเฝ้าพระตถาคต จึงไปยังสำนักของ
 พระศาสดา แล้วนั่ง(ลง)ถวายบังคม.

พระศาสดา ได้ทรงกระทำปฏิสันถาร
 ด้วยพระดำรัสอันไพเราะกับภิกษุเหล่านั้น.
 ภิกษุเหล่านั้นผู้ซึ่งพระศาสดาทรงทำการ

เต ภิกขุ ปลัสสิ.

กุกุมพิกปุตตติสสุตเถโร สตุถาริ เตสสิ
คุณกถิ กถนุตติ ทิสฺวา สยมปิ สมณธมฺม
กาตูกาโม ชาโต.

เตปิ โข ภิกขุ "มยิ ภนฺเต ตเมว
อรรณฺณวาสสิ คนฺตุวา วสิสฺสามา"ติ
สตุถาริ อปุจฺฉิสฺสุ, สตุถา "สาธฺว"ติ
อนฺุชานิ. เต สตุถาริ วนฺุทิตฺวา บริเวณิ
อคมฺิสฺสุ.

อถ โส กุกุมพิกปุตตติสสุตเถโร
รตฺติภาคสมนฺนุตเร อจฺจารทฺทวิริโย
หุตฺวา อติเวเคน สมณธมฺมํ กโรนฺุโต
มชฺฉิมยามสมนฺนุตเร อาลมฺพนผลกํ
นิสฺสาย จิตฺโกว นินฺุทายนฺุโต ปริวตฺติตฺวา
ปติ, อฺุฏฺฐิจิ ภิชฺชิ, เวทนา มหนฺุตา
ชาตา. เตสสิ ภิกฺขุณฺุํ ตํ ปฺุฏฺฐคฺคนฺุตานํ
คมณฺิ น สมฺปชฺชิ.

ต้อนรับแล้ว ได้กราบทูลคุณที่ตนได้เฉพาะ
แล้วแต่พระตถาคต, พระศาสดาได้ทรง
สรรเสริญภิกษุเหล่านั้น.

พระกุกุมพิกปุตตติสสุเถระเห็นพระศาสดา
ตรัสถ้อยคำปรารภความดีของภิกษุ
เหล่านั้นอยู่ ก็เกิดความปรารถนา กระทำ
สมณธรรมด้วยตนเอง บ้าง.

ภิกษุแม้เหล่านั้นแล ทูลลาพระศาสดาว่า
"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์
จักไปอยู่ป่าตามเดิม", พระศาสดาได้ทรง
อนุญาตว่า "ดีละ" ดังนี้. ภิกษุเหล่านั้น
ถวายเป็นภิกษุพระศาสดา แล้วได้ไปยัง
บริเวณ (ที่ที่ตนเคยอยู่อาศัย).

ลำดับนั้น พระกุกุมพิกปุตตติสสุ-
เถระนั้นเป็นผู้ปรารภ (บำเพ็ญ) เพียร
เกินไปนัก ตลอดระยะเวลาอันเป็นส่วน
แห่งราตรี ทำสมณธรรมด้วยความเร่งรีบ
เกินไป ยืนฟังไม้รวักนั่นเองหลับไปใน
ระหว่างเวลามัชฌิมยาม จึงได้ล้มกลิ้งไป,
กระดูกขาหักแล้ว, เกิดเวทนาอย่าง
ใหญ่หลวง. เมื่อภิกษุเหล่านั้นปรณินิบัติ
เธออยู่ จึงยังเดินทางไปไม่ได้.

อด เน อุปฏฐานเวลายัม อาคเต สตุธา
ปุจฺฉิ “นนุ ตฺเมห ภิกฺขเว ‘เสว
คฺมิสฺสามา’ติ หิยโย อापฺุจฺฉิตฺธา”ติ.

“อาม ภนฺเต, อปีจ โข ปน อมฺหากํ
สหายโก กุฎฺฐมฺพิกปุตฺตติสฺสเถโร อกาล
อติเวเคน สมณธมฺมํ กโรนฺโต
นินฺททาภิกฺขโต ปริวตฺตติตฺวา ปติโต, อฺุฏฺฐจฺ
จฺจสฺส ภินฺนํ, ตํ นิสฺสาย อมฺหากํ คมนํ
น สมฺปชฺชตี”ติ.

สตุธา “น ภิกฺขเว อิทาเนเวส อตฺตโน
หีนวีริยาเวน อกาล อติเวเคน วีริยํ
กโรนฺโต ตฺมฺหากํ คมนนฺตรายํ กโรติ,
ปฺพุเพเปส ตฺมฺหากํ คมนนฺตรายํ
อกาสีเยวา”ติ วตฺวา เตหิ ยาจิตฺ
อตีตํ อหริ.

อตีเต คนฺธารรฎฺเฆ ตกฺกสิลาयํ
โพธิสฺตฺโต ทิสปาโมกฺโข อจฺริโย

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสถามภิกษุ
เหล่านั้น ผู้มาในเวลาเข้าเฝ้าว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย พวกเขาได้มาลาตั้งแต่วันวาน
ว่า ‘จักไปในวันพรุ่งนี้’ มิใช่หรือ”.

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า “พระเจ้าข้า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ก็แต่ว่า พระ
กุฎฐมพิกปุตตติสสเถระ เพื่อนของ
ข้าพระองค์ เมื่อทำสมณธรรมโดยรีบเร่ง
เกินไปในกาลไม่ควร ถูกความง่วง
ครอบงำจึงล้มลงกลับไป, และกระดูกขา
ของเธอแตก, เพราะอาศัยเธอ พวก
ข้าพระองค์จึงยังเดินทางไปไม่ได้”.

พระศาสดา ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุนี้ เมื่อทำความเพียรโดยรีบเร่ง
เกินไป ในกาลเวลาอันไม่สมควร เพราะ
ความที่ตนมีความเพียรทราม จึงทำการ
ขัดขวางการเดินทางของพวกเขา ในกาล
บัดนี้เท่านั้นหามิได้, แม้ในกาลก่อน
ภิกษุนี้ก็ ได้ทำการขัดขวางการเดินทาง
ของพวกเขาแล้วเหมือนกัน” ดังนี้ เมื่อ
ภิกษุเหล่านั้นทูลอาราธนา จึงทรงนำ
อดีตนิทานมา (ตรัส) เล่าว่า.

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เป็น
อาจารย์ทิสปาโมกข์ อยู่ในเมืองตักกสิลา

หุตฺวา ปณฺจ มาณวกสตานิ สิปฺปํ
อุคฺคณฺหาเปสิ.

อถสฺส เต มาณวกา เอกทิวสํ
ทํารุอาหรณตฺถาย อรณฺถํ คนฺตฺวา
ทารุณี อุทฺธรีสุ.

เตสํ อนฺตเร เอโก กุสீตมาณโว มหนฺตํ
วรณฺรุกฺขํ ทิสฺวา “สุกฺขรุกฺโข เอส”ติ
สณฺุณาย “มฺหุตฺตํ ตาว นิปชฺชิตฺวา
ปจฺฉา รุกฺขํ อภिरุหิตฺวา ทารุณี ปาเตตฺวา
อาทาย คมิสฺสามิ”ติ อุตฺตรสาฎกํ
ปตฺถริตฺวา นิปชฺชิตฺวา กากจฺจมาโน
นิทฺทํ โอกกมิ.

อิตเร มาณวกา ทารุกฺลาเป พนฺธิตฺวา
อาทาย คจฺจนฺตฺวา ตํ ปาเทน ปิฎฺฐจฺยํ
ปหฺริตฺวา ปโพเธตฺวา อคมิสฺสุ.

กุสீตมาณโว อญฺจาย อกฺขิณี ปุณฺณิตฺวา
อวิคตนิทฺโทว วรณฺรุกฺขํ อภिरุหิตฺวา สาขํ
คเหตฺวา อตฺตโน อภิมุขํ อากทฺตฺมิตฺวา
ภณฺชนฺโต ภิชฺชิตฺวา อญฺจิตโกฎฺฐิยา
อตฺตโน อกฺขิ ภินฺทาเปตฺวา เอเกน
หตฺถेณ ตํ ปิธาย เอเกน หตฺถेณ
อลฺลทารุณี ภณฺชิตฺวา รุกฺขโต โอรุຍฺห
ทารุกฺลาเป พนฺธิตฺวา อุกฺขิปิตฺวา เวเคน

ณ แคว้นคันธาระ ยังมาณพ ๕๐๐ คน
ให้เล่าเรียนศิลปะ.

ครั้งวันหนึ่ง มาณพเหล่านั้น ได้ไปยังป่า
เพื่อต้องการจะหาฟืนมาให้อาจารย์นั้น
แล้วพากันหักฟืน.

ในระหว่างมาณพเหล่านั้นมีมาณพเกียจ-
คร้านคนหนึ่งเห็นต้นกุ่มใหญ่ สำคัญว่า
“ไม้ต้นนี้เป็นไม้แห้ง” จึงคิดว่า “เราจัก
นอนพักเสียสักครู่ก่อน แล้วค่อยขึ้นต้นไม้
หักไม้ฟืนทั้งหลายให้หล่นลงในภายหลัง
แล้วจักเอาไป” ดังนี้ ปูผ้าห่มแล้ว
นอนหลับกรนอยู่.

พวกมาณพนอกนี้ มัดฟืนเป็นมัดๆ เมื่อ
จะแบกไป ได้เอาเท้าเตะหลังมาณพนั้น
ปลุกให้ตื่นแล้วพากันไป.

มาณพผู้เกียจคร้าน ลุกขึ้นเช็ดตา (ยัง)
ไม่ทันหายง่วงได้ขึ้นต้นกุ่ม เมื่อจับกิ่งไม้
เหนียวมาตรงหน้าของตนหักอยู่ ทำให้
ปลายกิ่งกุ่มที่ตนหักแล้ว ดีดขึ้นกระทบ
ถูกตาของตัวเอง เอามือข้างหนึ่งปิดตา
ข้างนั้นไว้ แล้วเอามือข้างหนึ่งหัก
ไม้ฟืนสด ลงจากต้นไม้ มัดฟืนให้เป็นมัด
แบกไปโดยเร็ว แล้วโยนไว้บนฟืนที่มาณพ

อาจารย์โย “ก็ ตาตา น คตตฤา”ติ. “อาม
อาจารย์โย น คตมฺหา”ติ. “ก็การณา”ติ.

“อสุโก นาม กุสึตมาณโว อเมหิ
สทุธิ ทารุณมตฺถาย อรณฺณํ คนฺตุวา
วรณฺรฺกฺขมฺมุเล นิทฺททายิตฺวา ปจฺจฺชา เวเคน
รฺกฺขํ อารุญฺห. อกฺขิ ฆินฺททาเปตฺวา
อลฺลวฺรณฺทารุณิ อหริตฺวา อเมหิ
อานีตทารุณํ อฺปฺริ ปกฺขิปี, ยาคฺุปาจิกกา
ตานิ สุกฺขทารุสฺสณฺณาย คเหตุวา
ยว สฺริยฺคฺคมนา อฺชฺชาเลตฺตํ นาสกฺขิ,
อิมินา การณฺน คมนนฺตฺราโย ชาโต”ติ.

อาจารย์โย มาณเวณ กตกมฺมํ สุตฺวา
“อนฺธพาลานํ กมฺมํ นิสฺสาย เหวรฺฐปา
ปริหานิ โหตี”ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

๗๑. “โย ปุพฺเพ กรณียานิ

ปจฺจฺชา โส กาคฺุมิจฺจติ

วรณฺกฏฺจํ ภณฺโฆ

ส ปจฺจฺชา อนฺตฺปฺปตี”ติ.

อาจารย์ถามว่า “ดูกรพ่อทั้งหลาย
พวกเธอยังไม่ไปหรือ”. มาณพเหล่านั้น
ตอบว่า “ขอรับ ท่านอาจารย์พวกข้าพเจ้า
(ยัง)ไม่ได้ไป”. อาจารย์ถามว่า “เพราะ
เหตุไร”.

มาณพเหล่านั้น ตอบว่า “มาณพผู้
เกียจคร้าน ซื่อแน่นไปป่าเพื่อต้องการ
หาพื้กับพวกข้าพเจ้า, ม้วนนอนหลับเสีย
ที่โคนไม้กุ่มแล้วรีบร้อนขึ้นต้นไม้ ภายหลัง
โคนไม้กุ่มดีดถูกตาแตกแล้ว จึงนำ
ไม้กุ่มสดมาวางไว้บนไม้พื้ที่พวกข้าพเจ้า
นำมาก่อนแล้ว, นางทาสีผู้หุงข้าวยา
คือเอาพื้สดเหล่านั้นไปด้วยสำคัญว่า
เป็นไม้แห้งจึงไม่อาจก่อไฟให้ติดได้ จน
กระทั่งดวงอาทิตย์ขึ้น, ข้อขัดข้องในการ
เดินทางเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้”.

อาจารย์ได้ฟังกรรมที่มาณพทำแล้ว จึง
กล่าวว่า “ความเสื่อมเห็นปานนี้ ย่อมมี
(ได้) เพราะอาศัยการกระทำของพวกคน
อันธพาล” ดังนี้ แล้วกล่าวคาถานี้ว่า

๗๑. “ผู้ใดปรารถนา ที่จะกระทำกิจที่ควร
กระทำก่อนไว้ (กระทำ) ที่หลัง
บุคคลนั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง
เหมือนมาณพหักไม้กุ่มฉะนั้น” ดังนี้

ตตถ ส ปจฺฉา อนุตฺตปฺปตีติ โย
โกจิ ปุคฺคโล “อิทํ ปุพฺเพ กตฺตพฺพํ,
อิทํ ปจฺฉา”ติ อวิมฺลิตฺวา ปุพฺเพ
กรณียานิ ปจฺฉเมว กตฺตพฺพกมฺมานิ
ปจฺฉา กโรติ, อโย วรฺณกฏฺจภณฺโชน
อมฺหากํ มาณวโก วีย โส พาลปุคฺคโล
ปจฺฉา อนุตฺตปฺปตีติ โสจติ ปริเทวตีติ
อตฺถ.

เอวํ โพรหิสฺตโต อนุตฺเตวาสิกานํ อิมํ
การณํ กเถตุวาทานาทีนํ ปุณฺณานิ
กตุวาทิตฺตปริโยसानะ ยถากมฺมํ คโต.

สตฺถา “น ภิกฺขเว อิทาเนเวส
ตมฺหากํ คมฺนนฺตฺตรายํ กโรติ, ปุพฺเพปิ
อกาสึเยวา”ติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตุวาทิตฺต
อนุสนฺธิ สมฺมุตฺตวา ชาตกํ สโมธานะสิ
“ตทา อกฺขิภทฺตปฺปตฺโต มาณโว
อฺฐภทฺตปฺปตฺตภิกฺขุ อโหสิ, เสสฺมาณวา
พฺุทฺทปริสา, อจฺริยพฺุราหฺมणे ปน
อหเมวา”ติ.

บรรดาบทเหล่านั้น บาดคาถาว่า ส
ปจฺฉา อนุตฺตปฺปตีติ อธิบายว่า บุคคล
ผู้ใดผู้หนึ่งไม่ใคร่ควรวญว่า “กิจนี้ควรทำ
ก่อน, กิจนี้ควรทำในภายหลัง” ดังนี้
แล้วทำอยู่ ซึ่งกิจทั้งหลายที่ตนควรทำก่อน
คือการทำงานที่ตนควรทำที่แรกนั้นแหละใน
ภายหลัง, บุคคลนั้นเป็นคนโง่งม
เดือดร้อน คือ ย่อมเศร้าโศก ได้แก่
ย่อมคร่ำครวญในภายหลัง เปรียบเหมือน
มาณพของพวกเราผู้หักไม้กุ่มผู้นี้.

พระโพรหิสต์ว์บอกเหตุนี้แก่อันเตวาสิก
ทั้งหลายด้วยประการฉะนี้ แล้วทำบุญ
ทั้งหลาย มีการให้ทานเป็นต้น ในเวลา
สิ้นชีวิต ก็ได้ไปตามยถากกรรม.

พระศาสดา ตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุนี้ย่อมทำการขัดขวาง
การเดินทางของพวกเธอในกาลบัดนี้
เท่านั้นหามิได้, แม้ในกาลก่อน ภิกษุนี้
ก็ได้ทำแล้วเหมือนกัน” ดังนี้ ครั้นทรง
นำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงสืบ
อนุสนธิประชุมชาดกว่า “มาณพผู้ถึง
อาการนัยน์ตาแตกในกาลนั้นได้เป็นภิกษุ
ผู้ถึงอาการขาหัก (แตก) ในกาลบัดนี้,

มาณพที่เหลือในกาลนั้นได้มาเป็นพุทธบริษัท
ในกาลบัดนี้, ส่วนพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์
คือเราตถาคตนี้อเอง” ดังนี้แล.

วรุณชาตกวรรณนา ปจมา.

พรรณनावรุณชาดก ที่ ๑ จบ.

๒. สิวณาคราชชาตก (๗๒)

๗๒. "อกตณฺณสุสฺส โปสสุส
นิจฺจํ วิวรทสุสิโน
สพฺพญฺเจ ปจฺวี ทชฺชา
เนว นํ อภิราธเย"ติ.

สิวนาคราชชาตกํ ทุตฺติยํ.

๒. สิวณาคราชชาตก (๗๒)

๗๒. "หากว่า บุคคลจะพึงให้แผ่นดิน
ทั้งหมดแก่บุรุษผู้อกตัญญู ผู้มีปรกติ
มองหาช่อง (โทษ) อยู่ตลอดเวลา
เป็นนิจไซรั ก็ทำบุรุษนั้น ให้ยินดี
ไม่ได้เลย".

สิวนาคราชชาตก ที่ ๒.

๒. สีสวนาคราชชาติกถา (๗๒)

อกตญญุสส โปสสุสาติ อิทํ
สตุถา เวฬุวเน วิหรนุโต เทวทตฺตํ
อารพุก กเถสิ.

ธมฺมสภายํ หิ ภิกฺขุ “อาวุโส
เทวทตฺโต อกตญฺญุ ตถาคตฺตสฺส कुณ
น ชานาตี”ติ กเถนุตา นิสีทิสฺสุ.

สตุถา อาคนุตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว
เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา
“อิมาย นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว
อิทาเนว เทวทตฺโต อกตญฺญุ, ปุพฺเพปิ
อกตญฺญเยว, น กทาจิ มยฺหิ कुณ
ชานาตี”ติ วุตฺวา เตหิ ยาจิโต อตีตํ
อาหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรฺหมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพิตฺสตุโต หิมวณฺตป-

๒. พรรณนาสีสวนาคราชชาติก (๗๒)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับ ณ
พระวิหารเวฬุวัน ทรงปรารภพระเทวทัต
ตรัสชาดกนี้ มีคำเริ่มต้นว่า อกตญญุสส
โปสสุส ดังนี้เป็นอาทิ.

ความว่าภิกษุหลายรูปนั่งสนทนา
กันในโรงธรรมว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย
พระเทวทัตเป็นคนอกตัญญู ย่อมไม่รู้คุณ
ของพระตถาคต” ดังนี้.

พระศาสดาเสด็จมา แล้วตรัสถามว่า
“ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่ง
ประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ”
เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้”
ดังนี้ ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พระเทวทัตเป็นคนอกตัญญู (เฉพาะ)
ในกาลบัดนี้เท่านั้นหามิได้, ถึงแม้ใน
กาลก่อน เขาก็เป็นคนอกตัญญูเหมือนกัน,
ย่อมไม่รู้คุณของเรา ในบางครั้ง” ดังนี้
ผู้อันหมุ่ภิกษุเหล่านั้น ทูลอ้อนวอน แล้ว
ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสเล่าว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชสมบัติอยู่ ณ เมืองพาราณสี

ประเทศ หตฺถิโยนิย์ นิพฺพตฺติ.

ไส มาตฺกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขนฺโต สพฺพเสโต
อโหสิ ราชตฺปนฺนุชฺสนฺนิโก, อกฺขิณี ปนฺสฺส
มณฺธิคฺพฺสทิสานิ, ปญฺญาเยมานานิ ปญฺจปฺ-
ปสาทานิ อหฺลฺลํ, มุขํ รัตตมฺพฺลสทิสํ,
ไสณฺฑา รัตตสฺวณฺณพินฺทุปฺปฏิมณฺฑิตํ
ราชตทามํ วีย, จตฺตาโร ปาทา
กตลาหารสปริกมฺมา วีย, เอวมสฺส ทสฺหิ
ปารมีหิ อลงฺกโต รูปไสภคฺคปฺตฺโต,
อตตภาโว อโหสิ.

อถ นํ วิญฺญตฺติ ปตฺติ สกฺลหิมวฺนฺเต
วารณา สนฺนิปตฺติวา อฺปฺภุจฺหนฺตา
วิจฺริสฺสุ.

เอวํ ไส อสีตฺติสทฺสฺสวารณฺปริวารโ
หิมวตฺตปฺประเทศ วมานโน อปรภาเค
คณฺเฑ ทิสฺส ทิสฺวา คณฺมหา กายวิเวกํ
คณฺตฺวา เอกโกว อรณฺณวาสํ กปฺเปสิ.
สีลวณฺตฺตาย จ ปนฺสฺส "สีลวนาคราช"-
เตว นามํ อโหสิ.

พระโพธิสัตว์ บังเกิดในกำเนิดของช้าง
ณ หิมวันตประเทศ.

พระโพธิสัตว์นั้น คลอดออกจากครรภ์
มารดาเมื่อวัยระชาวปลอดคล้ายกับยวงเงิน,
ส่วนนัยน์ตาทั้งสองของพระโพธิสัตว์นั้น
เช่นกับก้อนแก้วมณี, มีประสาท(ตา)ทั้ง ๕
ปรากฏ, ปากเช่นเดียวกับสีผึ้งกัมพลแดง,
งวงเหมือนกับพวงเงิน . ที่ประดับด้วย
หยาดทองคำสีแดง, เท้าทั้ง ๔ เป็นดุจ
ประหนึ่งว่าล้อมด้วยน้ำครึ่ง, อุตภาพ
ของพระโพธิสัตว์นั้น ซึ่งมีบารมีทั้ง ๑๐
ตกแต่งแล้ว จึงถึงความมีรูปร่างเลิศ
อย่างนี้.

ลำดับนั้น ช้างทั้งหลายในป่าหิมพานต์
ทั้งสิ้น พากันชุมนุมเที่ยว(ติดตาม) บำรุง
พระโพธิสัตว์นั้น ผู้ถึงความเป็นสัตว์
รู้เดียงสา.

พระโพธิสัตว์นั้น มีช้างแปดหมื่นเชือก
เป็นบริวารอาศัยอยู่ในหิมวันตประเทศ
ด้วยประการฉะนี้ ครั้นในเวลาต่อมาได้
มองเห็นโทษในหมู่ จึง(ออก)จากหมู่
ไปสู่ที่สงัดกายลำพังเชือกเดียวเท่านั้น
สำเร็จการอยู่ป่า. ก็แลเพราะพระโพธิสัตว์

อถโก พาราณสีวาสิโก วนจรโก
หิมวนต์ ปริสิตวา อตตโน อาชีวณทุกั
คเวสมาน ทิสา วฏจาเปตุ อสกุโกนุโต
มคฺคมุพฺโห หุตฺวา มรณภยภีโต พานา
ปคฺคยฺห ปรีเทวมาโน วิจรติ.

โพธิสตุโต ตสฺส ตํ พลวปรีเทวิตํ
สุตฺวา "อิมํ ปุริสํ ทุกฺขา โมเจสฺสามิ"ติ
การุญญโจิตโต ตสฺส สนฺตํ อคฺมาสิ.

โส ตํ ทิสฺวาว ภีโต ปลายิ. โพธิสตุโต
ตํ ปลายนฺตํ ทิสฺวา ตตฺถเว อฏฺจาสิ,
โส ปุริโส โพธิสตุตํ จิตํ ทิสฺวา
อฏฺจาสิ. โพธิสตุโต ปุณ อคฺมาสิ, โส
ปุณ ปลายิตฺวา ตสฺส จิตกาเล จตฺวา
จินฺเตสิ "อัยํ วารโณ มม ปลายนกาเล
ติฏฺจติ, จิตกาเล อาคฺจฺจติ, นายํ มยฺหิ
อนตฺถกาโม, อิมมฺหา ปน มํ ทุกฺขา
โมเจตฺถกาโม ภวิสฺสตี"ติ สุโร หุตฺวา
อฏฺจาสิ.

นั่น เป็นช่างมีศิลป์ จึงได้มีชื่อว่า
"สีลวนาคราช" นั้นแล.

ครั้งนั้น พราณปาชาวเมืองพาราณสี
คนหนึ่งเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ แสวงหา
ของป่าเป็นเครื่องเลี้ยงชีพของตน เมื่อไม่
อาจกำหนดทิศทางได้ จึงหลงทางกลัวภัย
ต่อความตาย ได้ประคองแขนทั้งสอง
เทียวร้องคร่ำครวญอยู่.

พระโพธิสัตว์ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญ
เหลือประมาณนั้นของเขา ผู้อันความ
สงสารตักเตือนแล้วจึงได้ไปสู่ที่ใกล้พราณปา
นั้นด้วยคิดว่า "เราจักช่วยบุรุษนี้ให้
พ้นทุกข์".

เขาพอเห็นพระโพธิสัตว์นั้น เท่านั้น
หวาดกลัวจึงหนีไป. พระโพธิสัตว์เห็น
เขาหนีไปจึงได้หยุดอยู่ตรงนั้นนั่นเอง,
บุรุษนั้น เห็นพระโพธิสัตว์หยุดยืนอยู่
ก็ได้หยุดยืน (เช่นกัน). พระโพธิสัตว์
ได้เดินไปหาอีก, เขาก็หนีไปอีก แล้วหยุด
ยืนในเวลาทีพระโพธิสัตว์นั้น หยุดยืน
จึงคิดว่า "ช่างนี้หยุดในเวลาทีเราหนีไป,
เดินเข้ามาหาในเวลาทีเราหยุด, ช่างนี้
(คง) จักไม่ประสงคร้ายต่อเรา, แต่ว่า

โพธิสัตว์โต ตั้ อุปสงกมิตวา “กสุมมา โภ
ตวั ปุริส ปริเทวมาโน วิจรสี”ติ ปุจฉิ.

“สามิ ทิสา วฏฐาเปตฺ อสกุโกนุโต
มคฺคมุพฺโท หุตฺวา มรณฺเณนา”ติ.

อถ นั้ โพธิสัตว์โต อตฺตโน
วสนฺภูจันนั้ เนตฺวา กติปาหิ ผลาผลหิ
สนตฺปฺเปตฺวา “โภ ปุริส มา ภายิ, อหิ
ตึ มนุสฺสปถิ เนสฺสามิ”ติ อตฺตโน ปิฏฺเฐ
นินิสาเปตฺวา มนุสฺสปถิ ปาเปสิ.^๑

อถ โข โส มิตฺตทฺพฺภิปุริโส “สเจ
โกจิ ปุจฉิสฺสติ, อาจิกฺขิตพฺพิ ภวิสฺสตี”ติ
โพธิสัตว์ตฺสส ปิฏฺเฐ นินินฺโนเยว
รฺกฺขนิมิตฺตึ ปพฺพตนิมิตฺตึ อุปธาเรณฺโตว
คจฺฉติ.

จักใคร่ช่วยเราให้พ้นทุกข์นี้ (แม่)” ดังนี้
เขาจึงได้แข็งใจยืนอยู่.

พระโพธิสัตว์เข้าไปหาบุรุษนั้นแล้วถามว่า
“บุรุษผู้เจริญ เพราะเหตุไร ท่านจึงเที่ยว
ร้องคร่ำครวญอยู่”.

บุรุษนั้นตอบว่า “ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้าเมื่อ
ไม่อาจกำหนดทิศทางได้จึงหลงทาง
เพราะกลัวตาย (จึงเที่ยวร้องคร่ำครวญ
ไป)”.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์จึงนำเขาไป
สู่ที่อยู่ของตนให้อิมหน้าสำราญ (เลี้ยงดู)
ด้วยผลาผลสิ้นสองสามวัน แล้วกล่าวว่า
“บุรุษผู้เจริญ ท่านอย่ากลัว(เลย), ข้าพเจ้า
จักนำท่านไปสู่ทางเดินของมนุษย์” ดังนี้
แล้ว ให้นั่งบนหลังของตน แล้วส่งถึง
ทางเดินของมนุษย์.

ลำดับนั้นแล บุรุษผู้ประทุษร้ายมิตร
นั้น คิดว่า “ถ้าว่าใคร ๆ จักถามไฉไร,
เราก็ควรจะบอก(เขา)” ดังนี้ นั่งไปบน
หลังพระโพธิสัตว์นั้นแล พลังกำหนด
เครื่องหมายแห่งต้นไม้ (และ) เครื่องหมาย
แห่งภูเขา.

^๑ ๑. ปายาสี.

อด นั โภธิสตุโต อรรณฺวา นีหริตฺวา
 พาราณสีคามมหามคฺเค จเปตฺวา “โก
 ปุริส อิมินา มคฺเคน คจฺฉ, มยฺหิ ปน
 วสณฺฺจจันํ ปุจฺฉิตฺปิ อปุจฺฉิตฺปิ มา
 กสฺสจฺจ อจฺฉิภา”ติ ตํ อญฺโยเชตฺวา
 อตฺตโน วสณฺฺจจันํเยว อคฺมาลี.

อด โส ปุริโส พาราณสี คนฺตฺวา
 อนฺุวิจฺรณฺโต ทนฺตการวீถิ ปตฺวา
 ทนฺตกาเร ทนฺตวิกติโย กุรุมาเน ทิสฺวา
 “กิ ปน โภ ชีวทนฺตมฺปิ ลภิตฺวา
 คณฺุเหยฺยาถา”ติ.

“โภ กิ วเทสิ, ชีวทนฺโต นาม
 มตฺตตฺติทนฺตโต มหคฺฆตโร”ติ.

“เตนฺหิ อหิ โว ชีวทนฺตํ อหริสฺสามิ”ติ
 ปาถะยฺยํ คเหตุวฺวา ขรกกจฺ อาทาย
 โภธิสตุตฺสส วสณฺฺจจันํ อคฺมาลี.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์นำบุรุษนั้นออกจาก
 ป่าแล้วหยุดอยู่ที่หนทางใหญ่ อันเป็น
 ทางสำหรับผู้จะเดินทางไปสู่เมืองพาราณสี
 จึงกล่าวว่า “บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเดินไป
 ตามทางนี้, แต่ว่าท่านแม้ถูกใคร ๆ ถาม
 ก็ตาม ไม่มีใครถามก็ตามถึงสถานที่อยู่
 ของเราก็จงอย่าบอกแก่ใคร ๆ” ดังนี้
 ส่งเขาไปแล้ว (ตนเอง) ได้ไปสู่วิวังคิย
 ของตนตามเดิม.

ลำดับนั้น บุรุษนั้นไปยังเมือง
 พาราณสี เมื่อท่องเที่ยวเรื่อยไปจนถึง
 ถนนของพวกช่างสลักงา เห็นพวกช่าง
 สลักงา(ช่าง)กำลังสลักงาชนิดต่าง ๆ จึง
 ถามว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลายก็ (ถ้าว่า)
 พวกท่านได้ แม้งาช้างที่ยังมีชีวิตอยู่
 (ยังเป็น) จะรับไหม”.

ช่างสลักงาเหล่านั้น กล่าวว่า “ท่าน
 ผู้เจริญ ท่านพูดอะไร, ธรรมดาว่างาช้าง
 ที่ยังมีชีวิตอยู่ ย่อมมีค่ามากกว่า งาช้าง
 ที่ตายแล้ว”.

บุรุษนั้น จึงกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น
 ข้าพเจ้าจักนำงาช้างที่ยังมีชีวิตอยู่มา(ให้)
 แก่พวกท่าน” ดังนี้ แล้วถือ (จัดหา)

โพธิสตุโต ตั ทิสฺวา "กิมตถึ
อาคโตสี"ติ ปุจฺฉิ.

"อหิ สามี ทุคฺคโต กปณฺเณ ชีวิตุ
อสกฺโกนฺโต 'ตุเมห ทนฺตขณฺฑิ ยาจิตฺวา
สเจ ทสฺสณฺ, ตั อาทาย คนฺตฺวา
วิกฺกิตฺตฺวา เตน มฺมุเลน ชีวิสฺสามิ'ติ
อาคโต"ติ.

"โหตุ โภ, ทนฺตึ เต ทสฺสามิ, สเจ
ทนฺตกปฺปนฺตฺถาย กกจฺ อตฺถึ"ติ. "กกจฺ
คเหตุวา อาคโตมฺหิ สามิ"ติ.

"เตนฺหิ ทนฺเต กกเจเน กนฺติตฺวา อาทาย
คจฺฉาหิ"ติ โพธิสตุโต ปาเท สมฺมุญฺชิตฺวา
โคณิสินฺนํ นิสิตฺติ. โส เทวฺปิ อคฺคทนฺเต
ฉินฺนํ.

โพธิสตุโต เต ทนฺเต โสณฺฑาย คเหตุวา
"โภ ปุริส นานํ 'เอเต ทนฺตา มยฺหิ

เสปียงถึอเลื่อยอันคมไปยังที่อยู่ของพระ
โพธิสัตว์.

พระโพธิสัตว์เห็นเขาแล้วจึงถามว่า
"ท่านมาเพื่อต้องการอะไร".

บุรุษนั้น กล่าว(ตอบ)ว่า "ข้าแต่ นาย
ข้าพเจ้าเป็นคนกำพร้าผู้ยากจน เมื่อไม่
อาจจะเลี้ยงชีพได้ จึงมาด้วยคิดว่า
'เราจักขอ (สัก) ท่อนหนึ่ง หากว่าท่าน
ให้ไซ้, (ข้าพเจ้า) จักนำาท่อนนั้น
ไปขาย แล้วจักเป็นอยู่ด้วยทุนทรัพย์นั้น".

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า "เอาเถอะท่าน
ผู้เจริญ เราจักให้แก่ท่าน, ถ้าหากว่า
เลื่อยสำหรับตัดงามีอยู่ไซ้". บุรุษนั้น
กล่าวว่า "ข้าพเจ้านำเลื่อยมา (ด้วย)
แล้วนาย".

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า "ถ้าอย่างนั้น
ท่านจงเอาเลื่อยตัดงาทั้งสอง แล้วจงนำ
เอาไปเถิด" ดังนี้ แล้วย่อเท้าทั้งสอง
หมอบ (นั่ง) ลง (ดูจ) การหมอบแห่งโค.
เขาจึงตัดปลายงา แม้ทั้งสองของพระ
โพธิสัตว์นั้น.

พระโพธิสัตว์ เองวงจับงาทั้งสองนั้น
แล้วตั้งปณิธาน เพื่อพระสัมพันธฺญาณ

อปปียา อมนาปา'ติ ทมฺมิ, อิมฺหิ ปน
เม ทนฺเตหิ สตฺคฺเณน สหสฺสคฺเณน
สทฺสสหสฺสคฺเณน สพฺพธมฺมปฺปฏิเวธสมตฺถา
สพฺพญฺญุตญาณทนฺตาว ปียตฺรา, ตสฺส
เม อิทํ ทนฺตทานํ สพฺพญฺญุตญาณปฺ-
ปฺปฏิวิชฺฌนตฺถาย โหตุ"ติ สพฺพญฺญุต-
ญาณสฺส ปณฺิธานํ กตฺวา ทนฺตยฺคฺล
อทาสิ.

โส ตํ อาทาย คนฺตฺวา วิภิกฺกิตฺวา
ตสฺมึ มฺเเล ชีเณ ปฺน โภชิตฺตสฺส
สนฺติกํ คนฺตฺวา "สามิ ตฺมฺหากํ ทนฺเต
วิภิกฺกิตฺวา ลทฺธมฺลํ มยฺหํ อธิณฺโสธฺน-
มตฺตเมว ชาตํ, อวเสสทนฺเต เทธา"ติ
อาห.

โภชิตฺตฺโต "สาธฺฐ"ติ ปฏิสฺสุณฺิตฺวา
ปฺริมนเยเนว กปฺปาเปตฺวา อวเสสทนฺเต
อทาสิ.

โสปี เต วิภิกฺกิตฺวา ปฺน อาคนฺตฺวา
"สามิ ชีวิตฺตํ น สกฺโกมิ, มฺลทฺทจา เม
เทหิ"ติ อาห. โภชิตฺตฺโต "สาธฺฐ"ติ
วตฺวา ปฺริมนเยเนว นิสีทิ.

ว่า "บุรุษผู้เจริญ เรายอมให้ (งา) ด้วย
คิดว่า 'งาทั้งสองนี้ ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่
ชอบใจของเรา' ดังนี้ห้ามมิได้, แต่ว่างาคือ
พระสัพพัญญุตญาณเท่านั้น ที่สามารถ
ตรัสรู้ธรรมทั้งปวง ย่อมเป็นที่รักกว่างา
เหล่านี้ โดยร้อยเท่า พันเท่า (และ)
แสนเท่า, การให้งาเป็นทานนี้ของเรานั้น
จึงมีเพื่อประโยชน์แก่การแทงตลอด(บรรลุ)
ซึ่งพระสัพพัญญุตญาณ" ดังนี้ แล้วจึง
ได้ให้งาทิ้งคู่ (ไป).

บุรุษนั้น นางานั้นไปขายแล้ว เมื่อ
ทุนทรัพย์นั้นหมดสิ้น จึงไปยังที่อยู่ของ
พระโพธิสัตว์อีกแล้วกล่าวว่า "ข้าแต่ นาย
ทุนทรัพย์ที่ข้าพเจ้าขายงาของท่านได้เป็น
ทุนทรัพย์ที่เพียงพอแก่การชำระหนี้ ของ
ข้าพเจ้าเท่านั้น, ขอท่านโปรดให้งา
ที่เหลืออยู่แก่ข้าพเจ้าเถิด" ดังนี้.

พระโพธิสัตว์ รับว่า "ได้" ดังนี้ แล้ว
ให้เขาตัด (งา) โดยทำนองก่อนนั้นแล
จึงได้ให้งาสวนที่เหลือ (ไป).

ฝ่ายบุรุษนั้น ขายงาเหล่านั้นแล้วก็กลับ
มาอีก แล้วก็กล่าวว่า "ข้าแต่ นาย
ข้าพเจ้าไม่อาจเลี้ยงชีวิตได้, ขอท่านโปรด
ให้โคนงาแก่ข้าพเจ้าเถิด" ดังนี้. พระ

ไส ปาปปุริไส มหาสตุตสูส
 ราชตทามสทิสส์ โสณุฑิ มทุทมาโน
 เกลาสกุฏฐทิสส์ กุมภิ อภิวุหิตวา อุโ
 ทนุตโกฎิโย ปณุหิยา ปหรนุโต มิสส์
 วิญญุหิตวา กุมภิ อารุญห ขรกกเจน
 มุลทาจ่า กปะเปตวา ปกุกามิ.

โพธิสตุตสูส ทสฺสนุปะจาริ วิชหนุเตเยว
 ปน ตสฺมิ ปาปปุริเส จตฺนหุตาธิกทวิ-
 โยชนสตสหัสสพหลา ฌนปะจวิ
 สีนะรุญคนุทธาทยะ มหาภาเว ทุคฺคนุธ-
 เซคฺจฺฉานิ คุณมุตฺตาทินิ จ ฐาเวตุ
 สมตฺถาปิ ตสฺส อคฺคณราสี ฐาเวตุ
 อสกุโกนุติ วิย ภิชฺชิตฺวา วิวรมทาสิ.

ดาวเทว อวิจิมหานิรยโต อคฺคิชาลา
 นิภุมิตฺวา ติ มิตฺตทพฺภิปุริสฺ^๑

โพธิสัตว์กล่าวว่า "ดีละ" ดังนี้ แล้วจึง
 หมอบลงโดยทำนองก่อนนั้นแล.

บุรุษชั่วช้านั้น เมื่อเหยียบบงวงอันเป็น
 เช่นเดียวกับพวงเงินของพระมหาสัตว์ชั้นสูง
 กระพอง อันเป็นเช่นกับยอดเขาไกรลาส
 แล้วเอาสันเท้ากระที่บ (ประหาร) ปลาย
 (งา) ทั้งสองข้าง ฉีก(ถอนออก)เนื้อ แล้ว
 ลงจากกระพองเอาเลื่อยตัดโคนงา แล้ว
 จึงหลีกไป.

แต่พอบุรุษชั่วช้านั้น ล่วงพ้นคลองแห่ง
 จักขุของพระโพธิสัตว์เท่านั้น แผ่นดิน
 หนาที่บถึงสองแสนโยชน์กับ (ยิ่งกว่า)
 สิ้นสุดถึงแม้สามารถจะต้านทานไว้ได้ซึ่ง
 น้ำหนักอันมากมาย มีขุนเขาสิเนรุและ
 ภูเขาญคนธรเป็นต้น และสามารถจะ
 รองรับไว้ ซึ่งสิ่งสกปรกมีคุณและมุตร
 เป็นต้น อันมีกลิ่นเหม็นและเป็นของ
 น่าเกลียด ก็เป็นจุดประหนึ่งว่าไม่อาจจะ
 ต้านทานไว้ได้ ซึ่งกองแห่งโทษของบุรุษ
 ชั่วช้านั้น จึงได้แตกแยกออกให้ช่องแล้ว.

ในขณะนั้นนั่นเอง เปลวเพลิงได้พุ่งออก
 มาจากอเวจีมหานรก ห่อหุ้มบุรุษผู้

^๑ ฉ. อกตณฺณ มิตฺตทพฺภิ ปุคฺคโล.

กุลสนุตเคน กมฺพเลน ปารุปนฺตี วย
ปริกฺขิปิตฺวา คณฺหิ.

เอวํ ตสฺส ปาปปฺคฺคฺลสฺส ปจฺวี
ปวิญฺจกาเล ตสฺมี วนฺสนฺเท อธิวตฺถา
รูกฺขเทวตา “อกตญฺญํ มิตฺตทฺพฺภิปฺคฺคฺลํ”^๑
อิมํ จกฺกวตฺติรชฺชํ ทตฺวาปิ โตเสตฺถํ น
สฺกโกตี”ติ”^๒ วนํ อุณฺนาเทตฺวา ธมฺมํ
เทสยมาณา อิมํ คาถมาห

๗๒. “อกตญฺญสฺส โปสฺสส
นิจฺจํ วิวรทสฺสิโน
สพฺพญฺเจ ปจฺวี ทชฺชา
เนว นํ อภิราธเย”ติ.

ตตฺถ อกตญฺญสฺสาติ อตฺตโน
กตคฺคฺณํ อชานนฺตสฺส.

โปสฺสสาติ ปุริสฺสส.

ประทุษร้ายมิตรนั้นไว้ เปรียบเหมือน
ห่อหุ้มไว้ด้วยผ้ากำพลที่เป็นของมืออยู่ใน
ตระกูลขณะนั้น.

ในเวลาที่บุรุษคนชั่วช้านั้น ถูก
แผ่นดินสูบแล้วอย่างนี้ รูกขเทวตา
ผู้สิงสถิตอยู่ที่ราวป่านั้นเปล่งอุทานว่า
“บุคคลแม้จะให้ตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิ
ก็ไม่อาจยังบุรุษชั่วช้านี้ ผู้อกตัญญู
คนทรยศต่อมิตรให้ยินดีได้” ดังนี้
เมื่อจะยังป่าให้บันลือกึกก้องแล้วแสดง
ธรรมจึงกล่าวคาถานี้ว่า

๗๒. “หากว่า บุคคลจะพึงให้แผ่นดิน
ทั้งหมดแก่บุรุษผู้อกตัญญู ผู้มีปรกติ
มองหาช่อง (โทษ) อยู่ตลอดเวลา
เป็นนิจฺไชรั ก็ทำบุรุษนั้น ให้ยินดี
ไม่ได้เลย” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
อกตญฺญสฺส ความว่า ผู้ไม่รู้ที่อยู่ซึ่งคุณ
(ความดี) ที่บุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน.

บทว่า โปสฺสส ได้แก่บุรุษ.

^๑ อ. อกตญฺญ มิตฺตทฺพฺภี ปฺคฺคฺล.

^๒ อ. น สกฺกา.

วีสริทสิโนติ จิตฺตเมว โสกาสมเมว
โอสโลเกนุตสฺส.

สพฺพญฺเจ ปจฺวี ทชฺชาติ สเจปี ตาทิสฺสส
ปฺคฺคฺลสฺส สกฺลํ จกฺกวตฺติรชฺชํ, อิมํ วา
ปน มหาปจฺวี ปริวตฺเตตฺวา ปจฺโวชฺ
ทเทยฺย.

เนว นํ อภิราชเยติ เอวํ กโรนฺโตปี
เอวรูปํ กตฺตคฺณวิทฺธํสํ กโฉ จิ ปรีโตเสตฺ
วา ปสาเทตฺ วา น สกฺกฺญเณยฺยาติ
อตฺถอ.

เอวํ สว เทวตา วนํ อุนฺนาเทตฺวา
ธมฺมํ เทเสสิ. โพิธิสฺตฺโต ยาวตายุกํ
จตฺวา ยถากมฺมํ อคมาสิ.

สตฺถา “น ภิกฺขเว เทวทตฺโต
อิทาเนว อกตฺตคฺณ, ปุพฺเพปี อกตฺตคฺณ-
เยวา”ติ วตฺวา อิมํ ธมฺมเทสนํ อหริตฺวา
อนุสนฺธิ ฆฏฺฏตฺวา ชาตํ สโมธาเนสิ
“ตทา มิตฺตทฺพฺภิปฺริโส เทวทตฺโต อโหสิ.
รฺกฺขเทวตา สารีปฺตฺโต, สีลวนาคราชา
ปน อหเมวา”ติ.

บทว่า วีสริทสิโน ได้แก่ผู้มองดูอยู่ซึ่ง
ช่อง คือว่าโอกาสนั่นเอง.

บาทคาถาว่า สพฺพญฺเจ ปจฺวี ทชฺชา
ความว่า แม้ถ้าว่าบุคคลพึงให้ตำแหน่ง
พระเจ้าจักรพรรดิทั้งสิ้น หรือว่าพึงพลิก
แผ่นดินใหญ่นี้แล้วให้ถ้วน (ไอชะ) ดินแก่
บุคคลเช่นนั้นไซ้.

บาทคาถาว่า เนว นํ อภิราชเย
ความว่า ใคร ๆ แม้ทำอยู่อย่างนี้ก็ไม่อาจ
ยังบุรุษ ผู้กำจัดคุณที่คนอื่นทำแล้ว
(แก่ตน) เห็นปานนั้นให้ยินดี หรือว่าให้
เลื่อมใสได้.

เทวดานั้น ยังป่าให้บันลือก็ก้อง
แล้วแสดงธรรมด้วยประการฉะนี้. พระ
โพธิสัตว์ดำรง (ชีพ) อยู่ตราบเท่าชั่วอายุ
แล้วได้ไปตามยถากกรรม.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลายพระเทวทตฺตเป็นคนอกตัญญูใน
กาลบัดนี้เท่านั้น ห้ามมิได้, แม้ในกาลก่อน
(เขา) ก็ได้เป็นคนอกตัญญูเหมือนกัน”
ดังนั้น ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนານี้มา
(แสดง) แล้วทรงสืบต่ออนุสนธิ ประมวล
ชาดกว่า “บุรุษผู้ประทุษร้ายต่อมิตร

ในกาลนั้น ได้เป็นพระเทวทัตในกาลบัดนี้
รุกขเทวดาในกาลนั้น ได้เป็นพระสารีบุตร
ในกาลบัดนี้, ส่วนพระยาช่างผู้มีศิลป์ใน
กาลนั้น ได้เป็นเรานี้แลในกาลบัดนี้" ดังนี้.

สีลวนาคราชชาตกวรรณนา ทุตติยา.

พรรณนาสีลวนาคราชชาดก ที่ ๒ จบ.

๓. สัจจกิริชาตก (๗๓)

๗๓. "สัจจํ กิเรวมาหังสุ
นรา เอกจฺจฺยิยา อิต
กฏจํ นิปฺผวิตฺ^๑ เสยฺโย
น เตวเวกจฺจฺยิโย นโร"ติ.

สัจจกิริชาตกํ ตติยํ.

๓. สัจจกิริชาตก (๗๓)

๗๓. "ได้ยินว่า ชนบางจำพวกในโลกนี้ได้
กล่าวคำที่เป็นความจริงไว้ อย่างนี้
ว่า ไม้แห้งที่ลอยน้ำได้ (เบา) ยัง
ประเสริฐกว่า (คน) ส่วนนรชน
บางคน ไม่ประเสริฐเลย".

สัจจกิริชาตก ที่ ๓.

๓. สัจจกิริยาตกถาณนา

(๗๓)

สัจจํ กิเรวมาหํสูติ อิทํ สตุถา
เวฬุวันเน วิหรนฺโต เทวทตฺตสุส วธาย
ปรีสกุกนํ อารพฺภ กเถสิ.

ภิกษุสี่เฒ่า หิ ธรรมสภายํ นิสิติตฺวา
“อาวุโส เทวทตฺโต สตุถุ คณฺโณ น
ชานาติ, วธายเว ปรีสกุกตฺตี”ติ เทวทตฺตสุส
อคุณฺโณ กเถนฺเต สตุถา อาคนฺตุวา
“กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนินฺนินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ
วุตฺเต “น ภิกฺขเว อิทาเนว เทวทตฺโต
มยฺหํ วธาย ปรีสกุกตฺตี, ปุพฺเพปิ
ปรีสกุกิเยวา”ติ วตุวา อตีตํ อานฺริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
ราชํ กาเรนฺเต ตสุส ทฺวฺจกฺมาโร

๓. พรรณนาสัจจกิริยาตก

(๗๓)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่
ณ พระวิหารเวฬุวัน ทรงปรารภความ
ที่พระเทวทัตพยายาม เพื่อจะปลง
พระชนม์ (พระองค์) จึงตรัสชาดกนี้
มีคำเริ่มต้นว่า สัจจํ กิเรวมาหํสู ดังนี้.

ดังจะกล่าวโดยย่อ เมื่อหมู่แห่งภิกษุหนึ่ง
สนทนากันถึงโทษของพระเทวทัตอยู่ใน
โรงธรรมว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระเทวทัต
ย่อมไม่รู้จักพระคุณของพระศาสดา, จึง
ตะเกียกตะกายอยู่เพื่อปลงพระชนม์
(พระองค์)” ดังนี้ พระศาสดาเสด็จ
มาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้
พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ”
เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้”
ดังนี้จึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลายพระ
เทวทัตตะเกียกตะกายอยู่ เพื่อจะฆ่าเรา
ในกาลบัดนี้เท่านั้น ห้ามมิได้, แม้ในกาล
ก่อน เธอก็ได้พยายามแล้วเหมือนกัน”
ดังนี้ แล้วทรงนำอดีตนิทานมา (ตรัส
ต่อไปว่า).

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ทรงครองราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี

นาม ปุตโต อโหสิ กกุขไฟ ฆุโส
ปหงาสีวิสุปโม, อนกุโกสิตวา วา
อปหิตวา วา เกนจิ สหุธิ น กเถสิ.

โส อนุตชนสฺส จ พหิชนสฺส จ
อกุขิมฺหิ ปติตรขฺมฺ วิย, ขาทิตุ
อาคตปิสฺสวโจ วิย จ อมนาโป อโหสิ
อุพฺเพชนฺนีโย.

โส เอกทิวสํ นทีกัฬิ กัฬิตุกาโม
มหนฺเตน ปริวาเรน นทีตีริ อคมาสิ.
ตสฺมึ ขณฺเณ มหาเมโส อฏฺฐหิ, ทิสฺสา
อนฺธการา ชาตา.

โส ทาสเปสฺสชนฺนํ ออาห “เอถ ภาณ, มํ
คเหตฺวา นทีมฺขณฺมํ เนตฺวา นฺหาเปตฺวา
อาเนถา”ติ. เต ตํ ตตฺถ เนตฺวา “กิณฺุใน
ราชา กริสฺสติ, อิมํ ปาปปฺริสฺสํ เอตฺถเว
มาเรมา”ติ มนฺตยิตฺวา “เอตฺถ คจฺฉ
กาฬิกณฺณนิ”ติ อุทเก นํ โอบิลาเปตฺวา
ปจฺจุตฺตริตฺวา ตีเร อฏฺฐิสฺสุ.

พระราชโอรสของท้าวเธอ ทรงพระนามว่า
ทฤษฏกุมาร เป็นคนกักขฬะ หยาบคาย
อุปมาเหมือนนอสรพิษที่เขาทูป (ประหาร)
แล้วไม่ได้ดำหรือว่าไม่ทูปดีแล้ว (ก็) ไม่
ยอมพูดกับใคร.

พระองค์ไม่เป็นที่ชบใจ เป็นที่หวาดหวั่น
ของชนภายในและชนภายนอก เป็นจุด
ดวงลี้ที่กระเด็นเข้านัยน์ตา และเป็นจุด
ปีศาจผู้มาเพื่อจะเคี้ยวกินฉะนั้น.

วันหนึ่งพระองค์มีพระประสงค์จะทรงเล่นน้ำ
ในแม่น้ำ จึงได้เสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำ ด้วย
บริวารมากมาย. ในขณะนั้นเมฆใหญ่
ได้ตั้งขึ้นแล้ว, ทิศทั้งหลายเกิดมีดมน
อนธการ.

เธอกล่าวกะคนรับใช้ผู้เป็นจุดทาสว่า
“แน่ะพนาย พวกเจ้าจงมา, จงเราพาไป
ยังท่ามกลางแม่น้ำ ให้เราอาบน้ำ แล้ว
จงนำกลับมา” ดังนี้. ชนเหล่านั้นพา
พระองค์ไปที่นั่นแล้วปรึกษากันว่า “(ถึง)
พระราช (ก็) จักทรงทำอะไรแก่พวกเรา
(ได้), พวกเราจะฆ่าบุรุษผู้ชั่วช้านี้ให้ตาย
ในที่นี้แหละ” ดังนี้ แล้วกล่าวว่า “คน
กาลกรรณิ เจ้าจงไป (ตาย) ในที่นี้เถิด”
ดังนี้แล้ว (กต) พระกุมารนั้นให้จมลงไป

“กหิ กุมารโ”ติ จ วุตเต “น มยิ กุมาริ
ปัสสาม, เมสมิ อญฺจิตฺติ ทิสฺวา อุตเท
นิมุชฺชิตฺวา ปุรโต อาคโต ภวิสฺสตี”ติ
อมจฺจา รณฺโณ สนฺติกํ อคมฺสฺ.

ราชา “กหิ เม ปุตฺโต”ติ ปุจฺฉิ. “น
ชานาม เทว, เมสม อญฺจิตฺเต ปุรโต
อาคโต ภวิสฺสตีติ สญฺญายาคตมฺหา”ติ.

ราชา ทวาริ วิวราเปตฺวา นทีตีริ คนฺตุวา
“วิจินฺธา”ติ ตตฺถ ตตฺถ วิจินฺทาเปสิ, โกจิ
กุมาริ นาทฺทส.

โสปี โข เมสมนฺธกาเร เทเว
วสฺสนฺเต นทียา วุยมฺหาโน เอกิ
ทารุกฺขนฺธิ ทิสฺวา ตตฺถ นิสฺสิตฺวา
มรณฺภยตฺชฺชิตฺโต ปริเทวมาโน คจฺฉติ.

ในน้ำ จึงได้ว่ายน้ำกลับขึ้นไปยืนอยู่
บนฝั่ง.

เมื่อใคร ๆ กล่าว (ถาม) ว่า “พระราช-
กุมารไปไหน” อำมาตย์ทั้งหลาย (ก็)
ตอบว่า “พวกเราไม่เห็นพระกุมาร,
พระองค์จัก(คง) เห็นเมฆตั้งขึ้นแล้วทรง
ดำน้ำเสด็จมาข้างหน้า (ล่องหน้า)” ดังนี้
แล้วจึงไปยังราชสำนัก.

พระราชอาตรัสถามว่า “ลูกของเราไปไหน”
ดังนี้. อำมาตย์เหล่านั้นจึงกราบทูลว่า
“ข้าแต่สมมติเทพ พวกข้าพระองค์ไม่
ทราบด้วยเกล้าฯ, เมื่อเมฆตั้งขึ้นแล้ว
พวกข้าพระองค์กลับมาด้วยสำคัญว่า
พระราชกุมารจักเสด็จมาก่อนแล้ว” ดังนี้.

พระราชารับสั่งให้เปิดประตู เสด็จไปยัง
ฝั่งแม่น้ำแล้วตรัสว่า “พวกเจ้าจงค้นหา”
ดังนี้ จึงรับสั่งให้ค้นหาในที่นั้น ๆ, ใคร ๆ
ก็ไม่พบพระกุมาร.

ฝ่ายพระกุมารนั้นแล ในเพราะ
ความมืดแห่งเมฆ เมื่อฝนกำลังตกถูกน้ำ
พัดพาลอยไปในแม่น้ำเห็นท่อนไม้ท่อนหนึ่ง
เกาะ(นั่ง)ที่ท่อนไม้นั้น ถูกความกลัวตาย
คุกคามแล้ว จึงร้องคร่ำครวญไป.

ตสมิ ปน กाल พาราณสีวาสิ เอโก
 เสฎฐิ นทีตีเร จตฺตาทิสโกฏิธนํ นิตฺทิตฺวา
 มรณฺโต ธนตฺตฺนุหาย ธนปฺปญฺเจ สปุโป
 หุตฺวา นิตฺพุตฺตติ. อปโร ตสมิเยว ปเทเส
 ติส โภกฺกโย นิตฺทิตฺวา ธนตฺตฺนุหาย
 ตตฺตฺเถว อุนฺทุโร หุตฺวา นิตฺพุตฺตติ. เตสํ
 วสณฺณจานํ อุกกํ ปาวิสิ.

เต อุกกสฺส ปวิญฺจมคฺเคเนว นิกฺขมิตฺวา
 โสตี จินฺทนฺตา คนฺตฺวา ตํ ราชกฺุมารเณ
 อภินิสินฺนํ ทารุกฺขนฺธํ ปตฺวา เอโก เอกํ
 โภกฺกํ, อิตโร อิตรํ อารุญฺห ขนฺธปฺปญฺเจเยว
 นิปชฺชิสฺส.

ตสฺสาเยว โข ปน นทียา ตีเร เอโก
 สิมฺพลิรฺกฺโข อตฺถิ. ตตฺตฺเถโก สฺวโปตโก
 วสตี. โสปี รุกฺโข อุกกเณ ไรตฺมฺโล
 นทีปฺปญฺเจ ปตี, สฺวโปตโก เทเว วสฺสนฺเต
 อฺปปตฺติตฺวา คนฺตุํ อสฺกโกนฺโต คนฺตฺวา
 ตสฺเสว ขนฺธสฺส เอกปสฺเส นิสฺสิ. เอวํ
 เต จตฺตฺวาโร ชนา เอกโต วุญฺหามาณา
 คจฺจนฺตติ.

ก็ในกาลนั้น เศรษฐีคนหนึ่ง ชาวเมือง
 พาราณสีฝังทรัพย์ ๔๐ โภก ไว้ที่ฝั่งแม่น้ำ
 เพราะความเป็นห่วงทรัพย์ ตายไปจึงเกิด
 เป็นงูอยู่บนกองทรัพย์. เศรษฐีแม่อีก
 คนหนึ่งก็ได้ฝังทรัพย์ ๓๐ โภกไว้ในที่นั้น
 เหมือนกัน เพราะความห่วงทรัพย์
 (ตายไป) จึงเกิดเป็นงูอยู่ที่นั่นนั่นเอง.
 น้ำได้ไหลเข้าไปถึงที่อยู่ของสัตว์เหล่านั้น.

สัตว์ทั้ง ๒ เหล่านั้นออกไปโดยทางที่
 น้ำไหลเข้าที่นั่นเอง ว่ายตัดกระแสน้ำไป
 ถึงท่อนไม้ ที่พระราชกุมารนั่งเกาะอยู่นั้น
 แล้ว สัตว์ตัวหนึ่ง ขึ้นสู่ปลายข้างหนึ่ง
 อีกตัวหนึ่ง ขึ้นสู่ปลายอีกข้างหนึ่ง (ขึ้นคน
 ละด้าน) แล้วนอนหมอบอยู่เหนือท่อนไม้
 นั้นแล.

ก็แลที่ฝั่งแห่งแม่น้ำนั้นเช่นกัน มีต้นจ้าวอยู่
 ต้นหนึ่ง. ที่ต้นจ้าวนั้นมีลูกนกแขกเต้า
 ตัวหนึ่งอาศัยอยู่. ต้นไม้แม่น้ำนั้นก็ถูกน้ำ
 เซาะโคนโคนลงเหนือแม่น้ำ. เมื่อฝนตก
 ลูกนกแขกเต้าจึงไม่อาจบินขึ้น (หนี) ไปได้
 (ลอย) ไปแอบอยู่ที่ด้านหนึ่งของท่อนไม้
 นั้นเอง. ชน (สัตว์) ทั้ง ๔ ชนิดเหล่านั้น
 ถูกน้ำพัดพาลอยไปด้วยกันโดยประการ
 ฉะนี้.

โพธิสตุโตปี โข ตสมิ กाल
 กาสีรฎุเจ อุกิจจพราหมณกุล
 นิพพตติตวา วุฑฒิปโตโต อสิปพพชช
 ปพพชิตวา เอกสมิ นทีนิวตตเน
 ปณณสาลิ มาเปตวา วสติ.

โส อชุตมรตติกสมเย จงกมมาโน ตสฺส
 ราชกุมารสฺส พลวปริเทวนสทฺทํ สุตวา
 จินฺตลสิ "มาทิสเ นาม เมตตานุทฺทย-
 สมฺปนฺเน ตาปเส ปสฺสนฺเต เอตสฺส
 ปุริสสฺส มรณํ อยุตฺตํ, อุทกโต อุทฺธริตวา
 ตสฺส ชีวิตทานํ ทสฺสามิ"ติ.

โส ตํ "มา ภายิ มา ภายี"ติ
 อสฺสาเสตวา อุทกโส ตํ จินฺทนฺโต คนฺตวา
 ตํ ทารุกฺขนฺธํ เอกาย โภภฺยิยา คเหตุวา
 อากทฺตมฺนฺโต นาคพลฺโล ถานสมฺปนฺโน
 เอกเวเคน นทีตีริ^๑ ปตฺวา กุมาริ
 อุกฺชิปิตวา ตีเร ปติฏฺฐาเปสิ.

เตปี สฺปฺปาทโย ทิสฺวา อุกฺชิปิตวา
 อสฺสมปทํ เนตวา อคฺคิ ชาเลตวา "อิเม
 ทพฺพลตรา"ติ ปจฺมํ สฺปฺปาทีนํ สรีริ

ในกาลนั้น ฝ่ายพระโพธิสัตว์แล
 เกิดในตระกูลอุทิจจะ (ประเสริฐ, ผู้อยู่
 ทางทิศเหนือ) พราหมณ์ในแคว้นกาสี
 เจริญวัยแล้ว บวชเป็นฤาษี สร้างศาลา
 มุงด้วยใบไม้ อยู่ที่ค้ำแม่น้ำแห่งหนึ่ง.

ดาบสนั้น กำลังเดินจงกรมอยู่ในเวลา
 เทียงคั้น ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญดัง
 โหยหวนของพระราชกุมารนั้นแล้วคิดว่า
 "เมื่อดาบสผู้ถึงพร้อมด้วยความเมตตา
 สงสารชื่อเช่นเราเห็นอยู่ บุรุษนี้จะมา
 ตายเสีย ไม่สมควร, เราจักยกขึ้นจากน้ำ
 แล้วให้ทานชีวิตแก่เขา".

ท่านจึงปลอบใจ พระราชกุมารนั้นว่า
 "ท่านอย่ากลัว ๆ (เลย)" ดังนี้ แล้วว่าย
 ตัดกระแสน้ำไปจับที่อนไมนั้น ที่ปลาย
 ช้างหนึ่ง ว่ายจุดลากมา (ท่าน) เป็นผู้
 กำลังดุจช้างพลายสมบุรณ์ด้วยเร็วแรง
 โดยเวลาเพียงครู่เดียว (ก็) ถึงฝั่งแม่น้ำ
 อุ้มพระกุมารขึ้นวางไว้บนฝั่ง.

ดาบสนั้น ครั้นเห็นสัตว์เหล่านั้นมีงูเป็นต้น
 จึงยกขึ้น นำไปสู่อาศรมบท แล้วก่อไฟ
 ให้ลุกโพล่ง คิดว่า "สัตว์เหล่านี้มีกำลัง

^๑ น. ตีริ.

เสเทตวา ปจฺฉา ราชกุมารสุส สรีริ
 เสเทตวา ตมฺปิ อโรคฺ กตฺวา อาหาริ
 เทนฺโตปิ ปจฺมึ สฺปฺปาทีนเมว ทตฺวา
 ปจฺฉา ตสุส ผลาผลานิ อุปฺนาเมสิ.

ราชกุมารโ “อัย โฏฏตาปโส มํ ราชกุมาริ
 อคฺเณตฺวา ตีรจฺฉานคฺตานํ สมฺมานํ
 กโรตี”ติ โพิธิสฺตฺเต อาฆาตํ พนฺธิ.

ตโต กติปาหจฺเจเนน สฺพเพสุปิ
 เตสุ ฅามพลปฺตฺเตสุ นทียา โอะเม
 ปจฺฉินฺเน สฺปฺโป ตาปสํ วนฺทิตฺวา อาห
 “ภนฺเต ตฺเมหิ มยฺหํ มหาอุปการโ
 กโต, น โห ปนาหํ ทลิตฺโ, อสุกฺกุจฺจเน
 เม จตฺตาพีส หีรณฺญโกฏฺเวย นิตฺทิตา,^๑
 ตฺมุหาก็ ฅเนน กิจฺเจ สติ สฺพพมฺเปตํ
 ฅนํ ตฺมุหาก็ ทาตุํ สกฺโกมิ, ตํ จานํ
 อาคฺนฺตฺวา ‘ทีฆา’ติ ปกฺโกเสยฺยาธา”ติ
 วตฺวา ปกฺกามิ.

อ่อนแอกว่า” ดังนี้ จึงผิงร่างกายของ
 สัตว์ทั้งหลายมิงูเป็นต้นก่อน แล้วผิง
 ร่างกายของพระราชกุมารในภายหลัง
 พยาบาลพระราชกุมารเมื่อนั้น จนหาย
 เจ็บป่วย แม้เมื่อจะให้อาหารก็ได้ให้แก่
 สัตว์ทั้งหลาย มิงูเป็นต้นนั้นเทียวก่อนแล้ว
 จึงน้อมนำผลาผลเข้าไป เพื่อพระราช-
 กุมารนั้นในภายหลัง.

พระราชกุมารทรงคิดว่า “ดาบสผู้คดโกง
 ตนนี้ ไม่ได้คำนึงถึงเรา ว่าเป็นราชกุมาร
 กลับไปทำความนับถือสัตว์ดิรัจฉานทั้ง-
 หลาย” ดังนี้ แล้วจึงผูกอาฆาตในพระ
 โพิธิสัตว์.

ก็โดยกาลล่วงไปสองสามวันจาก
 วันนั้น เมื่อพระกุมารและสัตว์เหล่านั้น
 แม้ทั้งหมดถึงซึ่งความเป็นผู้มีเรี่ยวแรงกำลัง
 ดีแล้วเมื่อห้วงน้ำในแม่น้ำแห้งแล้ว งูใหญ่
 พระดาบสแล้วกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ
 ท่านทำอุปการะอย่างใหญ่หลวงแก่ข้าพเจ้า,
 ก็แลข้าพเจ้ามิใช่เป็นผู้ขัดสน, ข้าพเจ้าได้
 ผิงเงิน ๔๐ โกฎิไว้ในที่ซ่อนนั้น, เมื่อกิจ
 จำเป็นด้วยการใช้ทรัพย์มีอยู่แก่ท่าน
 ข้าพเจ้าสามารถจะให้ทรัพย์นั้นทั้งหมด

^๑ ฅ. นิตฺทิตฺวา ฅปีตา.

อุณหุโรปิ^๑ ตเถว ตาปสํ นิมนเตตฺวา
“อตุเถ สติ อสุกฺกุจฺจาเน จตฺวา ‘อุณหุรา’ติ
ปกฺโกเสยฺยาถา”ติ วตฺวา ปกฺกามิ.

สุวโปตโก ปน ตาปสํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต
มยฺหํ ฐนํ นตฺถิ, รตฺตสาลีหิ ปน โว
อตุเถ สติ อสุกํ นาม มยฺหํ วสนฺนุจฺจัน,
ตตฺถ คนฺตฺวา ‘สุกา’ติ ปกฺโกเสยฺยาถ,
อหํ ฅาตกานํ อารโจะตฺวา อเนก-
สกฺกปุรมตฺตา รตฺตสาลี^๒ ออาหาราเปตฺวา
ทาตุํ สกฺโกมี”ติ วตฺวา ปกฺกามิ.

อิตโร ปน มิตฺตทฺพภี “ธมฺมสุธมฺมตาย
กิณฺจิ อวตฺวา คนฺตุํ อยฺตฺตํ, เหวํ ตํ
อตุตฺโน สนฺติกํ อาคตํ มาเรสุสामी”ติ
จินฺเตตฺวา “ภนฺเต มยิ รชฺเช ปติฏฺจิตฺเต

แก่ท่าน, ท่านจงไปยังที่นั่น แล้วร้องเรียก
ว่า ‘ทีมะ’ (เจ้าตัวยาว งู)” ดังนี้ แล้ว
จึงจากไป.

ฝ่ายหนู ก็ได้นิมนต์ดาบสไว้แบบนี้
เหมือนกันแล้วกล่าวว่า “เมื่อมีความ
ประสงค์ท่านจง (ไป) ยืนในที่ที่ชื่อนั้นแล้ว
เพียงร้องเรียกว่า ‘อุณหุระ’ (หนู)” ดังนี้
แล้วจึงจากไป.

ส่วนลูกนกแขกเต้าไหว้ดาบสแล้วกล่าวว่า
“ข้าแต่ท่านผู้เจริญทรัพย์ของข้าพเจ้าไม่มี,
แต่ว่าเมื่อท่านมีความต้องการด้วยข้าว
สาลีแดง ท่านพึงไปอยู่ที่อยู่ของข้าพเจ้า
ตรงนั้น แล้วร้องเรียกว่า ‘สุกะ’ ในที่นั้น,
ข้าพเจ้าสามารถป่าวร้อง พวกญาติพี่น้อง
แล้ว ให้ชน (นำ) ข้าวสาลีแดง อันมี
ประมาณบรรจุได้หลายเล่มเกวียนมาให้
(ท่าน)” ดังนี้ แล้วจึงบินไป.

แต่ว่าพระราชกุมารนอกนี้ ผู้มีปกติ
ประทุษร้ายมิตรคิดว่า “เพราะการ
ประทุษร้ายมิตรนั้นเป็นกรรมดีตามธรรมดา
(ของเรา) การที่เราไม่พูดอะไรเลยแล้วไป

^๑ ฉ. อุณหุโร.

^๒ ฉ. รตฺตสาลีโย.

อาคจฺเฉยฺยาถ, อหํ โว จตุหิ ปจฺจเยหิ
อุปฺภูจฺหิสฺสามิ”ติ วตฺวา ปกฺกามิ. โส
คนฺตฺวา น จิรฺสฺเสว ราชฺเช ปตฺติฏฺจาสิ.

โพธิสตุโต “วิมฺลิสฺสามิ ตาว
เน”ติ ปจฺมํ สปฺปสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา
อวิทุเร จตฺวา “ทีฆมา”ติ ปกฺโกสิ, โส
เอกฺวจฺเนเนว นิกฺขมิตฺวา โพธิสตุตํ
วณฺทิตฺวา “ภนฺเต อิมฺสฺมิ จาเน จตฺตาสี
หิรฺณฺยโกฏฺเอย, ตา สพฺพปาปี นีหริตฺวา
หรรธา”ติ^๑ อาน.

โพธิสตุโต “เอวมตฺถ, อุปฺปนฺเน กิจฺเจ
ชานิสฺสามิ”ติ ตํ นินฺวตฺตาเปตฺวา อุทฺทฺรฺสฺส
สนฺติกํ คนฺตฺวา สทฺทฺมากาสิ, โสปี ตเถว
ปฏฺิปปชฺชิตฺติ.

เสียไม่สมควร, เราจักฆ่าดาบสนั้นผู้มาสู่
สำนักของตน (เรา) โดยวิธีอย่างนี้” ดังนี้
แล้วตรัสว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อ
กระผมได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติท่านพึงมา
เถิด, กระผมจักบำรุงท่านด้วยปัจจัยสี่”
ดังนี้แล้วจึงเสด็จหลีกไป. พระราชกุมาร
นั้นเสด็จไป แล้วก็ได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติ
ต่อกาลไม่นานเลย.

พระโพธิสัตว์คิดว่า “เราจักทดลอง
พระกุมารและสัตว์เหล่านั้น (ดู) ก่อน” ดังนี้
แล้วไปสู่ที่อยู่ของงูก่อน ยืนอยู่ในที่
อันไม่ไกลแล้วร้องเรียกว่า “เจ้าทีฆะ”
ดังนี้ ด้วยการร้องเรียกเพียงคำเดียว
เท่านั้น งูนั้น (ก็) เลื้อยออกมาไหว
พระโพธิสัตว์แล้วกล่าวว่า “ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ในที่นี้มีเงินอยู่ ๔๐ โกฏี, ท่านจง
ขุดทรัพย์เหล่านั้น แม้ทั้งหมดขนเอาไป
เถิด” ดังนี้.

พระโพธิสัตว์ กล่าวว่า “ขอทรัพย์นั้น
จงอยู่อย่างนั้นเถิด, เมื่อมีกิจธุระเกิดขึ้น
เราจักรู้ (เอง)” ดังนี้แล้วให้งูนั้นเลื้อย
กลับไป แล้วไปยังที่อยู่ของหนูได้ส่งเสียง

^๑ ฉ. คนฺตฺวาติ.

โพธิสตุโต ตมปิ นิวตตะปาเตตฺวา สุวสุส
สนฺติกั คณฺตฺวา “สุกา”ติ ปกฺโกสิ.

โสปี เอกวจนเนเนว รุกฺขคฺคโต โอตริตฺวา
โพธิสตุตฺตํ วนฺทิตฺวา “กั ภาณฺเต มยฺหิ
ณาทกานํ สนฺติกั คณฺตฺวา หิมวนฺตปฺ-
ปเทสโต ตุมฺหากํ สญฺชาตสาลี
อาหฺราเปสฺสามี”ติ ปุจฺฉิ.

โพธิสตุโต “อตฺเถ สติ ชานิสฺสามี”ติ
ตมปิ นิวตตะปาเตตฺวา “อิทานิ ราชานํ
ปริคฺคณฺหิสฺสามี”ติ คณฺตฺวา ราชฺยุยานเ
วสิตฺวา ปุณฺทิวเส อากปฺปสมฺปตฺตึ กตฺวา
ภิกฺขุจารวตฺเตน นครํ ปาวิสิ.

ตสมฺมึ - ขณฺเ โส มิตฺตทุพฺภึ ราชา
อลงฺกตหตฺถิกฺขณฺฐวฺรคโต มหนฺเตน

ร้องเรียก, ฝ่ายหนูนั้นก็ได้ปฏิบัติอย่างนั้น
เหมือนกัน.

พระโพธิสัตว์ ให้หนูแม้นั้นกลับไปแล้ว
จึงไปยังที่อยู่ของนกแขกเต้า ร้องเรียกว่า
“สุกะ” ดังนี้.

แม้นกแขกเต้านั้น ก็ได้บินลงมาจาก
ยอดไม้ด้วยเสียงร้องเรียก เพียงคำเดียว
เท่านั้น ไหว้พระโพธิสัตว์แล้วถามว่า
“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมจักไปอยู่ที่อยู่
แห่งพวกญาติของกระผม แล้วจักให้นำ
ข้าวสาลีที่เกิดเองมาจากหิมวันตประเทศ
เพื่อท่านหรือ”.

พระโพธิสัตว์ กล่าวว่า “เมื่อมีความ
ต้องการเราจักรู้ (เอง)” ดังนี้จึงให้นก
แขกเต้าแม้นั้นกลับไป แล้วคิดว่า “บัดนี้
เราจักกำหนด (ทดลอง) พระราชา” แล้ว
ไปพักอยู่ในพระราชอุทยาน ในวันรุ่งขึ้น
ได้กระทำ (ตน) ให้ถึงพร้อมด้วยกิริยา
มารยาทอันสมควร (สำรวมกาย-ใจ)
แล้วเข้าไปสู่พระนครด้วยภิกษาจารย์วัตร.

ในขณะนั้น พระราชาผู้มักประทุษร้าย
มิตรพระองค์นั้น เสด็จประทับเหนือคอก

ปริวารน นคริ ปทกฺขิณิ กโรนฺโต^๑
 โพิธิตฺตํ ทูรโตว ทิสฺวา “อัย โส
 ญฺญตฺวาปโส มม สนฺติเก ญฺญชิตฺวา
 วสิตุกาโม อาคโต, ยาว ปริสมชฺเฌ
 อตฺตโน มยฺหิ กตฺตณฺนิ น ปกาเสสิ,
 ตาวเทวสุส สีสํ ฉินฺทาเปสฺสามิ”ติ ปุริเส
 โอลิเกตุวา^๒ “กึ กโรม เทวา”ติ วุตฺเต
 “เอส ญฺญตฺวาปโส มํ กิณฺจึ ยาจิตฺกาโม
 อาคจฺจติ มณฺเณ, เอตฺตสุส กาทฺพิณฺณนิ-
 ตาปสฺสุส มํ ปสฺสิตฺตุํ อทตฺวาว เอตฺติ
 คเหตุวา ปจฺฉาพาหิ พนฺธิตุวา จตฺกฺเก
 จตฺกฺเก ปหรนฺตา นครา นีหริตุวา
 อาฆาตเน สีสมฺสุส ฉินฺทิตฺวา สรีริ สุเล
 อุตฺตาเสธา”ติ อาห.

คชสาร อันเขาดกแต่งแล้วอย่างดีเลิศ
 กำลังเสด็จเสียบพระนคร ด้วยราชบริวาร
 เป็นจำนวนมาก ทอดพระเนตรเห็น
 พระโพิธิตร์แต่ที่ไกลทีเดียว จึงทรง
 ดำริว่า “ดาบสนี้ เป็นดาบสขี้โกงคนนั้น
 ประสงค์จะบริโภคแล้วอยู่ในสำนักของเรา
 จึงได้มา, เราจักให้ราชบุรุษตัดหัวเขา
 เสียทันที ก่อนที่ดาบสนี้จะยังไม่ (ทัน) ได้
 ประกาศคุณความดีที่แก่ทำไว้แล้วแก่เรา
 ในท่ามกลางบริษัท” ดังนี้ แล้วจึงทรง
 ทอดพระเนตรราชบุรุษทั้งหลาย เมื่อ
 ราชบุรุษทูล (ถาม) ว่า “ข้าแต่พระองค์
 ผู้สมมติเทพ พวกข้าพระองค์จะต้องทำ
 อะไร” ดังนี้ จึงตรัสว่า “ดาบสผู้คดโกง
 คนนี้เห็นจะต้องการขอสิ่งของอะไรๆ กะเรา
 จึงมา, พวกท่านอย่าให้เราเห็นดาบส
 กาลกรรณีนี่เลย จงจับเขามัดมือ
 ไขหลังเขียนตีคราวละสี่ทีๆ แล้วนำ
 ออกจากพระนคร จงตัดหัวเขา (เสีย)
 ที่ตะแลงแกง แล้วเสียบประจานร่างกาย
 ไว้บนหลาวเหล็กเถิด”.

^๑ ฉ. กโรติ.

^๒ ฉ. โอลิเกสิ.

เต “สาธู”ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา คนฺตุวา
 นิรปรารั มหาสตฺตํ พนฺธิตฺวา จตฺกฺเก
 จตฺกฺเก ปหฺรนฺตา อาฆาตํ เนตฺ
 อารมฺิสฺ. โพิธิสฺตฺโต ปหฺมฺูปหฺมฺูจฺจาเน
 “อมฺมตฺาตา”ติ อกฺนฺทฺนฺโต^๑ นินฺพิกาโร
 อิมํ คาถมาห

๗๓. “สจฺจํ กิเรวมาหฺสิ
 นรา เอกจฺจฺฉิยา อธิ
 กฏฺจํ นินฺพิวิตฺตํ เสยฺโย
 น เตวเวกจฺจฺฉิโย นโร”ติ.

ตตฺถ สจฺจํ กิเรวมาหฺสิ อวิตถเมว
 กิร เอวํ วทฺนฺติ.

นรา เอกจฺจฺฉิยา อธิชาติ อธิเอกจฺเจ
 ปณฺฑิตฺตปฺริสา.

กฏฺจํ นินฺพิวิตฺตํ เสยฺโยติ นทียา วุญฺหมานํ
 สุกฺขทารุํ นินฺพิวิตฺตํ อุตฺตฺาเรตฺวา ถเล

ราชบุรุษเหล่านั้น ทูลรับสนองว่า “ได้
 พระเจ้าข้า” ดังนี้ แล้วไปมัดพระมหาสัตว์
 ผู้ไม่มีความผิดเหมือนคราวละ ๔ ที ๆ แล้ว
 เริ่มนำไปสู่ตะแลงแกง. พระโพธิสัตว์
 ไม่ได้ร้องคร่ำครวญว่า “แม่และพ่อ
 ทั้งหลาย” ในที่ที่ตนถูกโบยตีครั้งแล้ว
 ครั้งเล่า ไม่มีอาการผิดแปลก (พิการ)
 จึงกล่าวคาถานี้ว่า

๗๓. “ได้ยินว่า ชนบางจำพวกในโลกนี้ได้
 กล่าวคำที่เป็นความจริงไว้ อย่างนี้
 ว่า แม่แห่ง(เบา)ที่ลอยน้ำได้ ยัง
 ประเสริฐกว่า (คน) ส่วนนรชน
 บางคน ไม่ประเสริฐเลย” ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทคาถาว่า
 สจฺจํ กิเรวมาหฺสิ หมายความว่า
 ได้ยินมาว่า ชนบางจำพวกย่อมนกล่าวคำ
 ที่ไม่ผิดพลาดเลยอย่างนี้ (เป็นจริงตาม
 ที่กล่าว).

บทคาถาว่า นรา เอกจฺจฺฉิยา อธิ
 ได้แก่บุรุษผู้เป็นบัณฑิต บางพวกในโลกนี้.

บทคาถาว่า กฏฺจํ นินฺพิวิตฺตํ เสยฺโย
 หมายความว่า ได้ยินว่า บุรุษเหล่านั้นเมื่อ

^๑ ฉ. อกนฺทิตฺวา.

จปีติ์ เสยโย สุนทรุ เอตนุติ วทมานา
เต ปุริสา สจจัม กิร วทนุติ.

“กีกาณา”.

ตี หิ ยาคุมตตาทินิ ปจนตถาย,
สีตาดุรานัน วิสิพพนตถาย, อญเณสมปิ
จ ปริสสุยานัน ทรณตถาย อุปการิ โหติ.

น เตวเวกจจโย นโรติ เอกจจโย ปน
มิตตทุพุกิ อกตญญู ปาปปุริโส โอสมน
วยุหมานโน หตถณน คเหตุวา อุตตาริโต
น เตวเว เสยโย. ตถาหิ อหิ อิมิ
ปาปปุริสสิ อุตตารेतวา อิมิ อตตโน ทุกขิ
อาหริณติ. เอว ปนญปนญญจาเน อิมิ
คาถมาห.

กล่าวว่าไม้แห้งที่กำลังถูกน้ำพัดพาลอยอยู่ในแม่น้ำ เป็นไม้ที่ถูกบุคคลยกขึ้น วางไว้บนบกเป็นของประเสริฐกว่าคือว่าไม้แห้งนั้นเป็นของดีกว่า ดังนี้ ชื่อว่าย่อมกล่าว (ตรง) ตามความเป็นจริง.

จึงถามว่า “เพราะเหตุไร”.

ตอบว่า เพราะว่าไม้แห้งนั้นย่อมมีอุปการะแก่ความต้องการ ในอันที่จะต้มข้าวยาและหุงข้าวสวยเป็นต้น, เป็นอุปการะแก่ความต้องการ ในอันที่จะใช้ผิงไฟของเหล่าชนผู้กระสับกระส่าย เพราะความหนาว, เป็นอุปการะแก่ความต้องการในการกำจัดความลำบาก แม้เหล่าอื่นและเพื่อต้องการกำจัดอันตรายทั้งหลาย.

บาทคาถาว่า น เตวเวกจจโย นโร
อิธิบายว่า แต่ว่าชนบางคนคือคนมีปกติ
ประทุษร้ายมิตรคนอกตัญญู บุรุษชั่ว
เมื่อถูกห้วงน้ำพัดไป ซึ่งเขาจุดมือ (ช่วย)
ยกขึ้น (บก) เป็นผู้ไม่ประเสริฐเลย.
ความจริงเป็นเช่นนั้น เรา (ช่วย) ยกบุรุษ
ชื่อนี้ขึ้น (จากน้ำ) แล้วนำทุกขีนี้ออกมาแก้ตน.
พระโพธิสัตว์กล่าวคาถานี้ ในที่ซึ่งตน

ตี สุตฺวา เย ตตฺถ ปณฺทิตปฺริสา,
เต อาหํสุ “กึ ปน โภ ปพฺพชิต
ตยา อมฺหากํ รมฺโถ อตฺถิ โภจि
คุณฺเ กโต”ติ. โปธิสฺสโต ตํ ปวตฺตี
อาโรเจตฺวา “เอวมิมํ มโหสมโต
อุตฺตาเรนฺโต อหเมว อตฺตโน ทุกฺขํ
อกาสี, ‘น วต เม โปราณกปณฺทิตานํ
วจนํ กตฺนฺ’ติ. อนุสฺสริตฺวา เอวํ วทามิ”ติ
อาห.

ตี สุตฺวา ขตฺตियพฺราหฺมณาทโย
นคฺรวาสิโน “ยฺวายํ มิตฺตทฺพฺภี ราชา
เอวํ คุณฺสมฺปนฺนสฺส อตฺตโน
ชีวิททายกสฺส คุณฺมตฺตมฺปิ น ชานาติ,
ตี นิสฺสาย กฺโต อมฺหากํ วุฑฺฒิ,
คณฺหถ นนฺ”ติ.

กุปิตา สมฺนตฺโต อญฺจหิตฺวา อสฺสสตฺติ-
ปาสาณมฺคฺคราติปฺปหาเรหิ หตฺถิกฺขนฺธ-
คตเมว นํ ฆาเตตฺวา ปาเท คเหตุวา
กฑฺฒิตฺวา ปรีชาปิฏฺเจ ฉฑฺเทตฺวา

ถูกโบยตีครั้งแล้วครั้งเล่า ด้วยประการ
ฉะนี้.

บรรดาเหล่าชนที่ได้ฟังคาถานั้น
ผู้เป็นบัณฑิตกล่าว (ถาม) ว่า “ข้าแต่
ท่านบรรพชิตผู้เจริญก็ท่านได้ทำ(อุปการะ)
คุณใดๆ ไว้แต่พระราชชาของพวกเราหรือ”.
ดังนี้. พระโพธิสัตว์ซึ่งแจ้งเรื่องเป็นไปนั้น
แล้วกล่าวว่า “เรานี้แหละเมื่อ (ช่วย) ยก
พระราชภาระองค์นี้ขึ้นจากห้วงน้ำใหญ่
จึงได้สร้าง (ทำ) ความทุกข์ (ให้) แก่ตน
อย่างนี้, เราะระลึกได้ว่า ‘เราไม่ได้กระทำ
ตามคำของบัณฑิต ในกาลก่อนทั้งหลาย
เลยหนอ’ จึงได้กล่าวอย่างนี้” ดังนี้.

ชาวพระนครทั้งหลาย มีกษัตริย์และ
พราหมณ์เป็นต้นได้ฟังเรื่องนั้นแล้วกล่าวว่า
“เพราะอาศัยพระราชามีปกติประทุษร้าย
ต่อมิตรผู้นี้ ซึ่งไม่รู้แม้มาตราว่าคุณของท่าน
ผู้ถึงพร้อมด้วยคุณผู้ให้ชีวิตแก่ตนอย่างนี้
ความเจริญของพวกเราจะมีแต่ที่ไหนกัน,
พวกท่านจงจับพระราชภาระองค์นั้น” ดังนี้.

(พวกเขา) โกรธแค้นแล้ว จึงลุก(ฮือ)ขึ้น
โดยรอบ ปลงพระชนม์พระราชภาระองค์
นั้นผู้เสด็จไปบนคอข้างนั่นเอง ด้วยเครื่อง
ประหารมีลูกศรนอกชุด ก้อนหิน และ

โพธิสัตว์
ปติภูษาเปลือ.

อภิสัญจิตวา

ราชูเซ

ไม้หมอนเป็นต้น แล้วจับที่พระบาททั้งสอง
จุดกระชากมาโยนไปบนหลังคุณ อภิเชก
พระโพธิสัตว์ แล้วให้ดำรงอยู่ในราชสมบัติ
(แทน).

ไส ธมฺเมน ราชูชํ กาเรนฺโต ปุณ
เอกทิวสํ สปุปาทยโย ปริคฺคณฺหิตุกาโม
มหนฺเตน ปริวาเรน สปุปฺสฺส วสนฺนุจํ
คนฺตฺวา "ทีฆมา"ติ ปกฺโกสิ, สปุไป
อาคนฺตฺวา วนฺทิตฺวา "อิทฺนฺเต สามี ธนํ
คณฺหา"ติ อาห.

ก็พระราชโพธิสัตว์พระองค์นั้น
เมื่อทรงครองราชสมบัติโดยชอบธรรม
ในวันหนึ่งมีพระประสงค์จะกำหนด(ทดลอง)
สัตว์ทั้งหลายมีงูเป็นต้น จึงได้ไปสู่วิว
ของงูด้วยข้าราชการมากแล้วตรัสเรียกว่า
"เจ้าทีฆะ" ดังนี้, งูมาถวายบังคมแล้ว
กล่าวว่า "ข้าแต่ นาย ขอพระองค์จงทรง
นำทรัพย์นี้ของพระองค์ไปเถิด" ดังนี้.

ราชา จตฺตาฬีสหิรณฺณโกฏฺฐนํ อมฺจฺเจ
ปฏิจฺฉาเปตฺวา อุนฺทฺรฺสฺส สนฺตํกํ คนฺตฺวา
"อุนฺทฺรา"ติ ปกฺโกสิ, ไสปี อาคนฺตฺวา
วนฺทิตฺวา ตีสโกฏฺฐนํ นิยุยาเทสิ. ราชา
ตมฺปิ อมฺจฺเจ ปฏิจฺฉาเปตฺวา สุวฺส
วสนฺนุจํ คนฺตฺวา "สุกา"ติ ปกฺโกสิ.
ไสปี อาคนฺตฺวา ปาเท วนฺทิตฺวา "กํ
สามี สาลี อามฺรามี"ติ อาห.

พระราช รับสั่งให้อำมาตย์ทั้งหลาย
รับมอบทรัพย์ ๔๐ โกฏิเหริยเงินแล้ว
เสด็จไปยังสำนักของหนู จึงตรัสเรียกว่า
"อุนทฺระ" ดังนี้, หนูแม่นั้น ก็มาถวาย
บังคมแล้วทูลมอบทรัพย์ ๓๐ โกฏิ. พระ
ราชารับสั่งให้อำมาตย์ทั้งหลายรับมอบทรัพย์
แม่นั้นแล้วเสด็จไปยังที่อยู่ของนกแขกเต้า
จึงตรัสเรียก "สุกะ" ดังนี้. นกแขกเต้า
แม่นั้นมาถวายบังคมที่พระบาทแล้ว
กราบทูลว่า "ข้าแต่ นาย ข้าพระองค์จะไป
นำข้าวสาลีมา (ให้)".

ราชา “สาลีหิ อตุเถ สติ อหริสฺสสิ,
เอหิ คจฺจามา”ติ สตฺตติยา หิริญฺญโกฏฺฐิ
สทฺธิ เต ตโยปิ ชเน คาหาเปตฺวา
นคฺริ คนฺตฺวา ปาสาทวรมหาลลํ อารุญ
ธนํ สงฺโคปาเปตฺวา สปฺปสฺส วสนตฺถาย
สฺวณฺณนาฬิ, อุนฺทฺรสฺส ผลิกคฺหํ, สฺวสฺส
สฺวณฺณปณฺชริ การาเปตฺวา สปฺปสฺส จ
สฺวสฺส จ โภชนตฺถาย เทวสิก
กาณฺจนตฺถุเก มธฺลาเช, อุนฺทฺรสฺส
คนฺธสาลิตนฺตุเล ทาเปสิ, ทานาทีนิ จ
ปฺญณานิ กโรติ.

เอวํ เตปิ จตฺตาโรปิ ชนา ยาวชีวิ
สมคฺคา สมฺโมทมานา วิหริตฺวา
ชีวิตกฺขเย ยถากมฺมํ อคฺมิสฺสุ.

สตฺถา “น ภิกฺขเว เทวตฺโต
อิทกเนว มยฺหิ วธาย ปริสฺกฺกติ, ปุพฺเพปิ
ปริสฺกฺกิเยวา”ติ วตฺวา อิมํ ธมฺมเทสนํ
อหริตฺวา อุนฺสนฺธิ สมฺญตฺวา ชาตก
สมฺเมธาเนสิ “ตทา ทุฏฺจราชา เทวตฺโต

พระราชารับสั่งว่า “เมื่อเรามีความต้องการ
ข้าวสาลี ท่านจัก (ค่อย) นำมา, ท่าน
จงมา พวกเราไปกันเถิด” ดังนี้ แล้วรับสั่ง
ให้พาชน (สัตว์) แม้ทั้ง ๓ เหล่านั้น
พร้อมด้วยทรัพย์ ๗๐ โภภิเหริญเงินเสด็จ
ไปถึงพระนครเสด็จขึ้นสู่ท้องพระโรงใหญ่
อันบวรในปราสาท แล้วรับสั่งให้เก็บรักษา
ทรัพย์ไว้ รับสั่งให้ทำทะนนานทอง เพื่อ
เป็นที่อยู่ของงู ถ้าแก้วผลึกเพื่อหนู (และ)
กรงทองเพื่อนกแขกเต้า แล้วรับสั่งให้
พระราชทานข้าวดอกคดุกด้วยน้ำผึ้ง (ใส่)
ในถาดทองเพื่อต้องการให้เป็นอาหารของงู
และนกแขกเต้า ข้าวสาลีที่มีกลิ่นหอม
เพื่อเป็นอาหารของหนูทุกวัน, ทรงบำเพ็ญ
บุญทั้งหลายมีการให้ทานเป็นต้น.

ชนทั้ง ๔ แม้เหล่านั้น เป็นผู้สมานสามัคคี
กัน รื่นเริงอยู่จนตราบเท่าชีวิต ในเวลา
สิ้นชีพ ได้ไปแล้วตามยถากรรมด้วย
ประการฉะนี้.

พระศาสดาตรัส (ย้ำ) ว่า “ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พระเทวทัตพยายามอยู่เพื่อ
จะฆ่าเรา เฉพาะในกาลบัดนี้เท่านั้น
หามิได้, แม้ในกาลก่อนเขาก็ได้พยายาม
แล้วเหมือนกัน” ดังนี้ ครั้นทรงนำพระ

อโหสิ, สปุโป สาริปุตโต, อุฑุโร
โมคคัลลานะ, สุโว อานนุโท, ปจฺฉา-
รชฺชปุตฺตธมฺมราชา ปน อหเมวา"ติ.

ธรรมเทศนานี้มา (แสดง) แล้วทรงสืบต่อ
อนุสนธิ ประมวลชาดกว่า "พระราชา
ผู้มีน้ำพระทัยชั่วร้ายในกาลครั้งนั้น ได้เป็น
พระเทวทัตในกาลบัดนี้, งามได้เป็นพระ
สารีบุตร, หนุได้เป็นพระโมคคัลลานะ,
นกแขกเต้าได้เป็นพระอานนท์, ส่วน
พระราชาผู้ตั้งอยู่ในธรรม ซึ่งถึงราชสมบัติ
ในภายหลัง ในกาลนั้น ได้เป็นเรตถาคต
นี้เองในกาลบัดนี้" ดังนี้.

สจฺจังกิริชาตกถณฺณนา ตติยา.

พรรณนาสัจจังกิริชาดก ที่ ๓ จบ.

๔. รุกขธมมชาตก (๗๔)

๗๔. "สาธุ สมุพหุลา ภาตี
อปี รุกขา อรรณฺณชา
วาโต วหติ เอกภูจํ
พฺรหฺนตมฺปิ วนปฺปติณฺ"ติ.

รุกขธมมชาตกํ จตุตฺถํ.

๔. รุกขธรรมชาตก (๗๔)

๗๔. "หมู่ญาติที่มีมากหน้ากัน เป็นกาที่ดี
แม้ต้นไม้ทั้งหลายที่เกิดในป่า มี
หมู่ไม้มากมายก็เป็นกาที่ดี ลมย่อม
พัด (โค่น) ต้นไม้ที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว
ถึงแม้เป็นต้นไม้ใหญ่ จ้าวไพร่ก็ตาม
(ให้หักโค่นลงได้)".

รุกขธรรมชาตก ที่ ๔.

๔. รุกขมมชาตกถา (๗๔)

สาธุ สมพหุลา ภาตตี อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต อุกกกลเหน อตุตโน
ภาตกานํ มหาวินาสํ ปจฺจุปฺภูจิตฺติ ฅตฺวา
อากาเสน อุกฺคนฺตฺวา โรหิณีนฺทียา อฺปริ
ปลฺลฺงฺเกน นิสฺสีทิตฺวา นิลรํสี วิสุสฺสฺเซตฺวา
ภาตเก สํเวเซตฺวา อากาสา โอริยุห
นทีตีเร นิสฺสินฺโน ตํ กลฺหํ อารพฺภ
กเถสิ. อยเมตฺถ สงฺเขโป, วิตุถาโร
ปน กุณาลชาตเก อาวิภวิสุสฺสติ.

ตทา ปน สตุถา ภาตเก อามนฺเตตฺวา
“มหาราชา ตฺเมห ภาตกา, ภาตเกหิ
นาม สมคฺเคหิ สมฺโมทมานเหิ ภวิตฺตุ
วฺภูฏติ. ภาตกานํ หิ สามคฺคฺคฺยา สติ
ปจฺจามิตฺตา โหกาสํ น ลภนฺติ, ติฏฺฐนฺตฺ
ตาว มนฺสุสฺสุตฺตา, อเจตนาณํ รุกฺขานมฺปิ
สามคฺคฺคฺ ลทฺถํ วฺภูฏติ. อตฺตีสฺสมิ หิ
หิมวณฺตปฺปเทเส มหาวาโต सालวณฺ

๔. พรรณนารุกขธรรมชาดก (๗๔)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่
ณ พระวิหารเชตวัน ทรงทราบความ
พินาศอันใหญ่หลวง ซึ่งได้เกิดขึ้นเฉพาะ
แก่พระญาติของพระองค์ เพราะทะเลาะ
กันเรื่องน้ำ จึงทรงเหาะขึ้นไปในอากาศ
แล้วประทับนั่งขัดสมาธิ เบื้องบนแม่น้ำ
โรหิณี ทรงเปล่งพระรัศมีสีเขียว ทรงยัง
เหล่าพระญาติให้สลัดใจแล้ว เสด็จลง
จากอากาศ ประทับนั่งริมฝั่งแม่น้ำ ทรง
ปรารภการทะเลาะนั้น จึงตรัสเรื่องนี้
มีคำเริ่มต้นว่า **สาธุ สมพหุลา ภาตตี**
ดังนี้. ความสังเขปในเรื่องนี้มีดังต่อไปนี้,
ส่วนความพิสดารจะปรากฏแจ่มแจ้งใน
กุณาลชาดก.

ก็ในกาลครั้งนั้น พระศาสดาตรัสเรียก
พระญาติทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า “ขอ
ถวายพระพรมหาบพิตร พระองค์ทั้งหลาย
ชื่อว่าเป็นพระญาติกัน, ธรรมดาว่าผู้เป็น
ญาติกันสมควรจะสามัคคีกัน บันเทิง
รื่นเริงกัน. เพราะว่าเมื่อพระญาติมีความ
สามัคคีกัน. เหล่าปัจเจกมิตรย่อมไม่ได้
โอกาส, ที่เป็นเรื่องของมนุษย์ทั้งหลาย

ปหริ, ตสฺส ปน สาลวนสฺส. อญฺณมญฺญํ
 รุกฺขคฺจฺจคฺมุพฺลตาทิ สมฺพนฺธตฺตา
 เอกรุกฺขมฺปิ ปาเตตุ อสฺกุโกนฺโต
 มตฺถกมตฺถเกเนว อคฺมาสิ, เอกมฺปน
 อญฺคเณ จิตฺตํ สาขาวิญฺญปฺสมฺปนฺนํ
 มหารุกฺขํ อญฺเณหิ รุกฺเขหิ อสมฺพนฺธตฺตา
 อุมฺมุเลตฺวา ภูมียํ ปาเตสิ, อิมินา
 การเณน ตฺเมหิหิปี สมคฺเคหิ
 สมฺไมทมาเนหิ ภวิตฺตุ วฏฺฏตี"ติ วตฺวา
 เตหิ ยาจิตฺโต อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรฺหมทตฺเต
 รุขํ กาเรนฺเต ปจฺมํ อุปฺปนฺโน
 เวสฺสวณฺนมหาราชา จวิ. สกุโก อญฺญํ
 เวสฺสวณฺ ฐเปสิ.

เอตสฺมี เวสฺสวณฺ ปริวตฺเต ปจฺฉา
 นิพฺพตฺตเวสฺสวณฺ "รุกฺขคฺจฺจคฺมุพฺลตानํ

จยฺกไว้ก่อน, แม้แต่ต้นไม้ทั้งหลายที่ไม่มี
 เจตนา ก็ควรจะได้พร้อมเพรียงกันไว้.
 เพราะว่าในอดีตกาล ณ หิมวันตประเทศ
 ลมพายุใหญ่พัดกระหน่ำ(รุกขาน)ป่าไม้ร่วง,
 แต่เพราะความที่ป่าร้างนั้นเกี่ยวพันซึ่งกัน
 และกันไว้ ด้วยลำต้นกอพุ่มและ
 เครือเถา ลมพายุใหญ่จึงไม่อาจพัดต้นไม้
 แม้เพียงต้นเดียวให้โค่นล้มได้ พัดผ่านไป
 ตามยอดต่าง ๆ เท่านั้น, แต่ได้พัดกระหน่ำ
 ต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งซึ่งเกิดอยู่ในที่โล่งเตียน
 แม้สมบูรณ์ด้วยกิ่งและค่าคบ ถอนราก
 ถอนโคนให้โค่นล้มลงบนพื้นดิน เพราะ
 ต้นไม้ใหญ่นั้นไม่เกี่ยวพันกับต้นไม้เหล่าอื่น,
 ด้วยเหตุนี้ พระองค์ทั้งหลาย จึงควรจะ
 สมานสามัคคีบันเทิงกันอยู่" ดังนี้ ผู้อัน
 พระญาติเหล่านั้นทูลอ่อนวอนแล้ว จึง
 ทรงนำอดีต (นิทาน) มา (ตรัสต่อไปว่า).

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 ทรงครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองพาราณสี
 ท้าวเวสวัณมหาราช ที่อุบัติขึ้นเป็น
 องค์แรก ได้เคลื่อนไป (จติ). ท้าวสักกะ
 จึงทรงแต่งตั้งท้าวเวสวัณองค์อื่น.

เมื่อท้าวเวสวัณองค์นั้น เปลี่ยนไปแล้ว
 ท้าวเวสวัณองค์ที่เกิด ภายหลัง จึงส่ง

อดุดโน อดุดโน รุจจนภูจانه วิมานัน
คณฺหนฺตฺตฺติ สาสนํ เปเสสิ.

ตทา โพธิสฺตฺโต หิมวณฺตฺปฺปเทเส เอกสฺมึ
สาลวเน รุกฺขเทวดา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.
โส ภาตเก อาห “ตฺเมห วิมานานิ
คณฺหนฺตา อํคณฺเจ จิตฺรูกฺขेषุ มา
คณฺหณ, อิมสฺมึ ปน สาลวเน มยา
คหิตฺวิมานันํ ปริวาเรตฺวา จิตฺวิมานานิ
คณฺหณธา”ติ.

ตตฺถ โพธิสฺตฺตฺสฺส วจนฺกรา ปณฺชิต-
เทวดา โพธิสฺตฺตฺสฺส วิมานันํ ปริวาเรตฺวา
จิตฺวิมานานิ คณฺหีสุ. อปณฺชิตา ปน
เทวดา “กึ อมฺหากํ อดฺธเ
อรณฺณวิมานเห, มยํ มนุสฺสฺสฺสเป
คามนิกมราชธานีทฺวาเรสุ วิมานานิ
คณฺหีสุสาม, คามาทโย หิ อุปนฺนิตฺสฺสาย
วสมานา เทวดา ลากคฺคยสคฺคฺปฺตฺตา
โหนตฺติ”ติ วตฺวา มนุสฺสฺสฺสเป อํคณฺภูจانه
นิพฺพตฺตฺมหารูกฺขेषุ วิมานานิ คณฺหีสุ.

ข่าวสารไป (บอกแก่เทพยดาทั้งหลาย)
ว่า “เหล่าเทพยดา จงยึดถือเอา(จับจอง)
ลำต้นไม้ กอ พุ่ม และเถาวัลย์ทั้งหลาย
เป็นวิมาน ในที่อันเป็นที่ชอบใจของตน ๆ
เถิด” ดังนี้.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เกิดเป็น
รุกขเทวดา อยู่ที่ป่าไม้รังแห่งหนึ่งใน
หิมวันตประเทศ. รุกขเทวดาโพธิสัตว์นั้น
กล่าวกะพวกญาติว่า “พวกท่านเมื่อจะ
จับจองวิมาน จงอย่าจับจองที่ต้นไม้
ทั้งหลาย ซึ่งตั้งอยู่ในที่โล่งเตียน, แต่
พวกท่านจงจับจองวิมานซึ่งตั้งอยู่ล้อมรอบ
วิมาน ที่เราจับจองแล้วในป่ารังนี้เถิด”.

บรรดาเทวดาเหล่านั้น หมู่เทวดาผู้เป็น
บัณฑิตซึ่งทำตามคำของพระโพธิสัตว์
จึงได้จับจองวิมานอันตั้งอยู่ล้อมรอบวิมาน
ของพระโพธิสัตว์. ฝ่ายเหล่าเทวดาผู้ไม่
เป็นบัณฑิตพูดว่า “พวกเราจะต้องการ
อะไรด้วยวิมานอันตั้งอยู่ในป่า, พวกเรา
จักจับจองซึ่งวิมานทั้งหลาย ที่ใกล้
ประตูบ้านนิคมและราชธานี ในถิ่นของ
มนุษย์นั้นแหละ, เพราะว่าหมู่เทวดาผู้
เข้าไปอาศัยบ้านเป็นต้นอยู่ ย่อมเป็นผู้ถึง
ซึ่งความเลิศไปด้วยลาภและยศ” ดังนี้

อถกสมิ ทิวเส มหตี วาตวุจจิ
อุปปชชิตี. วาตสุส อติถตุตตตาย
ทพฺหมุลา วนเชฏฺจกรุกฺขาปี สมฺภคฺค-
สาขาวิฏฺปา สมฺมุลา นิปตีสุ.

ตมฺปน อญฺญมญฺญํ สมฺพนฺธเน
จิตฺสาลวนํ ปตฺวา อิตฺ จิตฺ จ ปหรนฺโต
เอกรุกฺขมฺปี ปาเตตุํ นาสกฺขี.

ภคฺคฺวิมานา เทวตา นิปฺปฏิสรณา
ทารเก หตฺถेषุ คเหตุวา หิมวนฺตํ
คนฺตุวา อตฺตโน ปวตฺตี สาลวนเทวตานํ
กถยีสฺสุ, ตา ตาสํ เอวํ อาคตภาวํ
โพธิสฺตตฺตฺส อารโจะสุ. โพธิสฺตโต
“ปณฺทิตานํ วจัน อคฺคเหตุวา
นิปฺปจฺจยฺภูจฺฉานํ คตา นาม เอวรูปาว
โหนตี”ติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ
คาถมาห

แล้วจึงได้จับจองวิมานที่ต้นไม้ใหญ่อัน
เกิดขึ้นแล้ว ในที่โล่งเตียน ในถิ่นที่อยู่
ของพวกมนุษย์.

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง ลมฝนใหญ่(แรง)
ได้เกิดขึ้น. แม้ต้นไม้ใหญ่ (แก่, เจริญ
ที่สุด) ในป่า มีรากอันมั่นคง (แต่เมื่อ)
กิ่งและค่าคบหักแล้ว ก็ล้มลงพร้อม
ทั้งรากทั้งโคนได้ เพราะต้นไม้ที่นั้นกระด้าง
เกินไปต่อลม.

แต่ลมที่นั้น เมื่อพัดไปถึงป่าไม้รังซึ่งตั้งอยู่
ในที่อันเกี่ยวเนื่องถึงกันและกันนั้น พัด
จากข้างโน้นและข้างนี้(ก็) ไม่อาจแม้จะ
พัดต้นไม้เพียงต้นเดียวให้ล้มลงได้.

หมู่เทวดาที่มีวิมานหักแล้ว ไม่มีที่พึ่ง
จงมือเด็ก ๆ ไปยังป่าหิมพานต์แล้วเล่า
ความเป็นไปของตนแก่เหล่าเทวดาผู้อาศัย
อยู่ในป่ารังพึง, พวกเขาจึงชี้แจงถึงความ
ที่เทวดาเหล่านั้นมาแล้วโดยอาการอย่างนั้น
แก่พระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่
“ขึ้นชื่อว่าผู้ที่ไม่เชื่อถือถ้อยคำ ของพวก
บัณฑิต แล้วจึงถึงสถานที่อันหาที่พึ่ง
อาศัยไม่ได้ ย่อมเป็นเช่นนี้ทั้งนั้น” ดังนี้
เมื่อจะแสดงธรรมจึงกล่าวคาถานี้ว่า

๗๔. "สาธุ สมพหุลา ภาตี
 อปี รุกขา อรณฺณชา
 วาโต วหติ เอกภูจํ
 พรหฺนตมฺปิ วนปฺปติณฺ"ติ.

ตตฺถ สพฺพหุลาตี จตฺตาโร
 อฺปาทาย ตตฺตฺตริ สตสฺหสฺสํปี สมพฺพหุลา
 นาม, เอวํ สมพฺพหุลา อณฺณมณฺณํ
 นิสฺสาย วสนฺตา ภาตกา.

สาธุตี โสภณา ปสฺตฺธา, "ปเรหิ
 อปฺปํธิสฺยา"ติ อตฺถเ.

อปี รุกขา อรณฺณชาตี ติฏฺจนฺตุ
 มนุสฺสภูตา, อรณฺณเ ชาตา รุกขาปี
 สมพฺพหุลา อณฺณมณฺณปฺตฺถมฺภาน จิตา
 สาธุเยว. รุกขานมฺปิ หิ สปฺจฺจยภาโว
 ลทฺถุ ฏฺฐติ.

๗๔. "หมู่ญาติที่มีมากหน้ากัน เป็นการดี
 แม้ต้นไม้ทั้งหลายที่เกิดในป่า มี
 หมู่ไม้มากมายก็เป็นการดี ลมย่อม
 พัด (โค่น) ต้นไม้ที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว
 ถึงแม้เป็นต้นไม้ใหญ่ จ้าวไพร่ก็ตาม
 (ให้หักโค่นลงได้)" ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมพหุลา
 ความว่า พวกญาติตั้งแต่ ๔ คนขึ้นไป
 ยิ่งกว่านั้นแม้มีนับร้อยนับพัน ก็ชื่อว่า
 ญาติหมู่มาก, เหล่าญาติซึ่งมีมากมาย
 อย่างนี้ อาศัยซึ่งกันและกันอยู่.

บทว่า สาธุ คือเป็นการดีงาม ได้แก่
 เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ยกย่องสรรเสริญแล้ว,
 อธิบายว่า "อันสิ่งเหล่าอื่นกำจัดไม่ได้"
 ดังนี้.

บาทคาถาว่า อปี รุกขา อรณฺณชา
 ความว่า ผู้ที่เป็นมนุษย์ จงยกไว้, แม้
 ต้นไม้ทั้งหลายที่เกิดในป่า อันมีหมู่มาก
 ตั้งอยู่ได้ด้วยการค้ำจุน ซึ่งกันและกัน
 ก็เป็นการดีเหมือนกัน. แท้จริงแม้ต้นไม้
 ทั้งหลาย ก็ควรได้มีการอาศัยกัน
 เป็นสภาพ.

วาโต วหติ เอกภูษนุติ ปุรตติมาทิเภาโท
วาโต วายนุโต องคณภูจจาเน จิต्तํ
เอกภูจํ เอกกเมว จิต्तํ.

พุรหนุตมปิ วนปฺปตินุติ สาขาวิภูป-
สมฺปนฺนํ มหารุกฺขมฺปิ วหติ, อุมฺมุเลตฺวา
ปาเตตตีติ อตฺถโ.

โพธิสตุโต อิมํ การณํ กเถตฺวา
อายุกฺขเย ยถากมฺมํ คโต.

สตฺถาปี “เอวํ มหาราชา
ถาตกานํ ตาว สามคฺคิเยว ลหุจฺจุ
วภูฏตีติ สมคฺคา สมฺไมทมานา
ปิยสํวาสเมว วสธา”ติ อิมํ ธมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา อนุสนฺธิ สมฺมุตฺวา ชาตกํ
สโมธาเนสิ “ตทา เทวคณา พุทฺธปริสา
อहेสุ, ปณฺชิตเทวตา ปน อหเมวา”ติ.

รูกฺขธมฺมชาตกวรรณนา จตฺตฺถา.

บาทคาถาว่า วาโต วหติ เอกภูจํ
ความว่า ลมประเภทต่าง ๆ มีลมอันพัด
มาจากทิศตะวันออกเป็นต้น เมื่อพัดมา
(ย่อมพัดโค่น) ต้นไม้ที่ยืนต้นอยู่ในที่
โล่งเตียน คือยืนต้นอยู่โดดเดี่ยว ได้แก
ตั้งอยู่เพียงต้นเดียวเท่านั้น.

บาทคาถาว่า พุรหนุตมปิ วนปฺปตี
ความว่า ลมย่อมพัด (โค่น) แม้ต้นไม้ใหญ่
อันสมบูรณ์ด้วยกิ่งก้านและค่าคบ, คือ
ทำให้ถอนรากถอนโคนโค่นลงได้.

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวเหตุนี้แล้ว
เมื่อสิ้นอายุ จึงได้ไปตามยถากรรม.

ฝ่ายพระศาสดา ก็ตรัสว่า “ขอ
ถวายพระพรมหาบพิตร หมู่พระญาติ
ควรได้ความสามัคคีอย่างนี้ก่อนทีเดียว
เพราะเหตุนั้น พวกท่านจงสมานสามัคคี
ความบันเทิง อยู่ร่วมกันด้วยความรัก
เท่านั้น” ดังนี้ ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนานี้ (แสดง) แล้วทรงสืบอนุสนธิ
ประมวลชาดกว่า “หมู่ทวยเทพในกาลนั้น
ได้เป็นพุทธบริษัทในกาลบัดนี้, ส่วน
เทวดาผู้เป็นบัณฑิต ได้เป็นเรตถาคต
นี้แล” ดังนี้.

พรรณนารูกฺขธรรมชาดก ที่ ๔ จบ.

๕. มัจฉชาตก (๗๕)

๗๕. "อภิตุณนย ปชชุนน
นิธี กากสฺส นาสย
กาก็ โสกาย ฆนุเหหิ
มญฺจ โสกา ปโมจยา"ติ.

มัจฉชาตกํ ปญฺจมี.

๕. มัจฉชาตก (๗๕)

๗๕. "ข้าแต่ท้าวปชชุนนะ ท่านจงรำลึก
ท่านจงยังขุมทรัพย์ของกาให้พินาศ
ท่านจงยังกาให้เดือดร้อน ด้วย
ความเศร้าโศก อนึ่ง ท่านจงเปลื้อง
เราจากความเศร้าโศก".

มัจฉชาตก ที่ ๕.

๕. มจฺจนฺตกาวณฺณนา (๗๕)

อภิตถนย ปชฺชุนฺนาติ อิทํ สตฺถา
เซตวเน วิหรนฺโต อตฺตนา วสุสาปิตวสุสํ
อารพฺภ กเถสิ.

เอกสมิ กิร สมเย โภสฺสรภูเจ
เทโว น วสุสิ, สสุสานิ มิลาณนฺติ,
เตสุ เตสุ จาเนสุ ตพฺฟากไปกฺขรณิสรานิ
สุสุสนฺติ. เซตวณทวารโกฏฺฐกสมิเป
เซตวณไปกฺขรณิยาปิ อุกกํ ฉิขฺชิ.
กมลคหนํ ปวิสิตฺวา นิปนฺเน มจฺจนฺจฺจนเป
กาทกฺกุลาทโย กณฺยคฺคสฺสทิสฺสเหหิ ตฺถนฺเตหิ
โกฏฺฐนฺเตวา นีหริตฺวา วิปฺพนฺทมาเน
ชาทนฺติ.

สตฺถา มจฺจนฺจฺจนปานิ ตํ พุยสนํ
ทิสฺวา มหากรุณาย อสุสาหิตทโย
“อชฺช มยา เทวํ วสุสาเปตฺวํ วฏฺฐตี”ติ
ปภาตาย รตฺติยา สรฺรปฏฺิษคฺคณํ กตฺวา
ภิกฺษาจารเวลํ สลฺลกฺเขตฺวา มหตา
ภิกฺษุสํเมน ปริวฺโต พุทฺธสิฬฺุหาย^๑
สาวตฺถิยํ ปิณฺฑทาย ปวิสิตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ

๕. พรรณนามจฺจนฺตก (๗๕)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ
พระวิหารเซตวัน ทรงปรารภฝนที่พระองค์
(บันดาล) ให้ตกลง ตรัสเรื่องนี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า อภิตถนย ปชฺชุนฺน ดังนี้.

ได้ยืมว่า สมัยหนึ่ง ฝนไม่ตกใน
แคว้นโกศล, ข้าวกกล้าทั้งหลายเหี่ยวแห้ง,
ทะเลสาบและสระโบกขรณีในที่นั้น ๆ
เหือดแห้ง แม้ในสระโบกขรณีในพระเซตวัน
ใกล้ซุ้มประตูพระเซตวันน้ำก็แห้งขอด.
สัตว์ทั้งหลายมีกาและนกแร้งเป็นต้น เอา
จะงอยปากคล้ายกับปลายฉมวกจิกปลา
และเต่าที่แตกเข้าไปยังเปลือกตมนอน
(หลบซ่อน) อยู่ แล้วดึงออกมาจิกกิน
(ทั้ง ๆ) ที่กำลังดินอยู่.

พระศาสดา ทอดพระเนตรเห็น
ความพินาศนั้นของปลาและเต่าทั้งหลาย
แล้ว พระองค์มีน้ำพระทัยอันพระมหา-
กรุณาธิคุณให้อุตสาหะแล้ว จึงทรงดำริว่า
“วันนี้เราควรจะให้ฝนตก” ดังนี้ เมื่อราตรี
รุ่งแล้วทรงชำระพระสรีระ แล้วทรงกำหนด
เวลาภิกษาจาร มีหมู่ภิกษุจำนวนมาก

^๑ ฉ. พุทฺธสิฬฺาย.

ปิณฑุบาทปฏิกุณฺโฑ สวตฺถิตฺโต วิหารํ
คจฺจนฺโฑ เขตฺตวณฺโปกุชฺรณฺนิยา โสปาณ
จตฺวา อานนฺทตฺเถโร อามนฺเตสิ “อานนฺท
อุทกสาฎิกํ อามฺร, เขตฺตวณฺโปกุชฺรณฺนิยํ
นุหฺวยิสฺสามิ”ติ.

“นฺนุ ฆนฺเต เขตฺตวณฺโปกุชฺรณฺนิยํ อุทกํ
ฉินฺนํ, กลลฺมตฺตเมว อวสิญฺจนฺ”ติ.

“อานนฺท พุทฺธพลฺลี นาม มหฺนตฺ, อามฺร
ตฺวํ อุทกสาฎิกนฺ”ติ. เถโร อามฺรตฺวา
อทาสิ.

สตฺถา เอเกนฺนฺเตน อุทกสาฎิกํ
นิวาเสตฺวา เอเกนฺนฺเตน สรีริ ปารุปีตฺวา
“เขตฺตวณฺโปกุชฺรณฺนิยํ นุหฺวยิสฺสามิ”ติ
โสปาณ อญฺจาสิ.

แวดล้อมแล้ว จึงเสด็จเข้าไป เพื่อ
บิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ด้วยพุทธลีลา
เสด็จกลับจากบิณฑบาตในเวลาภายหลัง
ภัตรเสด็จจากกรุงสาวัตถีไปสู่พระวิหาร
ประทับที่บันไดใกล้สระโบกขรณี ใน
พระวิหารเชตวัน แล้วตรัสเรียกพระ
อานนท์เถระมา (รับสั่งว่า) “อานนท์
เธอจงนำผ้าอาบน้ำมา, เราจักอาบน้ำใน
สระโบกขรณีแห่งเชตวัน” ดังนี้.

พระอานนท์เถระ จึงกราบทูลถามว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระโบกขรณี
แห่งพระเชตวันแห่งขอ, เหลือแต่เพียง
ตมเท่านั้นมิใช่หรือ”.

พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรอานนท์ ธรรมดา
ว่า กำลังของพระพุทธเจ้า(นั้น)ใหญ่หลวง,
เธอจงนำผ้าอาบน้ำมาเถิด” ดังนี้.
พระเถระ จึงได้นำมาถวาย.

พระศาสดา ทรงนุ่งผ้าอาบน้ำด้วยชาย
ข้างหนึ่ง แต่ทรงคลุมพระสรีระด้วย
ชายอีกข้างหนึ่ง แล้วได้ประทับที่เชิง
บันได ตั้งพระทัยว่า “เราจักอาบน้ำที่
สระโบกขรณีเชตวัน” ดังนี้.

ตงฺขณณฺเบว สกุกฺกุส ปณฺฑกฺกมฺพล-
 สึลาสนํ อุณฺหการํ ทสฺเสสิ. โส “กึ นุ
 ไซ”ติ อวชฺเชนฺโต ตํ การณํ ฅตฺวา
 วสุสวลาหกเทวราชานํ ปกฺโกสาเปตฺวา
 “ตาด สตุถา ‘เซตวณไปกฺุขรณียํ
 นุหายิสฺสามี’ติ ฐฺโรโสปาณฺเ จิตฺ, ฅิปฺปิ
 สกฺลโกสฺสรณฺุจํ เอกเมฆํ กตฺวา
 วสุสาเปหี”ติ อาน.

โส “สาธุ”ติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา เอกํ วลาหกํ
 นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา เมฆคิตฺตํ
 คายนฺโต ปาจีนโลกธาตฺตอภิมุไซ ปกฺุขนฺทิ.
 ปาจีนทิสภาเค ฆลมนฺุทลมตฺตํ เอกํ
 เมฆปฏฺูลํ อุฏฺุจาย สตปฏฺูลํ สหสฺสปฏฺูลํ
 หุตฺวา อภิตฺถนนฺตํ วิชฺชุลตา นิจฺฉาเรนฺตํ
 อโธมุขํ จปีตอฺทกฺกมฺภากาเรน วสุสมานํ
 สกฺลโกสฺสรณฺุจํ มโหเมณ วิย อชฺุโณตฺถรติ.^๑

ขณะนั้นนั่นเอง บัณฑกัมพลศิลา-
 อาสน์ ของท้าวสักกะแสดงอาการร้อน.
 พระองค์ทรงพิจารณาว่า “มีเหตุอะไร
 หนอแล” ก็ทรงทราบเหตุนั้น จึงรับสั่ง
 ให้เรียกวลาหกเทวราชเจ้าแห่งฝนมา
 รับสั่งว่า “พ่อ พระศาสดาประทับยืนอยู่
 ที่ห้วงน้ำใด ตั้งพระทัยว่า ‘เราจักอาบน้ำ
 ในสระโบกขรณีเซตวัน’ ดังนี้ เจ้าจง
 กระทำโกศลรัฐทั้งสิ้น ให้มีเมฆรวมตัวเข้า
 ด้วยกัน แล้วยังฝนให้ตกโดยพลันเถิด”
 ดังนี้.

วลาหกเทพบุตรนั้น รับเทวบัญชาว่า
 “สาธุ” แล้วนุ่งเมฆฝนก้อนหนึ่ง ห่ม
 ก้อนหนึ่ง พलगับเพลิงเกี่ยวกับเมฆ
 เหาะมุ่งหน้าไปสู่โลกธาตุด้านทิศตะวันออก.
 ในด้านทิศตะวันออกเมฆกลุ่มหนึ่ง มี
 ขนาดเท่าลานนวดข้าว ตั้งขึ้น(เป็นชั้น ๆ)
 ตั้งร้อยชั้นพันชั้น ค้ำรามกระหึ่ม ทำให้
 สายฟ้าแลบแปลบปลาบอยู่ ทำให้ฝน
 ตกลงมา โดยอาการประหนึ่งว่า คว่า
 หม้อน้ำลงไหลท่วมอยู่ ดูจว่าห้วงน้ำใหญ่
 ท่วมไปทั้งแคว้นโกศล ฉะนั้น.

^๑ ฉ. อชฺุโณตฺถริ.

เทโว อัจฉินุณธาริ วสุสนุโต มุหุตเตเนว
เซตวนโปกุขรณิ ปุเรสิ, ฐุโรโสปานัง
อาหจจ อุกกั อฏฐาสสิ.

ฝนกำลังตกไม่ขาดสาย ครู่เดียวเท่านั้น
ก็เต็มสระโบกขรณีเซตวัน, น้ำได้ท่วมถึง
หัวบันได.

สตถา เซตวนโปกุขรณิยัม
นุหายิตวา รตตทุปฏุกัม^๑ นิวาเสตวา
กายพนุณัน พนุธิตวา สุกตมมหาจีวรัม
เอกังสั กตวา ภิกขุสัมปวิรูโต คนุตวา
คนุฏฐิปริเวणे ปณฺณตตปวรพุทธาสเน
นิสีทิตวา ภิกขุสัมเมเน วตฺเต ทสฺสิตเต
อฏฐาย มณฺโณโสปานผลเก จตฺวา
ภิกขุสัมมสฺส โอวาทํ ทตฺวา อญฺโยเซตฺวา
สุรภิกคฺคณฺฏฐิปริเวणे ทกฺขิเณเน ปสฺสเสน
สีหเสยฺยัม กปฺเปตฺวา สายณฺุหสมเย
ธมฺมสภายัม สนฺุณิปปิติตานัม ภิกขุณัม
“ปสฺสธาวุโส ทสฺพลสฺส ขนฺุติเมตฺตา-
นุทฺททยสมฺปตฺตี, วิวิธेषฺสุ สสฺเสสฺสุ
มิลายมานेषฺสุ นานาชาลาเสสฺสุ สฺสฺสนฺุเตสฺสุ
มจฺจกจฺจเปสฺสุ มหาทุกฺขัม ปาปฺพนฺุเตสฺสุ
การุณฺุณัม ปฏฺิจฺจ ‘มหาชนัม ทุกฺขา
โมเจสฺสสามีมิตฺติ อุกกสฺสากฺกัม นิวาเสตฺวา
เซตวนโปกุขรณิยา ฐุโรโสปานเणे จตฺวา
มุหุตฺเตเน สกฺลโกสฺสธมฺมจัม มโหเมเน
โอปฺปิลาเปนฺุโต วิย เทวํ วสุสาเปตฺวา

พระศาสดา ทรงสงสนานในสระ
โบกขรณีเซตวันแล้วทรงนั่งสงบ ๒ ชั้น
สีแดงคาดประคดเอว ทรงห่มพระสุคต-
มหาจีวรเฉวียงพระอังสา หมุ่มภิกษุ
แวดล้อมแล้ว ได้เสด็จไปประทับนั่งบน
บวรพุทธอาสน์ ซึ่งปูลาดไว้แล้ว ณ บริเวณ
แห่งพระคันธกุฎี เมื่อหมุ่มภิกษุแสดงวัตร
ปฏิบัติแล้ว จึงเสด็จลุกขึ้นประทับยืนที่
พื้นบันไดแก้ว ทรงประทานโอวาทแก่
ภิกษุสงฆ์แล้วส่งไป เสด็จเข้าไปสู่พระ
คันธกุฎีอันหอม แล้วทรงสำเร็จสีหไสยา
ด้วยพระปรัศว์เบื้องขวา ในเวลาเย็น
เมื่อภิกษุทั้งหลาย ประชุมกันในโรงธรรม
กำลังสนทนาว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
พวกท่านจงดูคุณสมบัติ คือขันติ เมตตา
และกรุณาของพระทศพล เมื่อข้าวกกล้า
ชนิดต่างๆ กำลังเหี่ยวแห้ง เมื่อแหล่งน้ำ
ต่างๆ กำลังเหือดแห้ง เมื่อปลาและเต่า
ทั้งหลาย กำลังถึงซึ่งความลำบากอัน
ใหญ่หลวง ทรงอาศัยพระกรุณาคุณ ทรง

ธรรมกถาชาดก ป-ท.๕-๔

^๑ ฉ. สรรตตทุปฏุกัม.

มหาชนั กายิกเจตสิกทุกฺขโต โมเจตฺวา
 วิหารั ปวิภูโจ”ติ กถาย ปวตฺตมานาย
 คนฺธกุฏิตฺโต นิกฺขมิตฺวา ฐมฺมสภั
 อากนฺตฺวา “กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ
 กถาย สนฺนิสิสนฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย
 นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว ตถาคโต
 อิทาเนว มหาชนเ กิลมนฺเต เทว
 วสุสาเปติ, ปุพฺเพปิ ติรจฺฉานโยนิยั
 นิพฺพตฺติตฺวา มจฺจราชากาเลปิ
 วสุสาเปสิเยวา”ติ วตฺวา อตีตํ อานฺริ.

อตีเต อิมสฺมีเยว โภสฺสรภูเจ
 อิมิสฺสาว สาวตฺถิยา อิมสฺมีเยว เขตฺวาน-
 ไปกฺขรณฺนิฏฺฐาเน เอกา วสุลิกฺชนปริกฺขิตฺตา
 กนฺทรา อโหสิ.

นุ่่งผ้าอาบน้ำ ด้วยตั้งพระทัยว่า ‘เราจัก
 เปลื้องมหาชนจากทุกข์’ ดังนี้ แล้ว
 ประทับยืนที่เชิงบันได แห่งสระโบกขรณี
 เขตวัน ครู่เดียว ก็ทรง(บันดาล)ให้ฝนตก
 ประหนึ่งว่า ยังแคว้นโกศลทั้งสิ้นให้จมลง
 ด้วยห้วงน้ำใหญ่ ฉะนั้น ทรงเปลื้อง
 มหาชนให้พ้นจากทุกข์ทางกายและทางใจ
 แล้วเสด็จเข้าไปสู่พระวิหาร” ดังนี้ แล้ว
 เสด็จออกจากพระคันธกุฏี เสด็จมายัง
 โรงธรรม แล้วตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั้นสนทนาเรื่อง
 อะไรหนอ” เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า
 “เรื่องชื่อนี้” ดังนี้ จึงตรัสว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลาย เมื่อมหาชนลำบากอยู่ พระ
 ตถาคต(บันดาล)ฝนให้ตกในกาลบัดนี้
 เท่านั้นหามิได้, แม้ปางก่อน ในกาลที่
 เกิดในกำเนิดของเดรัจฉานเป็นพญาปลา
 ก็ยังฝนให้ตกแล้วเหมือนกัน” ดังนี้ แล้ว
 ทรงนำอดีตนิทานมาแสดง (ว่า).

ในอดีตกาล ในแคว้นโกศลนี้เอง
 ได้มีลำห้วยแห่งหนึ่งอันล้อมรอบด้วยพง
 เถาวัลย์ ใกล้สระโบกขรณีเขตวันนี้แหละ
 ในเมืองสาวตถีนีเช่นกัน.

นิพพุตติตฺวา ตณฺหุปลปฺมาณฺปิ มจฺฉํ
 อาที กตฺวา ขาทิตฺตฺพุโพ นาม นตฺถิ,
 อณฺโณปิ เม ปาโณ สจฺจิจฺจ ชีวิตา น
 โวโรปิตฺตฺพุโพ, อิมินา สจฺเจน เทวํ
 วสุสาเปตฺวา ณาติสฺสมํ เม ทุกฺขโต
 โมเจหิ"ติ วตฺวา ปริจากรกฺเจฏฺฐกํ
 อาณาปนฺโต วย ปชฺชุนฺนเทวราชานํ
 อาลปนฺโต อิมํ คาถมาห

๗๕. "อภิตฺถนย ปชฺชุนฺน
 นิธี กากสฺส นาสย
 กากํ โสกาย วนฺเหหิ
 มญฺจ โสกา ปโมเจยา"ติ.

ตตฺถ อภิตฺถนย ปชฺชุนฺนาติ
 ปชฺชุนฺโน วุจฺจติ เมโฆ, อยํ ปน
 เมฆวเสน ลทฺธนามํ วสุสวลาหก-
 เทวราชานํ อาลปฺติ.

อัย กิรสฺส อธิปฺปาโย "เทโว นาม
 อนภิตฺถนฺนโต วิชฺชุลตา อนิจฺจาเรนฺโต
 ปวสุสนฺโตปิ น โสภติ, ตสฺมา ตวํ

ไม่ยังฝนให้ตก, ข้าพเจ้าถึงจะเกิดในฐานะ
 ที่จะเคียงกบินหมู่สัตว์ ผู้มีชาติเสมอกัน
 แต่ก็ไม่เคยกบินมัจฉาชาติตั้งต้นแต่ปลา
 แม้มีขนาดเล็กเท่าเมล็ดข้าวสาร, สัตว์
 มีชีวิตแม้อื่น ที่ชื่อว่าข้าพเจ้าแกล้งปลง
 จากชีวิตก็ไม่มี, ด้วยสัจจะนี้ ท่านจง
 ยังฝนให้ตก เปลื้องหมู่ญาติของข้าพเจ้า
 จากทุกข์เถิด" ดังนี้ เมื่อจะเรียกท้าว
 ปชชุนนเทวราช ดุจบุคคลบังคับอยู่ซึ่ง
 คนรับใช้ ฉะนั้น จึงกล่าวคาถานี้ว่า

๗๕. "ข้าแต่ท้าวปชชุนนะ ท่านจงคำราม
 ท่านจงยังชุมทรัพย์ของกาให้พินาศ
 ท่านจงยังกาให้เดือดร้อน ด้วย
 ความเศร้าโศก อนึ่ง ท่านจงเปลื้อง
 เราจากความเศร้าโศก" ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทคาถาว่า
อภิตถนย ปชชุนน ความว่า เมฆ
 ท่านเรียกว่าท้าวปชชุนนะ, ก็พญาปลานี้
 เรียกเทพบุตรผู้ได้นาม ด้วยอำนาจแห่ง
 เมฆว่าท้าววัสสวลาห (เทวดาผู้เป็น
 ราชาแห่งเมฆฝน).

นัยว่า พญาปลานั้น มีความมุ่งหมาย
 ดังนี้ว่า "ธรรมดาว่าฝน เมื่อไม่คำราม
 เมื่อไม่ยังสายฟ้าให้แลบ แม้จะตกกระหน่ำ

อภิตุณนุโต วิชขุชูลตา นิจุฉาเรนุโต
วสุสาเปหี^๑ติ.

นิธิ กากสุส นาสยาติ กากา กลลั
ปวิสิตวา จิตะ มจฺเช ตฺถุเทหิ
โกฏฺฐุตฺวา นีหริตฺวา ชาทนฺติ, ตสฺมา
เตสํ อนฺโตกลเล มจฺฉา นิธิติ วุจฺจนฺติ,
ตํ กากสฺมฺสุส นิธิ เทวํ วสุสาเปนุโต
อุทเกน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา นาสะหีติ.

กาคํ โสกาย ษนฺเธหีติ กากสฺโม
อิมิสุสา กษฺทราย อุทเกน ปุณฺณาย
มจฺเช อลฺภมาโน โสจิสุสฺติ, ตํ
กาคคณํ ตฺวํ อิมํ กษฺทรํ ปุเรนุโต
โสกาย ษนฺเธหิ, โสกสุสฺตถาย มจฺฉสุส
อสฺสาสฺตถาย^๑ ยถา อนฺโตนิชฺฌมาน-
ลกฺขณโสกํ ปาปุณาติ, เอวํ กโรหีติ
อตุโธ.

มญฺจ โสกา ปโมจยาติ เอตฺถ จ-กาโร
สมฺปิณฺชนฺตฺโธ, มญฺจ มม ฌาตเก จ
สพฺเพว อิมมฺหา มรณโสกา ปโมเจหีติ.

ไปทั่ว ก็ย้อมไม่งาม, เพราะเหตุนั้น ท่าน
จงคำรามให้สายฟ้าแลบ ยังฝนให้ตกเถิด".

บาทคาถาว่า **นิธิ** กากสุส นาสย
ความว่า ผุ่งกาเอาจะงอยปากจิกปลา
ทั้งหลายตัวที่เข้าไปสู่อุ้งกตม ซ่อนอยู่
ดิ่งออกมาเกิน, เพราะเหตุนั้นผุ่งปลา
ภายในอุ้งกตม ท่านจึงเรียกว่า ชุมทรัพย์
ของสัตว์ทั้งหลายมีกาเป็นต้นเหล่านั้น,
ท่านจงยังฝนให้ตกปกปิดเสียด้วยน้ำแล้ว
ชื่อว่า ยังชุมทรัพย์ของกาผุ่งนั้นให้พินาศ
ได้ ดังนี้.

บาทคาถาว่า **กาคํ** โสกาย ษนฺเธหิ
ความว่า เมื่อลำห้วยนี้เต็มด้วยน้ำ ผุ่งกา
เมื่อไม่ได้ (กิน) ปลาทั้งหลาย จัก
เศร้าโศก, ท่านเมื่อยังลำห้วยนี้ให้เต็ม
(จง)ยังผุ่งกานั้นให้เดือดร้อนด้วยความโศก,
คือว่า จงกระทำโดยประการที่ผุ่งกาย่อม
ถึงซึ่งลักษณะ เพื่อความเศร้าโศก (ของ
ผุ่งกา) (และ) เพื่อความเบาใจของปลา.

จ-อักษร ในบาทคาถาว่า **มญฺจ** โสกา
ปโมจย เป็นสัมปิณชนันตเถ, ความว่า
ท่านจงยังข้าพเจ้าและญาติทั้งหลายของ

^๑ ฉ. อสุสาสฺตถาย เทวํ วสุสาเปหีติ.

เอวํ โภธิสตุโต ปริจารกเจฏุกํ
 อาณาปนุโต วีย ปชฺชุนฺนํ อาลปีตฺวา
 สกลโกสลรฏฺเเจ มหาวสุสํ วสุสาเปตฺวา
 มหาชนํ มรณทุกฺขา โมเจตฺวา
 ชีวิตปริโยसानเ ยถากมฺมํ คโต.

สตุถา “น ภิกฺขเว ตถาคโต
 อิทาเนว เทวํ วสุสาเปติ, ปุพฺเพปิ
 มจฺจุโยนิยํ นิพฺพตฺโตปิ วสุสาเปสิเยวา”ติ
 วตฺวา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtฺวา อนุสนฺธิ
 สมฺมุตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ “ตทา
 มจฺจุคณา พุทฺธปริสา อเหตุ,
 ปชฺชุนฺนเทวราชา อานนฺโท, มจฺจราชา
 ปน อหเมวา”ติ.

มจฺจุชาตกถณฺณนา ปญฺจมา.

ข้าพเจ้าให้พ้นจากความเศร้าโศก อันเกิด
 จากความตายนี้.

พระโพธิสัตว์ครั้งเรียกท้าวปชฺชุนนะ
 ประหนึ่งว่า บุคคลบังคับอยู่ซึ่งคนรับใช้
 ฉะนั้น ให้ยังฝนท่าใหญ่ให้ตกทั่วแคว้น
 โกลล ปลดเปลื้องมหาชนจากความทุกข์
 อันเกิดจากความตาย ในที่สุดแห่งชีวิตได้
 ไปตามยถากรรมด้วย ประการฉะนี้.

พระศาสดาตรัส (ย้ำ) ว่า “ดูกร
 ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตยังฝนให้ตก
 ในกาลบัดนี้เท่านั้นหามิได้, แม้ในกาลก่อน
 เราตถาคต แม้เกิดในกำเนิดของปลาก็ได้
 ยังฝนให้ตกแล้วเหมือนกัน” ดังนี้ ครั้น
 ทรงนำพระธรรมเทศนานี้มา (แสดง) แล้ว
 ทรงสืบท่ออนุสนธิ ประมวลชาดกว่า
 “ฝูงปลาในกาลนั้น ได้เป็นพุทธบริษัท
 ในกาลบัดนี้, ท้าวปชฺชุนนเทวราช ได้เป็น
 พระอานนท์, ส่วนพญาปลาชื่อเรานี้แล”.

พรรณนามัจฺจุชาดก ที่ ๕ จบ.

๖. อสงฺกยชาตก (๗๖)

๗๖. "อสงฺกโยมฺหิ คามมฺหิ
 อรณฺเณ นตฺถิ เม ภยํ
 อุชฺศมคฺคํ สมารุโฬห
 เมตฺตตาย กรุณาย จา"ติ.
 อสงฺกยชาตกํ ฉนฺนํ."

๖. อสงฺกยชาตก (๗๖)

๗๖. "เราไม่ต้องระแวงในบ้าน เราไม่มี
 ภัยในป่า เรามุ่งก้าวหน้า ไปสู่
 ทางตรง ด้วยเมตตาและกรุณา".

อสงฺกยชาตก ที่ ๖.

๖. อสงฺกิชฌาตกวรรณนา

(๗๖)

อสงฺกิชฌมฺหิ คามมฺหิตี อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต เอกํ สวตฺถึวาลิสฺสึปาสกํ
อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร โสตาปนฺโน อริยสาวโก
เกนจิเทว กรณียเณ เอนเณ สกฺกฺสตุถ-
วาเหน สทฺธิ มคฺคํ ปฏฺิพชฺชิตฺวา เอกสฺมี
อรณฺณญฺจาเน สกฺกฺวานิ โมเจตฺวา
ขนฺธาวารพฺนฺธ กเต สตุถวาทสฺสาวิฑูเร
อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมุเล จงฺกมตี.

อดฺตโน^๑ กาลํ สลฺลฺกฺเขตฺวาว ปญฺจสตา
โจรา “ขนฺธาวารํ วิลฺมุปฺิสฺสามา”ติ
ธนฺมุคฺคราทิหตฺถา คนฺตฺวา ตํ จานํ
ปริวารยฺสิ. โสปี อุปาสโก จงฺกมตีเยว.
โจรา ตํ ทิสฺวา “อทุธา เอส
ขนฺธาวารรูกฺขโก ภวิสฺสตี, อิมสฺส
นิตฺทํ โอกฺกนฺตกาเล วิลฺมุปฺิสฺสามา”ติ
อชฺชฺฉิตฺตฺริตฺตํ อสฺกโกนฺตฺวา ตตฺถ ตตฺถเว

๖. พรรณนาอสงฺกิชฌาตก

(๗๖)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับ
ณ พระเชตวันวิหาร ทรงปรารภอุบาสก
ชาวนครสวรรค์คนหนึ่ง จึงได้ตรัสเรื่องนี้
มีคำเริ่มต้นว่า อสงฺกิชฌมฺหิ คามมฺหิตี
ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันว่า อุบาสกนั้นเป็นอริยสาวก
ผู้โสดาบัน เดินทางไปกับขบวนเกวียน
ขบวนหนึ่ง ด้วยธุระกิจบางอย่าง เมื่อพวก
พ่อค้าปลัดเกวียน (พักกลางทาง) ทำ
ที่พักอาศัยในป่าตำบลหนึ่ง ตนเองก็เดิน
จงกรมไปมา อยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่งไม่ห่าง
จากขบวนเกวียน.

ใจรวจำนวน ๕๐๐ คน กำหนดเวลาของตน
แล้วคบคิดกันว่า “พวกเราจะปล้นที่พัก”
ต่างถือธนูไม้พลองเป็นอาทิ แล้วไป
รุมล้อมที่นั่นไว้. อุบาสกผู้นั้นก็ยังคงเดิน
จงกรมอยู่เช่นเดิม. พวกใจรเห็นท่านแล้ว
คิดกันว่า “ผู้นี้คงเป็นยามเฝ้าที่พัก
แน่นอน, คอยให้ผู้นี้หลับเสียก่อนจึง
ค่อยปล้น” เมื่อไม่สามารถจู่โจม ก็ตั้งมั่น

^๑ ฉ. อดตโน.

อภูจัสสุ. โสปี อูปาสโก ปจฺมยาเมปิ
มชฺฌิมยาเมปิ ปจฺฉิมยาเมปิ จงฺกมนฺโตเยว
อภูจาสฺสิ. ปจฺจุสกาโล ชาโต. โจรา
โองาสํ อลภนฺตา คหิตคหิต ปาสาณ-
มคฺคราทโย ฉชฺเขตฺตวา ปลายีสุ.

อูปาสโกปี อตฺตโน กมฺมํ
นิฏฺฐาเปตฺวา ปุณฺ สวตฺถึ อาคนฺตฺวา
สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต อตฺตานํ
รกฺขมานา ปรรกฺขกา โหนฺติ”ติ ปุจฺฉิ.
“อาม อูปาสก อตฺตานํ รกฺขนฺโต ปริ
รกฺขติ, ปริ รกฺขนฺโต อตฺตานํ
รกฺขติเยวา”ติ.

โส “ยาว สุภาสิตมิตฺถิ ภนฺเต ภควตา,
อหิ เอเกน สตุถวาเหน สทฺธิ มคฺคํ
ปฏฺิปนฺโน รกฺขมฺมุเล จงฺกมนฺโต ‘อตฺตานํ’
รกฺขิสฺสุสามิ’ติ สกลํ สตุถิ รกฺขินฺ”ติ อาน.

(คุมเชิง) อยู่ทีนั้น ๆ. แม้อูบาสกนั้น ก็ยัง
เดินจงกรม(บ้าง)หยุดยืน(บ้าง) แม้ใน
ปฐมยาม มัชฌิมยาม (และ)ปัจฉิมยาม.
จนรุ่งสาง. พวกโจรไม่ได้โอกาสจึงทิ้ง
ก้อนหินและไม้พลองที่ต่างก็ถ่อมา พวกมัน
หลบหนีไป.

ฝ่ายอูบาสก ครั้นเสร็จธุระของตน
ก็กลับมาสู่พระนครสาวตถึเข้าไปเฝ้าพระ
ศาสดา กราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ผู้ที่รักษาตน ก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น
ด้วยหรือ”. พระศาสดาตรัสตอบว่า
“ถูกแล้ว อูบาสก ผู้รักษาตนก็ชื่อว่า
รักษาผู้อื่น, รักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาตน
เช่นกัน”.

อูบาสกนั้น กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้านี้พระผู้มีพระภาคตรัสถูกต้อง
แล้ว, ข้าพระองค์เดินทางไปกับขบวน
พ่อค้าเกวียนขบวนหนึ่ง (ขณะขบวน
เกวียนหยุดพัก) ได้เดินจงกรมอยู่ที่โคน
ต้นไม้ คิดว่า ‘จะรักษาตน(อย่างเดียว)’
(แต่) เป็นอันรักษาหมู่เกวียนทั้งหมด
ไว้ด้วย”.

^๑ ฉ. ม. มี.

สตถา “อุปาสก ปุพฺเพปิ ปณฺทิตา
 อุตฺตานิ รกฺขนฺตา ปรี รกฺขีสุ”ติ วตฺวา
 เตน ยาจิโต อตีติ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต ตทา โพิธิตฺโต
 พุราหฺมณฺกุลํ นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต
 กาเมสุ อาทีนํวํ ทิสฺวา อีสิปฺพชฺชํ
 ปพฺพชิตฺวา หิมวฺนฺเต วสนฺโต โลณมฺพิล-
 เสวณฺตถาย ชนปทํ อาคนฺตฺวา
 ชนปทจาริกํ จรณฺโต เอเกน สตฺถวาเห
 สทฺธิ มคฺคํ ปฏฺิพฺพชิตฺวา เอกสมฺมึ
 อรณฺณญฺจาเน สตฺถเ นิวิญฺเจ สตฺถโต
 อวิทฺฐเร ฌานสุเชน วีตินาเมนฺโต
 อญฺเฏตรสมฺมึ รุกฺขมฺมูลे จงฺกมณฺโต
 อญฺจาสึ.

อถ โข ปญฺจสตฺตา โจรา
 “สายนฺตสฺสทฺตสฺส ฏตฺตกาเล ตํ
 สกฺภูสฺสทฺถํ วิลฺลุมฺปิสุสํมา”ติ อาคนฺตฺวา
 ปริวารยีสฺ.

เต ตํ ตาปสํ ทิสฺวา “สเจ อยํ อเมห
 ปสฺสึสฺสทฺติ, สตฺถวาสิกาณํ อาริเจสฺสทฺติ,
 เอตสฺส นิตฺทูปคตเวลาย วิลฺลุมฺปิสุสํมา”ติ

พระศาสดาตรัสว่า “อุปาสก แม้ใน
 ครั้งก่อน ผู้รู้ทั้งหลายรักษาตนอยู่ ก็เป็น
 อันรักษาผู้อื่นด้วย” ผู้อันอุปาสกทูล
 อาราธนาแล้ว จึงทรงนำอดีตนิทานมา
 (ตรัส) ดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัต
 ครองราชย์ ในพระนครพาราณสี ครั้งนั้น
 พระโพิธิสัตว์เกิดในสกุลพราหมณ์
 เจริญวัยแล้วเห็นโทษในกาม จึงบวชเป็น
 ฤๅษี อยู่ในป่าหิมพานต์ นึกอยากจะเสพ
 อาหารรสเค็ม รสเปรี้ยว จึงมายังหมู่บ้าน
 เทียบจาริกไปตามชนบท เดินทางไปกับ
 ขบวนเกวียนขบวนหนึ่ง เมื่อเกวียนหยุด
 พักที่ป่าแห่งหนึ่ง ก็ยับยั้งอยู่ด้วยความสุข
 อันเกิดจากฌาน ไม่ห่างกองเกวียน
 ได้เดินจงกรม ไปหยุดยืนอยู่ที่โคนต้นไม้
 ต้นหนึ่ง.

ครั้งนั้นได้มีโจรจำนวน ๕๐๐ คน
 พากันมาหมายใจว่า “จะปล้นขบวนเกวียน
 นั้น ในเวลากินข้าวตอนเย็น” แล้วก็ได้
 โอบล้อมไว้.

พวกโจรเห็นดาบสนั้น แล้วคิดว่า “ถ้า
 ดาบสนี้ เห็นพวกเรา, คงบอกแก่
 ชาวเกวียน (เป็นแน่แท้), เวลาท่านหลับ

ตตฺเถว อฏฺฐิสุ.

ตปโสปี สกฺลมุปี รตฺตี จงฺกมตีเยว.
โจรา โอกาสฺ อลภิตฺวา คหิตมุคฺคร-
ปาสาณฺ อชฺชเตตฺวา สกฺฏสฺตถฺวาสินฺ
สทฺทํ ทตฺวา “โฆนฺโต สฺตถฺวาสินฺ สเจ
เอส รุกฺขมุเล จงฺกมนตปโส อชฺช
นาภวิสฺส, สพฺเพ มหาวิโลปี ปตฺวา
อภวิสฺสสุ,^๑ เสว ตปสฺสสุ มหาสฺกฺกา
กเรยฺยาถา”ติ วตฺวา ปกฺกมฺมิสุ.

เต ปภาตาย รตฺติยา โจเรหิ
อชฺชติเต มุคฺครปาสาณาทโย ทิสฺวา ภิตฺตา
โพธิสฺตฺตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา
“ภนฺเต ทิฏฺฐา โว โจรา”ติ ปุจฺฉิสุ.
“อาม อวฺสุโส ทิฏฺฐา”ติ.

“ภนฺเต เอตฺตเต โว โจเร ทิสฺวา ภยฺ
วา สารชฺชํ วา น อฺปฺปชฺชํ”ติ.

โพธิสฺตฺโต “อวฺสุโส โจเร ทิสฺวา ภยฺ วา
สารชฺชํ วา สธฺนสฺส โหติ, อหฺมปฺน

แล้วจึงปล้น (จะดีกว่า)” แล้วพากันตั้งมั่น
อยู่ที่นั่นตามเดิม.

ฝ่ายดาบสก็เดินจงกรมตลอดคืน. พวก
โจรไม่ได้โอกาสก็พากันทิ้งไม้พลอง และ
หินที่ถือกันมา ตะโกนบอกชาวเกวียนว่า
“ท่านชาวหมู่เกวียนผู้เจริญ ถ้าวันนี้ ไม่มี
ดาบสผู้ซึ่งเดินไปมาอยู่ที่โคนต้นไม้องค์นี้,
พวกท่านทุกคนจักต้องประสบการปล้น
อย่างขนานใหญ่ พรุ่งนี้พวกท่านควรทำ
สักการะแก่ดาบสให้มาก” ว่าแล้วก็พากัน
หลีกไป.

ครั้นราตรีสว่างแล้ว พ่อค้าเหล่านั้น
เห็นไม้พลองและหิน ที่พวกโจรทิ้งไว้
นี่ก็กลัว จึงพากันไปหาพระโพธิสัตว์
ไหว้แล้วเรียนถามว่า “(เมื่อคืน)พระคุณเจ้า
เห็นพวกโจรหรือ”. พระโพธิสัตว์ตอบว่า
“ถูกแล้ว อาตมภาพเห็นโจร”.

พวกนั้นพากันกล่าวว่า “ภัยก็ดี ความ
ครั่นคร้ามก็ดี ไม่เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะ
เห็นใจรมาขนาดนี้เทียวหรือครับ”.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย คนที่มีทรัพย์จึงมีความกลัว

^๑ ฉ. อภวิสฺส.

นิทุธโน, สุวาหิ ก็ ภายิสุสามิ, มยหิ หิ
คาเมปี อรณฺเณปี วสนุตฺตสฺส ภยํ วา
สารชฺชํ วา นตฺถิ"ติ วตฺวา เตสํ ฐมฺมํ
เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

๗๖. "อสงฺกิโยมฺหิ คามมฺหิ
อรณฺเณ นตฺถิ เม ภยํ
อุชฺชมคฺคํ สมารุโฬห
เมตฺตตาย กรุณาย จา"ติ.

ตตฺถ อสงฺกิโยมฺหิ คามมฺหิตี สงฺกาย
นียุตฺโต ปติฏฺฐิตฺติ สงฺกิโย, น สงฺกิโย
อสงฺกิโย. อหิ คาเม วสนุตฺตปี สงฺกาย
อปฺปติฏฺฐิตตฺตา อสงฺกิโย นิพฺภโย
นिरาสงฺโกติ ทีเปติ.

อรณฺเณติ คามคามฺปจาร์วินิมุตฺตญฺจानะ.

หรือความครั้นคร้าม เพราะเห็นพวกโจร,
แต่อาตมภาพเป็นคนไร้ทรัพย์, อาตมภาพ
นั้นจักต้องกลัวทำไม, เพราะเหตุว่า เมื่อ
อาตมภาพอยู่บ้านก็ดี ในป่าก็ดี ภัยหรือ
ความครั้นคร้ามไม่มีทั้งนั้น" เมื่อจะแสดง
ธรรมแก่พวกพ่อค้าเกวียนเหล่านั้น จึง
กล่าวคาถานี้ว่า

๗๖. "เราไม่ต้องระแวงในบ้าน เราไม่มี
ภัยในป่า เรามุ่งก้าวหน้าไปสู่
ทางตรง ด้วยเมตตาและกรุณา"
ดังนี้.

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบาทคาถาว่า
อสงฺกิโยมฺหิ คามมฺหิ ท่านอาจารย์
ย่อแสดงว่า ชื่อว่า สงฺกิยะ เพราะ
อรรถว่าระกอบ คือตั้งอยู่ในความ
ระแวง, ผู้ไม่มีความระแวง ชื่อว่า
อสงฺกิยะ. (พระโพธิสัตว์กล่าวหมายเอา
ความอย่างนี้ว่า) เราถึงจะอยู่ในบ้าน
ก็ไม่ต้องระแวง เป็นคนปลอดภัย หมด
ข้อสงสัยเพราะไม่ได้ตั้งอยู่ในความระแวง.

บทว่า อรณฺเณ หมายความว่า ในที่
พ้นจากบ้านและแดนบ้าน (ก็ไม่มีภัย).

อุชুমคค์์ สมารุพโห เมตตตาย กรุณาย
จาทิ อหิ์ ติกจตุกุกชุณานิกาหิ เมตตตา-
กรุณาย หิ กายวงุกาทิวิหิตติ์ อุชุ์
พุรหุมโลกคามิมคค์์ อารุพโหติ วทติ.

อถวา ปริสุทฺธสีลตาย กายวงุกิมโนวงุก-
วิหิตติ์ อุชุ์ เทวโลกมคค์์ อารุพโหิมหิตี
ทสฺเสตฺวา ตโต อุตฺตริ เมตตตาย กรุณาย
จ ปติภูจิตตฺตา อุชุ์ พุรหุมโลกมคค์์
อารุพโหิมหิตี ทสฺเสติ.

อปริหีนชฺฌมานสฺส หิ เอกนฺเตน
พุรหุมโลกปรายนตฺตา เมตตากรุณาทโย
อุชุมคฺคา นาม.

เอวํ โฟธิสฺตโต อิมาย คาถาย
ธมฺมํ ทสฺเสตฺวา ตฺถุจจิตฺเตหิ เตหิ
มนุสฺเสหิ สกุกโต ปุชฺชิตโย ยาวชิวํ
จตฺตาโร พุรหุมวิหาเร ภาเวตฺวา
พุรหุมโลกเก นิพฺพตฺติ.

สองบาทคาถาว่า **อุชุมคค์์ สมารุพโห**
เมตตตาย กรุณาย จ พระดาบสกล่าวว่
เราก้าวไปสู่ทางตรงตัดไปสู่พรหมโลก
โดยเว้นจากทางคด มีคดทางกายเป็น
อาทิ ด้วยเมตตา และกรุณา ที่เป็น
อารมณ์แห่งตักขมานและจตุกขมาน.

อีกประการหนึ่ง ดาบสแสดงว่ เพราะ
มีศีลบริสุทธิ์ เราก้าวไปสู่ทางตรงไปสู่
เทวโลก โดยเว้นจากความคดทาง
กายวาจาใจดังนี้ แล้วได้แสดงเนื้อความ
ให้ยิ่งไปกว่านั้นอีกว่ เพราะดำรงมั่นอยู่
ในเมตตากรุณา ก็ได้ชื่อว่า ก้าวไปสู่
ทางตรงไปพรหมโลกได้เช่นกัน.

เพราะว่เมตตากรุณาเป็นอาทิ ชื่อว่
ทางตรง เพราะท่านผู้มีฌานไม่เสื่อมเป็น
ผู้มุ่งหน้าสู่พรหมโลกโดยแน่นอนแล้ว.

พระโพธิสัตว์ แสดงธรรมด้วย
คาถานี้ ฉะนี้แล้ว ผู้อันมนุษย์เหล่านั้น
ดีใจ พากันสักการบูชา ท่านได้เจริญ
พรหมวิหารทั้ง ๔ (คือ เมตตา กรุณา
มุทิตา อุเบกขา) ตลอดชีวิต (เมื่อดับชีพ)
ไปเกิดในพรหมโลกแล้ว.

สตถา อิมิ ฌมฺมเทสนิ อหริตฺวา
 อนุสนฺธิ สมฺภุตฺวา ชาตกั สโมธาเนสิ
 “ตทา สตถวาสิโน พุทฺธปริสา อเหตุ,
 ตาปโส ปน อหเมวา”ติ.

อสงฺกิชชาตกวรรณนา ฉฺฉา.

พระศาสดา ครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนานี้มา (ตรัส) แล้วทรงสืบอนุสนธิ
 ประมวลชาดกว่า “ชาวเกวียนในครั้งนั้น
 ได้มาเป็นพุทธบริษัท, ส่วนดาบสได้มา
 เป็นเรา (พระศาสดา) นั้นเอง”.

พรรณนาอสงฺกิชชาดก ที่ ๖ จบ.

๗. มหาสุปินชาตก (๗๗)

๗๗. "อุสฺสา รุกฺขา คาวีโย คฺวา จ
อสุโส กัโส สีคาลี จ กุมฺโภ
โปกฺขรณี จ อปากจฺนุทฺถ
ลาวุนิ สีสฺนฺติ สีลา ปลวฺนฺติ
มณฺฑุกีโย กณฺหสฺสฺเป คิลนฺติ
กํ สฺวณฺณา ปรีวาร์ยฺนฺติ
ตฺสา วกา เอฬิกานํ ภายา หิ
วีปรียาโย วตฺตติ นยิธมฺตฺถี"ติ.

มหาสุปินชาตกั สตุตมัม.

๗. มหาสุปินชาตก (๗๗)

๗๗. "หม่อมฉัน ได้ฝันเห็นโคอุสภะ ๑
ต้นไม้ ๑ แม่โค ๑ โคสามัญญ ๑
ม้า ๑ ถาดทองคำ ๑ นางสุนัขัจจอก
๑ หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑
ข้าวสารที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทร์ ๑
น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑
นางกบกลืนกินงูเห่า ๑ หงส์ทอง
แวดล้อมกา ๑ เสือกัวแพะ ๑
ปริยายอันผิดนี้ จะเป็นไปได้ แต่จะ
ไม่มีในยุคนี้".

มหาสุปินชาตก ที่ ๗.

๗. มหาสุป็นชาตกถา (๗๗)

ลาวัณิ สีนุติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต โสฬส มหาสุป็น
อารพภ กเถสิ.

เอกทิวสํ กิร โภสลมหาราชา
รตุตี นิตุทูปคโต ปจฺฉิมยามะ โสฬส
มหาสุป็น ทิสฺวา ภูตตลิตโต ปพฺพุตฺติวา
“อิเมสํ สุป็นานํ ทิฏฺฐตฺตา กิณฺนุ ไซ เม
ภวิสฺสตี”ติ มรณภยตฺตฺติโต สยณปิฏฺฐเจ
นิสินฺนโกว วิตินาเมสิ.

อถ นํ ปภาตาย รตุติยา พุราหฺมณ-
ปุโรหิตา อุปสงฺกมิตฺวา “สุขํ สยิตถ
มหาราชา”ติ ปจฺฉิสฺสุ.

“กุโต เม อัจฉิยา สุขํ, อชฺชานํ
ปจฺจุสสมเย โสฬส มหาสุป็น ปสฺสึ,
โสเมหิ เตสํ ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย
ภยปฺปตฺโต”ติ. “วเทถ มหาราชา, สุตฺวา

๗. พรรณนามมหาสุป็นชาตก (๗๗)

พระศาสดา เมื่อประทับ ณ พระ
เชตวันวิหาร ทรงปรารภมหาสุป็นนิมิต
๑๖ ข้อ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ลาวัณิ
สินุติ เป็นอาทิ.

เล่ามาว่า วันหนึ่ง พระเจ้าโกศล-
มหาราช เสด็จเข้าสู่ที่บรรทมในราตรี ใน
ปัจฉิมยาม ทอดพระเนตรเห็นพระสุป็น
ที่สำคัญมาก ๑๖ ข้อ ทรงตกพระทัยกลัว
ทรงตื่นบรรทม ทรงดำริว่า “เพราะเห็น
ความฝันเหล่านี้ จะมีเหตุอะไรแก่เราบ้าง
หนอ” ถูกมรณภัยคุกคาม เลยประทับนั่ง
บนพระแท่นไสยาสน์ ให้เวลาผ่านไป
จนรุ่งสว่าง.

ครั้นเมื่อราตรีสว่างแล้ว พวกพราหมณ์
และปุโรหิตเข้าเฝ้า กราบทูลถามพระราชา
นั้นว่า “ขอเดชะข้าแต่มหาราชเจ้า
พระองค์ทรงบรรทมสบายดีหรือ พระเจ้าข้า”.

ทรงรับสั่งตอบว่า “ข้าพเจ้าจะมีความสุข
ที่ไหนได้ท่านอาจารย์, เมื่อคืนนี้เวลา
ใกล้รุ่ง ข้าพเจ้าเห็นสุป็นที่สำคัญ ๑๖ ข้อ,
ตั้งแต่กาลที่เห็นสุป็น ๑๖ ข้อ นั้นแล้ว

ชานิสุสามา"ติ วุตเต พุราหมณานัน
ทิวสุสปีเน กเถตวา "กีนุ โข เม
อิมส์ ทิวสุการณา ภวิสสุตี"ติ อาห.

ข้าพเจ้านั้นก็ตกอยู่ในความหวาดกลัว
เป็นกำลัง". เมื่อพวกอำมาตย์กราบทูลว่า
"ขอเดชะมหาราชเจ้า ขอโปรดตรัสเล่า
(ความฝันนั้น)เถิด พระเจ้าข้า, พวก
ข้าพระองค์ฟังแล้วจักทราบได้" พระราชา
จึงตรัสเล่าพระสุบินที่ทรงเห็นให้พราหมณ์
ฟัง(โดยตลอด) แล้วตรัสว่า "เพราะเหตุ
ที่เราเห็นสุบินเหล่านี้ จักมีเหตุอะไรแก่เรา
บ้างเล่าหนอ".

พุราหมณา หตุเถ วิฐนีสุ.

พวกพราหมณ์ พวกกันสลัดมือไป
ตาม ๆ กัน.

) "กสุมา หตุเถ วิฐนธา"ติ จ วุตเต
"กกุขฟ้า มหาราช สุปีนา"ติ.

และเมื่อพระราชาตรัสถามว่า "ทำไม
พวกท่านสลัดมือเล่า". พวกพราหมณ์
ทูลว่า "ขอเดชะมหาราชเจ้า พระสุบิน
ร้ายกาจมาก".

"กา เตสํ นิปฺผลติ ภวิสสุตี"ติ.

พระราชาตรัสถามว่า "สุบินนั้นจะทำ
ให้เกิดผลอย่างไรบ้าง".

"รชฺชนุตฺราโย โรคนุตฺราโย ชิวิตนุตฺราโย
จาติ อิมส์ ตินฺณํ อนุตฺรายานัน
อญฺเจตโร"ติ.

พวกพราหมณ์กราบทูลทำนายว่า "จักมี
อันตรายสามอย่างเหล่านี้ อย่างใด
อย่างหนึ่ง คือ อันตรายแก่ราชสมบัติ
อันตรายจากโรคระบาด และอันตรายแก่
พระชนมชีพ".

“สปรปฏิกมฺมา, อปรปฏิกมฺมา”ติ. “กามํ
เอเต สุปินา อติฉรุสตุตา อปรปฏิกมฺมา,
มยมฺปน เต สปรปฏิกมฺเม กริสฺสาม,
เอเต ปฏิกุมมาเปตุํ อสกุโกนุตานํ
อมุหํ ลิกฺขิตภาโว นาม ก็ กริสฺสตี”ติ.

“ก็ ปน กตฺวา อัจริยา ปฏิกุมมา-
เปสฺสธา”ติ.

“สพฺพจตุกฺเคน ยณฺณํ ยชิสฺสาม
มหาราชาน”ติ.

ราชา ภูตตสิโต “เตนหิ อัจริยา มม
ชีวิตํ ตุมหํ หตฺเถ โหตุ, ชิปฺปี เม
โสตุถิ กโรธา”ติ อาห.

พฺรหฺมณา “พฺหุณฺนี ลภิสฺสาม,
พฺหุชฺชโมชฺนี อหฺราเปสฺสามา”ติ
หฺมฺจตุฏฺจา “มา จินฺตยิตฺถ มหาราชาน”ติ
ราชานํ สมฺมสฺสาเสตุวา ราชนิเวสนา

พระราชชาตรัสถามว่า “สุบินทั้งหมดนั้น
พอแก้ไขได้หรือไม่”. “ขอเดชะพระสุบิน
เหล่านี้ หหมดทางแก้ไขเป็นแน่แท้ เพราะ
ให้โทษร้ายแรงยิ่งนัก, แต่พวกข้าพระองค์
จัก(ลอง)ทำการแก้ไขสุบินเหล่านั้น เมื่อ
พวกข้าพระองค์ไม่อาจจะแก้ไขพระสุบิน
เหล่านี้ได้ ข้อที่พวกข้าพระองค์ศึกษามา
แล้วนั้น จักทำประโยชน์อะไรได้”.

พระราชชาตรัสถามว่า “ก็ท่านอาจารย์
พวกท่านจักกระทำอย่างไร จึงจักแก้สุบิน
ได้”.

บรรดาพราหมณ์พากันกราบทูลว่า “ขอ
เดชะมหาราชเจ้า พวกข้าพระองค์ต้อง
บูชาสัตว์ด้วยสัตว์ทั้งปวงชนิดละ ๔ ตัว”.

พระราชทรงสะดุ้งกลัวแล้ว จึงตรัสว่า
“ท่านอาจารย์ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นชีวิต
ของเราจะมีอยู่ในกำมือของพวกท่านเถิด,
พวกท่านจงรีบกระทำความสวัสดีแก่เรา
เถิด”.

พวกพราหมณ์พากันร่ำเรงยินดี ด้วย
คิดว่า “จักได้ทรัพย์จำนวนมาก, จักให้
นำของเคี้ยวกินและโภชนะหลายชนิดมา”
จึงพากันปลอบพระทัย พระราชาว่า

นิกุมิตวา พหิโนคเร ยถุณาวาภู กตวา
พหู จตูปุทคณ ฐนปุปณีเต^๑ กตวา
ปกุชิตคณ สมานริตวา “อิทญจิทญจ
ลหุรุ วฏฏตี”ติ ปุนปุน สญจรุตติ.

อถ โข มลลิกา เทวี ตํ การณ
ณตวา ราชานํ อุปสงุมิตวา ปุจฉิ “ก
นุ โข มหาราช พุราหุมนวา ปุนปุน
สญจรุตติ”ติ.

“สุชิตา ตวํ ภาทุเท, อมุหากํ กณณมุเล
อาสิวิสิ สญจรุตติ น ชานาสี”ติ.

“กํ เอตํ มหาราช”ติ.

มยา เอวรูปา ทุสสุปينا ทิฏฐา,
พุราหุมนวา ‘ติณณํ อนุตรายานํ
อณุตโร ปณฺณายตี’ติ วตวา ‘เตสิ
ปฏิฆาตาย ยถุณํ ยชิสฺสามา’ติ วตวา

“ขอเดชะมหาราชเจ้า ขอพระองค์อย่าได้
ทรงวิตกกังวลอะไรเลย” แล้วจึงพากัน
ออกจากพระราชนิเวศน์ จัดทำหลุมบูชา
ยัญที่นอกเมือง จับสัตว์ ๔ เท้า จำนวน
มากมามากไว้ที่หลุมบูชายัญ รวบรวม
ฝูงนกเอามาด้วยเทียวส์ญจรเรื่อยไป
(เสาะหาสิ่งอื่น ๆ) โดยมีเจตนาว่า “เรา
ควรได้สิ่งนี้ ๆ”.

ครั้งนั้นแล พระนางมลลิกาเทวี
ทรงทราบเหตุนั้น เข้าเฝ้าพระราชา
ทูลถามว่า “ข้าแต่มหาราชเจ้า มีเรื่อง
อะไรกันหรือ พวกพราหมณ์จึงพากัน
เทียว่วนวายไปหมด”.

พระราชาตรัสว่า “นางผู้เจริญ เธอมีแต่
อยู่เป็นสุขสบาย, จึงไม่รู้ว่าอสรพิษ
คือคณานเข้ามาใกล้หูเราทุกขณะ”.

พระนางมลลิกาทูลถามว่า “ข้าแต่มหา
ราชเจ้า เรื่องนั้นอะไรกัน”.

พระราชารับสั่งว่า “เราฝันร้ายถึงปานนี้,
พวกพราหมณ์พากันทำนายว่า ‘บรรดา
เหตุร้ายสามประการ เหตุร้ายอย่างใด
อย่างหนึ่ง จะปรากฏขึ้น’ แล้วกล่าวต่อไป

^๑ พ. ญญปณฺเต.

ปุ่นปุ่น สญจรัตนดี”ติ.

“ก็ ปน เต มหาราช สเทวก โลก
อคฺคพฺรหฺมณเณ สุปินนํ ปฏิภมฺมํ
ปุจฺฉิตฺติ”ติ.

“กตโร ปน โส ภาทเท สเทวก โลก
อคฺคพฺรหฺมณเณ”ติ.

“สเทวก โลก อคฺคปุคฺคํ สพฺพญญุ
วิสุทฺธํ นิฏฺกิลสํ ตถาคตํ โคตมํ
มหาพฺรหฺมณํ น ชานาสี, โส หิ ภควา
สุปินนตฺร ชานะยฺย, คจฺฉ ตวํ ปุจฺฉ
มหาราช”ติ.

“สาธุ เทวี”ติ ราชา วิหาริ คนฺตฺวา
สตฺถาริ วนฺทิตฺวา นิสิตฺติ.

สตฺถา มธฺรสุสฺริ นิจฺฉาเรตฺวา
“กินฺนุ โข มหาราช อติปฺปโคว

อีกว่า ‘เพื่อที่จะบำบัดเหตุร้ายดังกล่าวนี้
พวกข้าพระองค์ต้องบูชาัญญ’ จึงพากัน
เที่ยววุ่นวายหน่อย”.

พระนางมัลลิกาเทวี กราบทูลถามว่า
“ข้าแต่มหาราชเจ้า ก็พระองค์ได้ทูลถาม
วิธีแก้ไขสุบินนิमितต่อพราหมณ์ ผู้เลิศใน
โลกพร้อมทั้งเทวโลกแล้วหรือ”.

พระราชชาติรสถามว่า “นางผู้เจริญ ก็ใคร
เล่าที่ว่าเป็นพราหมณ์ผู้เลิศในโลก และ
เทวโลกคนนั้น”.

พระนางมัลลิกาเทวีกราบทูลว่า “ทูล
กระหม่อมไม่ทรงรู้จักมหาพราหมณ์โคตม-
โคตรผู้เป็นพระตถาคต หมดกิเลส บริสุทธิ
ตรัสรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นบุคคลเลิศ
ในโลกกับเทวโลกหรือ, เพราะว่า พระ
ผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฟังทราบเรื่อง
สุบินเป็นแน่แท้, ขอพระองค์เสด็จไป
ทูลถามเถิดเพคะ”.

พระราชารับสั่งว่า “ตกลงเทวี” แล้วจึง
เสด็จไปพระวิหาร ถวายบังคมพระ
ศาสดา ประทับนั่งแล้ว.

พระศาสดาทรงเปล่งพระสุรเสียง
อันไพเราะ รับสั่งถามว่า “มหาบพิตร

อาคโตสี"ติ อาน.

“อัน ภาบุตร ปัจจุสมเย โสฬส
มหาสุปเน ทิสฺวา ภีโต พุราหฺมนานํ
อาโรเจสฺสิ, พุราหฺมณา ‘กกุขฺพํ มหาราช
สุปเณ, เอเตสํ ปฏิฆาตนาตฺถาย
สพฺพจตุกฺเณ ยญฺญํ ยชิสฺสามา’ติ
ยญฺญํ สชฺเชนฺติ, พหุ ปาณา
มรณายตชฺชิตา, ตุมฺเห สทฺเวเก โลก
อคุคฺปคฺคฺลา, อตีตนาคตปัจจุปปนฺนํ
อุปาทาย นตฺถิ โส เภยฺยธฺมมโ, โย โว
ถาณมุขเ อปาถํ นาคจฺจติ, เอเตสํ
เม สุปเณนํ นิปฺพตฺตี กถเถ ภควา”ติ.

“เอวเมว มหาราช, สทฺเวเก โลก
จเปตฺวา มํ อญฺโเบ เอเตสํ สุปเณนํ
อนุตฺโร วา นิปฺพตฺตี วา ชานิตฺตุํ สมตฺถิ
นาม นตฺถิ, อัน เต กถสฺสามิ, อปฺปิ
ไซ ปนฺ ตฺวํ ทิฏฺฐนฺิยาเมเนว สุปเเน

เพราะเหตุไรหนอ พระองค์จึงเสด็จมา
ดูว่ามีราชกิจด่วน”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ เมื่อตอนใกล้รุ่งหม่อมฉันเห็น
พระสุบินที่สำคัญมาก ๑๖ ข้อ (รู้สึก) กลัว
จึงบอก(เหตุนั้น) แก่พวกพราหมณ์
(ปุโรหิต), พวกพราหมณ์ทำนายว่า
‘ข้าแต่มหाराชเจ้า พระสุบินร้ายกาจมาก,
เพื่อที่จะปัดเป่าเหตุร้ายนั้น พวก
ข้าพระองค์จักบูชาัยญ ด้วยสัตว์ทั้งปวง
ชนิดละ ๔ ตัว’ จึงพากันเตรียมการ
บูชาัยญ, ผู้งสัตว์เป็นอันมาก ต่างถูก
ความกลัวตายคุกคามไปตาม ๆ กัน,
พระองค์ทรงเป็นผู้เลิศในโลกและเทวโลก,
ธรรมที่ควรรู้ที่จะไม่อยู่ในข่ายแห่งพระญาณ
ของพระองค์ อาศัยเหตุในอดีต อนาคต
และปัจจุบันนั้นไม่มีเลย, ข้าแต่พระผู้มี
พระภาค ขอพระองค์ได้โปรดทำนายสุบิน
เหล่านั้นของหม่อมฉันด้วยเถิด”.

พระศาสดาตรัสว่า “ขอถวายพระพร
เป็นเช่นนั้นจริง ๆ มหาบพิตร, ในโลก
ทั้งเทวโลก เว้นเรตถาคต คนอื่นที่จะ
สามารถรู้ลำดับ หรือผลของสุบินเหล่านี้
ไม่มีเลย, เราตถาคตจักทำนายให้

กเถฮี”ติ.

“สาธุ ฆนุตเต”ติ ราชา ทิฏฐนินยาเมเนว
กเถนโต

“อุสสา รุกขา คาวิโย ควา จ
อสุโส กังโส สิกาสี”^๑ จ กุมโบ
ไปกุขรณี - จ อปากจนุทนี
ลาธุนิ สีทนต์ สิลลา ปลวนต์
มณชุกิโย กณหสปะเป คิลนต์
กาก็ สุวณฺณา ปริวารยนต์
ตสา วกา เอฬิกานํ ภายา หนี”ติ.

อิมํ มาตีกํ นิคุชิปีตฺวา กเถสิ, “อหํ
ฆนุตเต เอกํ ตาว สุปินํ เอวํ อทฺทสํ

จตุตาโร อณฺชนวณฺณา กาทุสสา
‘ยฺชฺฐมิสฺสามา’ติ จตุหิ ทิสาหิ ราชญฺคณํ
อาคนฺตฺวา ‘อุสภยฺทฺธํ ปสฺสิสฺสามา’ติ

มหาบพิตร, ก็แต่ว่า มหาบพิตรจงตรัส
เล่าพระสุบินตามทำนองที่ทรงเห็นนั้นเถิด”.

พระราชารับพระดำรัสว่า “ดีแล้ว พระ-
เจ้าข้า” เมื่อจะทรงเริ่มเล่าตามเรื่องราว
ที่ทรงพระสุบินเห็น ทรงยกแม่บทนี้ขึ้น
กราบทูลว่า

“หม่อมฉัน ได้สุบินเห็นโคอุสสา ๑
ต้นไม้ ๑ แม่โค ๑ โคสามัญญ ๑
ม้า ๑ ถาดทองคำ ๑ นางสุนัขจิ้งจอก
๑ หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑
ข้าวสารที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทร์ ๑
น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑
นางกบกลืนกินงูเห่า ๑ หงส์ทอง
แหวดล้อมกา ๑ เสือกัวแพะ ๑”
ดังนี้,

(แล้วตรัสอีกว่า) “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
หม่อมฉันได้เห็นสุบินข้อหนึ่ง ดังนี้ก่อน
คือ

โคอุสสาสี่ด้าดงดอกอัญชัน ๔ ตัว มาสู่
พระลานหลวง จากทิศทั้ง ๔ โดยมุ่งหวัง
ว่า ‘เราจักชนกัน’ ดังนี้ เมื่อมหาชนมา

^๑ ข. สิงคาสี.

มหาชเน สนฺนิปติเต

ยฺชฺฌนาการิ ทสฺเสตฺวา นทิตฺวา
คชฺชิตฺวา อยฺชฺฌเมตฺวาว ปฏิกฺกนฺตา. อิมํ
ปจฺมํ.^๑ อิมสฺส โภ วิปาโก”ติ.

“มหाराช อิมสฺส วิปาโก เนว ตว น
มม กाले ภวิสฺสตี, อนาคเต ปน
อธฺมิกานํ กปณฺราชฺชนํ อธฺมิกานํ จ
มนุสฺसानํ กाले โลเก วิปริวตฺตมานे
กุสฺเส โอสฺสกุเก อกุสฺเส อสฺสสนฺเน
โลกสฺส ปรีหานกาลे เทโว น สมฺมา
วสฺสิสฺสตี.

เมฆปาทา จ ฉิขฺชิสฺสสนฺตี, สสฺसानิ
มิลายิสฺสสนฺตี, ทุพฺภิกฺขํ ภวิสฺสตี,
วสฺสิตฺุกามา วิย จตฺุหิ ทิสฺสาหิ เมฆา
อญฺจหิตฺวา อิตฺุติกาหิ อาตเป ปตฺุถฺวานํ
วึหิอาทินํ เตมนนภเยน อนฺุโต
ปเวสิตกาลे บุริเสสฺสุ กุทฺุทลปิฏกหตฺุถฺเส

ประชุมกันด้วยตั้งใจว่า ‘เราจักดูวัวชนกัน’
ดังนี้

โคอุสภะทั้ง ๔ ตัว แสดงอาการชนกัน
แผดเสียงชู้คำรามแล้วไม่ยอมชนกัน ถอย
กลับไป. นี่คือสุปินข้อที่หนึ่ง. ผลแห่ง
สุปินนี้เป็นอย่างไร” ดังนี้.

“มหาบพิตร ผลของพระสุปินนี้ จักยัง
ไม่เกิดขึ้นในสมัยของพระองค์ และของ
อาตมภาพก่อน, แต่ในอนาคตเมื่อโลก
ผันแปรเปลี่ยนแปลงไป ในกาลที่
กษัตริย์กำพรว้าไม่เป็นธรรม (พระราชามี
ศักดิ์น้อย ทรงครองราชย์ไม่เป็นธรรม)
และเหล่าพสกนิกรไม่ประพฤติธรรม เมื่อ
กุศลธรรมเสื่อมลง อกุศลธรรมเฟื่องฟู
ในกาลที่โลกเสื่อมลง(อย่างนี้) ฝนก็จัก
ไม่ตกต้องตามฤดูกาล.

เค้าเมฆก็จักขาดหายไป, ช้าวกล้าก็จัก
เหี่ยวแห้ง, ทูพภิกษุก็จักเกิดขึ้น, เมฆ
ตั้งเค้าจากทิศทั้ง ๔ คล้ายกับว่าต้องการ
ให้ฝนตก ในขณะที่พวกผู้หญิงชนสิ่งของ
มีข้าวเปลือกเป็นต้น ที่ตากแดดไว้เข้าเก็บ
ภายในบ้าน เพราะกลัวเปียกฝน เมื่อ

^๑ ฉ. อิมํ ปจฺมํ สุปินํ อทุกฺลํ.

อาพี พนฺธนตุถาย นิกฺขนฺเตสุ
 วสุสนาการิ ทสฺเสตฺวา คชฺชิตฺวา
 วิชฺชุลตา นิจฺฉาเรตฺวา เต อุสฺมา วิย
 อยฺชฺเชตฺวา อวสุสิตฺวาว ปฺลายุสฺสนฺติ,
 อยเมตสฺส วิปาโก, ตฺยฺหฺมฺปน
 ตปฺปจฺจยา โภจฺจि อนฺตรายเย นตฺถิ,

อนาคตํ อารพฺภ ทิฏฺฐโจะ สฺปิโน เอส,
 พฺราหฺมณา ปน อตฺตโน ชีวิตฺวตฺติ
 นิสฺสาย กถียิสฺส"ติ.

เอวํ สตฺถา สฺปิณฺสฺส นิปฺผลตฺติ กเถตฺวา
 อาห "ทฺตฺติยํ กเถหิ มหาราช"ติ.

"ทฺตฺติยาหิ ภนฺเต เอวํ อทฺทสฺ
 ขุทฺทกฺกฺขา เจว คจฺฉา จ ปจฺวี
 ภินฺทิตฺวา วิทฺตฺติมตฺตมฺปิ รตฺนมตฺตมฺปิ
 อนฺคนฺตฺวา ว ปฺปฺพนฺติ เจว ผลนฺติ จ,
 อิมํ ทฺตฺติยํ อทฺทสฺ, อิมสฺส โภ วิปาโก"ติ.
 "มหาราช อิมสฺสาปิ วิปาโก โลกสฺส

พวกผู้ชายถือเอาจอบและตะกร้าออกไปนา
 เพื่อก่อคันนา ก็แสดงอาการฝนจะตก
 ส่งเสียงฟ้าร้องครืน ๆ ฉายแสงแปลบปลาบ
 แล้วไม่ตกกลับขาดหายไปเฉย ๆ เหมือน
 โคอุสภะสีตัวนั้นแสดงอาการตั้งจะชนกัน
 แต่ก็ไม่ชนกันฉะนั้น, นี่คือผลแห่งพระ
 สุปินนั้น, แต่อันตรายใด ๆ เพราะสุปิน
 นั้นเป็นเหตุจะไม่มีแก่พระองค์,

พระสุปินที่มหาบพิตรทรงเห็นนี้ ปรากรภ
 อนาคต, แต่พวกพราหมณ์กล่าวเช่นนั้น
 เพราะอาศัยการครองชีพของตน" ดังนี้.

พระศาสดา ครั้นตรัสทำนายผลของสุปิน
 อย่างนี้แล้วตรัสอีกว่า "มหาราช ขอ
 มหาบพิตร จงตรัสบอกสุปินข้อที่สอง
 ต่อไปเถิด" ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า "ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ สุปินข้อที่สอง หม่อมฉัน
 ได้เห็นดังนี้ คือต้นไม้เล็ก ๆ และไม้กอ
 ข้าแรกแผ่นดินขึ้นมา เติบโตแค่ศอกและ
 คืบเท่านั้น ก็พากันผลิดอกออกผลไป
 ตาม ๆ กัน ข้าพระองค์ได้เห็นสุปินข้อ
 ที่สองอย่างนี้, ผลของสุปินนี้จะเป็น
 อย่างไร".

“มหाराช อิมสุสาปิ วิปาโก โลกสุส
 ปรีหีนกาเล^๑ มนุสุสานันิ ปรีตตายุกกาเล
 ภวิสสุตติ, อนาคตสมิ หิ สตุตา
 ติปุพราคา ภวิสสุตติ, อสมปุตตวยา
 กุมาริโย ปุริสนุตริ คนุตวา อุตุนิโย เจ
 คพุภินิโย จ หุตวา ปุตตริตาทิ
 วทุตมิสุสนุติ, ขุททกรุกุขานันิ ปุปุมิ วิ
 ย หิ ตาสันิ อุตุนิภาโว, ผลันิ วิย จ
 ปุตตริตโร วทุตมิสุสนุติ,

อิโตนิทานมุปี เต ภยันิ นตุติ, ตติยมุปี
 กเถหิ มหาราชา”ติ.

“มหาคาวิโย ฆนเต ตทหุชาตานิ
 วจุณกานันิ ชีริ ปิวุนติโย อทุทสันิ, อยันิ เม
 ตติโย สุปิน, อิมสุส โก วิปาโก”ติ.

“อิมสุสาปิ วิปาโก อนาคตเตเย
 มนุสุสานันิ เชฎุจาปจายิกกมุสมสุส
 นนุจกาเล ภวิสสุตติ, อนาคตสมิ หิ

พระศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร ผลของ
 พระสุปินแม่นี้ จักมีในกาลที่โลกเสื่อมแล้ว
 และในกาลที่พวกมนุษย์มีอายุน้อย,
 เพราะว่าในอนาคต สัตว์ทั้งหลายจะมี
 ราคะแรงกล้า (ราคะจัด), เด็กหญิงยัง
 ไม่ทันจะถึงวัยสาวก็จะสมสู่กับบุรุษ มีระดู
 และมีครรภ์ได้ด้วย จักเจริญด้วยบุตรธิดา,
 การที่เด็กหญิงทั้งหลายเหล่านั้น มีระดู
 เปรียบได้กับการที่ต้นไม้เล็ก ๆ ผลิดอกได้
 และบุตรธิดาทั้งหลายเจริญวัย เปรียบได้
 กับต้นไม้เล็ก ๆ ออกผล,

ภัยที่มีสาเหตุมาจากสุปินนี้ ย่อมไม่มีแก่
 พระองค์เลย, มหาราช ขอมหาบพิตร
 ทรงเล่าพระสุปินข้อที่สามเถิด” ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ ข้าพระองค์ได้เห็นแม่โคตี้มกิน
 น้านมของลูกโคตัวเพิ่งเกิดในวันนั้น, นี้คือ
 สุปินข้อที่สามของข้าพระองค์, ผลแห่ง
 สุปินจะเป็นอย่างไร” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลแห่งพระสุปินนี้
 จักมีในอนาคตกาลนั้นแล คือในกาลที่
 หมู่มนุษย์ขาดการนอบน้อมถ่อมตนต่อ

^๑ ฉ. ปรีหายนกาเล.

สตฺตา มาตาปิตุสุ วา สสุสุสุสุเรสุ วา
 ลขฺขํ อนุปฏฺจาเปตฺวา สยเมว กุฏฺมุพฺ
 สํวิทฺติวาท ฆาตฺตฺวา ทนฺมตฺตมฺปิ
 มหฺลลกาณํ ทาตฺตกามา ทสฺสนฺติ,
 อทาตฺตกามา น ทสฺสนฺติ, มหฺลลกา
 อนาคตา อสยํวสี ทารเก อาธาเรตฺวา
 ซีวิสฺสนฺติ ตทฺหฺชาตานิ วจฺจกาณํ ซีวิ
 ปิวนฺติโย มหาคาวิโย วิย. อิตฺตนิทานมฺปิ
 เต ภยํ นตฺถิ, จตฺตตฺถิ กเถहि
 มหาราชา”ติ.

“อฺรฺวาเห ภนฺเต อาโรหฺปริณาห-
 สมฺปนฺเน มหาโคณฺเย ยุคฺปรมฺปราย
 อโยเชตฺวา ตฺรฺणे โคทฺมเม อฺเร
 โยเชนฺเต อทฺทสฺ, เต อฺริ วิหิตฺ
 อสฺกโกนฺตา จชฺเชตฺวา อฏฺจิสฺ, สกฺวานิ
 นปฺปวตฺตีสฺ. อยํ เม จตฺตโก สฺปิโน,
 อิมฺสฺส โก วิปาโก”ติ.

“อิมฺสฺสาปิ วิปาโก อนาคตฺเตยฺว
 อธฺมมิกฺราชุณฺ กาลฺเล ภวิสฺสตี. อนาคตฺสฺมี
 หิ अधฺมมิกกปณฺราชาโน ปณฺทิตานิ

ผู้ใหญ่, เพราะว่าในอนาคตสัตว์ทั้งหลาย
 ไม่มีความละอายยำเกรงในบิดามารดา
 ในแม่ผัวพ่อผัว รวบรวมทรัพย์ได้เอง
 อยากจะให้อาหารเครื่องนุ่งห่มแก่คนแก่
 ก็ให้, ไม่อยากให้ก็ไม่ให้, พวกคนแก่ที่
 หมดที่พึ่งเลี้ยงตัวเองไม่ได้ จึงพากันจ้อง
 เด็ก ๆ เป็นอยู่ดูจแม่โคตีมกินน้ำนมของ
 ลูกตัวเกิดในวันนั้น. มหาบพิตร ภัยซึ่งมี
 สาเหตุมาจากพระสุบินนี้ ไม่มีแก่
 มหาบพิตรแต่อย่างใด, ขอมหาบพิตรจง
 เล่าสุบินข้อที่สี่ต่อไปเถิด”.

พระราชากราษฎรว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็น
 มหาชนไม่เทียมโคตัวใหญ่ที่เคยลากแอก
 สมบูรณ์ได้ขนาดมีเรียวแรงเข้าในลำดับ
 แห้งแอก แต่กลับไปเทียมโคอ่อนเฟิงฝึก
 ใหม่ ๆ ที่แอก, โคอ่อนเหล่านั้นไม่สามารถ
 ลากแอกไปได้ จึงสลัดแอกทิ้งเสียสิ้นเฉย,
 เกวียนทั้งหลายย่อมเคลื่อนไปไม่ได้. นี่คือ
 สุบินข้อที่สี่ของข้าพระองค์ ผลแห่งสุบินนี้
 เป็นอย่างไร”.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลของสุบินนี้ จักมีใน
 รัชสมัยของพระราชารู้ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม
 ในอนาคตเช่นเดียวกัน. เพราะว่าใน

กเถहि महाराजा”ติ.

“ภนฺเต เอกํ อุกฺโตมุขํ อสุสํ
 อทฺทสํ, ตสฺส ทฺวิสุ ปสฺเสสฺส ยวสํ เทนฺติ,
 โส ทฺวิหิ มุเขหิ ชาทติ. อयํ เม ปญฺจโม
 สฺปิโน, อิมสฺส โก วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคเต อธฺมมิกราชกาเลเยว
 วิปาโก ภวิสฺสติ.

อนาคตสฺมี หิ อธฺมมิกา พาลราชาโน
 อธฺมมิกเก โลลมนฺสฺเส วินิจฺจเย
 จเปสฺสฺสนฺติ, เต ปาปปฺญฺเบสฺส อนาทรา
 พาลา สภายํ นิสฺสิตฺวา วินิจฺจยํ เทนฺตา
 อุกฺนิหนฺมฺปิ อฏฺฏปจฺจตฺติกาณํ หตฺถโต
 ลญฺจํ คเหตุวา ชาทิสฺสฺสนฺติ, อสุโส วีย
 ทฺวิหิ มุเขหิ ยวสํ ชาทติ, อิตฺนินฺทานมฺปิ
 เต ภยํ นตฺถิ, ฉญฺจํ กเถहि महाराजा”ติ.

โคใหญ่ ๆ ตัวเคยลากแอกตามลำดับคู่
 ฉะนั้น. ภัยอันเกิดแต่สุบินนี้เป็นเหตุ ย่อม
 ไม่มีแก่พระองค์, มหาบพิตร ขอมหา
 บพิตร โปรดเล่าสุบินข้อที่ห้าต่อไปเถิด”
 ดังนี้.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นม้า
 ตัวเดียวมีปากสองข้าง, ผู้ชนพากันให้
 หญ้าแห้งแก่ม้าตัวนั้น ที่ปากทั้งสองข้าง,
 ม้านั้นเคี้ยวกินหญ้าด้วยปากทั้งสอง, นี่คือ
 สุบินข้อที่ห้าของหม่อมฉัน, ผลของสุบินนี้
 จะเป็นอย่างไร”.

พระศาสดาตรัสทำนายว่า “ผลของสุบินนี้
 จะมีในอนาคต ในสมัยของพระราชารู้ไม่
 ตั้งอยู่ในธรรม.

เพราะในอนาคต ราชาผู้โง่เขลาไม่ตั้งอยู่
 ในธรรม แต่งตั้งมนุษย์ผู้โง่เล ไม่ตั้งอยู่
 ในธรรม ในการตัดสินใจ, พวกเขาเป็น
 คนเขลาไม่คำนึงถึงบาปบุญ (ไม่เชื่อเพื่อ
 ในบาปบุญ) นั่งในสภาพพิพาทคดี
 รับสินบนจากมือของคู่ความทั้งสองฝ่าย
 มาเลี้ยงชีพด้วย, อุปมาเหมือนม้าเคี้ยวกิน
 หญ้าแห้งด้วยปากทั้งสอง ฉะนั้น, ภัยอัน
 เกิดแต่สุบินเป็นเหตุนี้ ย่อมไม่มีแก่

“ภนุเต มหาชโน สตสหสฺสคฺฆนิกํ
 สุวณฺณปาตี สมฺมุชฺชิตฺวา ‘อิธ ปสฺสาวํ
 กโรหี’ติ เอกสฺส ชรสีกาลสฺส อุปนาเมสี,
 ตํ ตตฺถ ปสฺสาวํ กโรนฺตุ อทุทสฺสํ, อัย
 เม ฉฺฉุโจะ สุป็น, อิมสฺส โก วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคเตเยว วิปาโก ภวิสฺสติ,

อนาคตสฺมี หิ อธมฺมิกราชาโน ชาติ-
 สมฺปนฺนํ กุลปฺตฺตานํ อาสงฺกาย ยสฺ
 น ทสฺสนฺติ, อกุลีนํเยว ทสฺสนฺติ.

เอวํ มหากุลานิ ทุคฺคตานิ ภวิสฺสนฺติ,
 ลามกกุลานิ อีสฺสรานิ, เต จ กุลีนปฺริสา
 ซีวิตฺตุ อสฺกุโกนฺตา ‘อิมํ นิสฺสาย
 ซีวิสฺสามา’ติ อกุลีนํ ธีตโร ทสฺสนฺติ,
 อิติ ตาสฺ กุลธีตานิ อกุลีนฺเหสิ สทฺธิ
 ลํวาโส ชรสีกาลสฺส สุวณฺณปาตียํ

พระองค์, มหาบพิตร โปรดเล่าสุป็นที่หก
 เกิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ มหาชนชดถูถาดทองคำ
 มีค่าตั้งแสนกษาปณ์ แล้วน้อมเข้าไปให้
 สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวหนึ่ง พร้อมกับบอก
 ว่า ‘เจ้าจงถ่ายปัสสาวะลงที่นี้’ ดังนี้,
 ข้าพระองค์ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกตัวนั้น ถ่าย
 ปัสสาวะลงที่ถาดทองคำนั้น, นี่เป็นสุป็น
 ชื่อที่หกของข้าพระองค์, ผลของสุป็นนี้
 จะเป็นอย่างไร”.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลของพระสุป็นนี้
 จักมีในอนาคตเช่นเดียวกัน,

เพราะในการภายหลัง พระราชาไม่ตั้งอยู่
 ในธรรม เพราะหวาดระแวงต่อกุลบุตร
 ผู้มีชาติตระกูล จักไม่พระราชทานยศ,
 พระราชทานแก่คนไม่มีชาติตระกูลเท่านั้น.

เมื่อเป็นเช่นนี้ ตระกูลใหญ่ ๆ ก็จักตกยาก,
 พวกตระกูลเลวทรามจะพากันเป็นใหญ่,
 และคนผู้มีตระกูลเหล่านั้นไม่อาจดำรงชีพ
 ได้ จักยกลูกสาวให้แก่คนมีตระกูล
 เลวทราม ด้วยคิดว่า ‘พวกเราจักอาศัย
 เขาเหล่านี้ดำรงชีพ’, การอยู่ร่วมกันกับ

ปัสสาวาภรณสทิส ภาวิสุสติ,

อิโตนิทานมุปี เต ภยํ นตฺถิ, สตฺตมํ
กเถหิ มหาราชา”ติ.

“ภนฺเต เอโก บุริโส รชฺชํ
วฏฺเฏตฺวา ปาทมฺมฺเล นิภฺชิปติ, เตน
นิสินฺนปัสสํ เหมจฺจา สยิตา เอกา
ฉาตฺสึคาลี” ตสฺส อชานนฺตสฺสฺเสว ตํ
ชาทติ, เอวาทํ ตํ อทฺทสํ, อยํ เม
สตฺตโม สุปิโน, อิมสฺส โภ วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคเตยฺว วิปาโก ภาวิสุสติ,

อนาคตสฺมี หิ อิตฺถิโย บุริสโลลา
สุราโลลา อลงฺการโลลา วิสิขาลโลลา
อามิสโลลา ภาวิสุสนฺติ ทฺสฺสีลา
ทฺราจารา,

พวกไม่มีตระกูลของกุลธิดาเหล่านั้น จะ
เป็นเช่นกับสุนัขจิ้งจอกแก่ถ่ายปัสสาวะลง
ในถาดทองคำ ด้วยประการฉะนี้,

มหาบพิตร ภัยอันเกิดแต่พระสุบินนี้
เป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่มหาบพิตร, ขอ
โปรดเล่าพระสุบินข้อที่เจ็ดต่อไปเถิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้หนึ่งฝันเชือก
หย่อนลงไปทีใกล้เท้า, นางสุนัขจิ้งจอกหิว
ตัวหนึ่ง ซึ่งนอนอยู่ภายใต้ที่ตั้งที่บุรุษนั้นนั่ง
กัดกินเชือกของบุรุษนั้น ผู้ไม่รู้เลย,
ข้าพระองค์ได้เห็นสุบินนั้นอย่างนี้, นี่เป็น
สุบินข้อที่เจ็ดของข้าพระองค์, ผลของ
สุบินนี้จะเป็นอย่างไร” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลของพระสุบินนี้
จะมีในกาลข้างหน้าเช่นเดียวกัน,

เพราะว่า ในอนาคตพวกผู้หญิงเป็นผู้
ล่าสอนในบุรุษ ติดสุรา เหนือเครื่องแต่งตัว
เที่ยวเสเพลไปตามถนน หลงอามิส
ไม่มีศีล มีมรรยาทเลวทราม,

^๑ ฉ. ม. ฉาตสิงคาลี.

ตา สามิเกหิ กสิโครกษาทีนิ กมุมานิ
 กตฺวา กิจฺเชน กสิเรน สมฺภตฺติ ฌนฺ
 ชาเรหิ สทฺธิ สฺรํ ปิวนฺติโย มาลา-
 คนฺธวิเลปนํ ธารยมาณา อนฺโตเคเห
 อจฺจายิกมฺปิ กิจฺจํ อโนโลเกตฺวา
 เคหปริกฺเขปฺสฺส อฺปฺริภาเคนปิ
 ฉิทฺทญฺจาเนหิปี ชาเร อฺปฺธารยมาณา เสว
 วปีตพฺพยฺตตํ วิหิมฺปิ โภญฺญตฺวา
 ยาคฺภตฺตชชฺชกาทีนิ สมฺปาเทตฺวา
 ชาทมาณา วิลุมฺปิสุสนฺติ เหมฺจฺาปีจเก
 นิปนฺนา ฉาตสิคาลี วิย วญฺญตฺวา
 ปาทมฺุเล นิกฺขิตฺตฺรชฺชํ, อิตฺนินทานมฺปิ
 เต ภยํ นตฺถิ, อญฺจมํ กเถหิ"ติ.

พวกผู้หญิงเหล่านั้น (ใช้) ทรัพย์ที่สามี
 ทำการงาน มีกสิกรรมและการเลี้ยงโค
 เป็นต้น หามาด้วยความยากลำบาก
 ไปดื่มสุรากับพวกชายชู้ ทัดทรงดอกไม้
 ลูบไล้ทาด้วยของหอม ไม่ดูแลกิจการ
 แม้ที่มีความรีบด่วนภายในเรือน คอย
 สอดส่องตามองหาแต่ชายชู้ ซ้ำมั่วบ้าน
 ไปบ้าง ทางช่องเล็กช่องน้อยบ้าง ซ้อม
 ข้าวเปลือกที่ควรจะหว่านพรวงนี้บ้าง จัดแจง
 ของกินต่าง ๆ เช่น ข้าวต้ม ข้าวสวย
 และของเคี้ยว แยกกันกิน อุปมาเหมือน
 นางสุนัขจิ้งจอกตัววิวโหย นอนอยู่ใต้ตั่ง
 เคี้ยวกินเชือก(หนัง)ที่บุรุษนั้นพันปล่อยลง
 ที่ใกล้เท้าฉะนั้น, ภัยอันเกิดแต่พระสุป็น
 นั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแกมหาบพิตร
 ขอมหาบพิตร จงเล่าพระสุป็นข้อที่แปล
 ต่อไปเถิด" ดังนี้.

"ภนฺเต ราชทฺวาเร พหุหิ
 ตฺจฺจกฺมฺเภาหิ ปฺริวาเรตฺวา จปีตํ อกํ
 มหนฺตํ ปฺริตกฺมฺภํ อทฺทสํ, จตฺตาโรปี
 วณฺณา จตฺุหิ ทิสฺาหิ จตฺุหิ อนฺุทิสฺาหิ จ
 สมฺเภาหิ อฺทกํ อหฺริตฺวา ปฺริตกฺมฺภเมว
 ปฺุเรนฺติ, ปฺริตปฺริตํ อฺทกํ อฺตฺตฺริตฺวา
 ปฺลายติ, เตปี ตตฺุเถว ปฺุณปฺุณํ
 อฺทกํ อาสฺิณฺจฺนฺติ, ตฺจฺจกฺมฺเภา ปน

พระราชากราบทูลว่า "ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นตุ่มน้ำ
 เต็มเปี่ยมใหญ่โตใบหนึ่ง วางล้อมเรียงราย
 ด้วยตุ่มเปล่ามากมาย อยู่ที่ประตูพระ
 ราชวัง, คนทั้งสี่วรรณะ ใช้หม้อน้ำตักน้ำ
 มาจากทิศใหญ่ และทิศน้อยทั้งสี่ทิศ
 เต็มลงในตุ่มที่ล้นแล้วล้นอีกนั่นเอง, น้ำที่
 เต็มเปี่ยมอยู่แล้วก็ไหลล้นไป, คนทั้งสี่

โอโลเภนตปิ นตติ, อย์ เม อฏจโม
สุปิโน, อิมสฺส โภ วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคตเตเยว วิปาโก ภวิสฺสติ,
อนาคตตสฺมี หิ โลกิ ปริหายิสฺสติ,
ภฺจํ นิเรตฺติ ภวิสฺสติ, ราชาโน ทคฺคตา
กปณา ภวิสฺสนฺติ, โย อิสฺสโร ภวิสฺสติ,
ตสฺส ภาณฺทาคาเว สตสฺสสฺสมตฺตา
กหาปณา ภวิสฺสนฺติ, เต เอวํ ทคฺคตา
สพฺเพ ชานปฺเท อตฺตโน วปกมฺมํ
กาเรสฺสนฺติ, อฺปฺททฺฐตา มนุสฺสา สเก
กมฺมมฺนฺเต ฉทฺทเทตฺวา ราชนฺญเณว
อตฺถาย ปุพฺพนฺนาปรนฺนานิ จ วปฺนฺตา
ภกฺชนฺตา ลายนฺตา มทฺทนฺตา
ปเวสฺนฺตา อฺจฺจุกฺขเทตฺตานิ กโรนฺตา
ยนฺตานิ กโรนฺตา วาเหนฺตา ผาณิตาทีนิ
ปจฺนฺตา ปุปฺผาธาเม ผลาราเม จ
กโรนฺตา ตตฺถ ตตฺถ นิปฺผนฺตานิ
ปุพฺพนฺนาทีนิ อahrิตฺวา รมฺโถ
โกฏฺจาการิเยว ปฺเรสฺสนฺติ, อตฺตโน

วรรณะเหล่านั้น ยังคงเติมน้ำใส่ตุ่มนั้น
เรื่อย ๆ, แต่ผู้ที่จะเหยียวแลดูตุ่มเปล่าที่
รายล้อมอยู่นั้นไม่มีเลย, นี่เป็นสุบิน
ข้อที่แปดของหม่อมฉัน, ผลของสุบินนี้
เป็นอย่างไร” ดังนี้.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลแห่งพระสุบินนี้
จะมีในอนาคตเช่นเดียวกัน, เพราะว่าใน
อนาคตโลกจักเสื่อมลง, แวันแคว้นจะหมด
ความสุขสบาย, พระราชามหากษัตริย์
จะกลายเป็นคนทุกข์ยากเข็ญใจ, พระ
ราชาองค์ใดจักเป็นใหญ่, พระราชา
องค์นั้น จักมีทรัพย์นับจำนวนแสนใน
เรือนคลัง, พระราชาเหล่านั้นทั้งหมด
ผู้ตกยาก ถึงอย่างนั้นแล้ว จักให้ชาว
ชนบททำการเกษตรเพื่อตน, พวกมนุษย์
ที่ถูกรังแก(เบียดเบียน) พากันละทิ้ง
การงานของตน พากันปลุกปลุพพันพืช
และอปรันนพืช^๑ เพื่อประโยชน์ของพระ
ราชาเท่านั้น รักษาเก็บเกี่ยว นวด
ขนใส่ฉาง ทำไร่อ้อย ช่วยกันหีบอ้อย
เคี้ยวน้ำอ้อย เป็นต้น ทำสวนไม้ดอกไม้ผล
ช่วยกันขนปลุกปลุพพันพืชเป็นต้นที่เสร็จใน

^๑ ปุพฺพนฺนาปรนฺนานิ ซึ่งข้าวอันบุคคลพึงกินในกาล
เบื้องต้น และข้าวอันบุคคลพึงกินในกาลอื่นอีก.

เคเหสุ ตุจจโกฏฐะ โอโลเกนุตาปี น
ภวิสฺสนุติ, ตุจจกุมภะ อโนโลเกตฺวา
ปุริตกุมภปุรณสทิสเมว ภวิสฺสติ,
อิโตนิทานมปิ เต ภยํ นตฺถิ, นวมํ
กเถหี”ติ.

“ภนฺเต เอกํ ปญฺจวณฺณปฺปทุม-
สณฺณนํ คมฺภีรํ สพฺพโต ติตฺถํ โปกฺขรณฺนี
อทฺทสฺสํ. สมนฺตโต ทฺวิปทจตฺปฺปทา
โอตริตฺวา ตตฺถ ปานียํ ปิวฺนติ, ตสฺสา
มชฺเช คมฺภีรญฺจาเน อทกํ อาวิลฺลํ,
ตีรปฺปเทเสสุ ทฺวิปทจตฺปฺปทานํ
อกุกมณฺญฺจาเน อจฺฉํ วิปฺปสฺสนํ อนาวิลฺลํ.
เอวาทํ อทฺทสฺสํ. อยํ เม นวโม สุปิโน,
อิมสฺส โโก วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคเตเยว วิปาโก ภวิสฺสติ,
อนาคตสฺมี หิ ราชาโน อธฺมมิกา
ภวิสฺสนุติ, ฉนฺทาทิวเสน อคติคฺมนํ
คจฺจนฺตา รชฺชํ กาเรสฺสนุติ, ธฺมฺเมน

ที่นั่น ๆ มาบรรจุในยุงข้างของพระราชา
แห่งเดียว, จะหาผู้เหลียวมองดูยุงข้าง
เปล่า ในเรือนของตนบ้างก็ไม่มี, จึงเป็น
เช่นกับการที่คนทั้งสี่วรรณะไม่เหลียวมองดู
ตุ่มน้ำว่างเปล่า พวกกันเต็มน้ำใส่ตุ่มที่
เต็มเปี่ยมอยู่แล้วเท่านั้น, ภัยอันเกิดแต่
พระสุบินนี้เป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
มหาบพิตร, ขอมหาบพิตรโปรดจงเล่า
พระสุบินข้อที่เก่าต่อไปเถิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นสระ
โบกขรณีแห่งหนึ่ง ดาดาชด้วยดอกปทุม
ห้าสี ลึก มีท่า(ทางขึ้นลง)ทุกด้าน. สัตว์
สองเท้า สี่เท้า จากรอบด้านพากันลงไป
กินน้ำที่สระนั้น, น้ำในที่ลึกตรงกลางสระ
นั้นชุ่มฉ่ำ, น้ำในที่สัตว์สองเท้าสี่เท้า
เหยียบย่ำที่ริมฝั่งกลับใสสะอาดไม่ชุ่มฉ่ำ.
ข้าพระองค์ได้เห็นอย่างนี้. นี่เป็นสุบิน
ข้อที่เก่าของข้าพระองค์, ผลแห่งสุบินนี้
เป็นอย่างไรบ้าง”.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลของพระสุบินนี้
จักมีในอนาคตแน่นอน, เพราะในอนาคต
พระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม, ลุคคติด้วย
อำนาจฉันทาคติเป็นอาทิ ครองราชสมบัติ,

วินิจชญ์ นาม น ทสฺสนฺติ, ลญฺจวิตฺตกา
ภวิสฺสนฺติ ธนโลลา, ฏฺฐวาสิเกสฺ
เตสฺ ขนฺติเมตฺตานุทฺทยา นาม น
ภวิสฺสนฺติ, กกฺขฬ้า ผรฺสา อฺจฺฉยฺนฺเต
อฺจฺฉคณฺจิกา วีย มนฺสุเส ปีเพฺนฺตา
นानปฺปการิ พลี อฺปฺปาเทตฺวา ธนํ
คณฺหิสฺสนฺติ. มนฺสุสา พลิปีพิตา กิณฺจ
ทาตุํ อสฺกโกนฺตา คามนิกฺมาทโย
ฉทฺเทตฺวา ปจฺจนฺตํ คนฺตฺวา วาสํ
กปฺเปสฺสนฺติ, มชฺฌิมชนปโท สฺถโย
ภวิสฺสติ, ปจฺจนฺโต สมฺวาโส เสยฺยถาปี
ไปกฺขรณฺิยา เวมชฺฌเฒ อฺทกํ อวิลํ
ปริยฺนฺเต วิปฺปสฺสนํ. อิตฺตนิทานมฺปิ ภยํ
นฺตฺถิ, ทสมํ กเถหิ”ติ.

“ภนฺเต เอกิสฺสาเยว กุมฺภิยา
ปจฺจมานํ โอทนํ อปากํ อทฺทสํ
‘อปากนฺ’ติ วิจาเรตฺวา วิภชิตฺวา จปีตํ
วีย ตีหากาเรหิ ปจฺจมานํ, เอกสฺมี
ปสฺเส อตฺทิกิลินฺโน โหติ, เอกสฺมี
อฺตฺตณฺฺชฺโล, เอกสฺมี สฺปกโกติ. อยํ
เม ทสมโ สฺปิโน, อิมสฺส โก วิปาโก”ติ.

ไม่ประทานการวินิจฉัยคดีโดยธรรม, มุ่ง
แต่สินบน เห็นแก่ทรัพย์, พระราชา
เหล่านั้นไม่มีความอดทน ความเมตตา
เอ็นดู ในชนผู้อยู่ในแคว้นแคว้นเลย, เป็น
ผู้ดูร้ายหยาบค้าย คอยแต่เบียดเบียน
พวกมนุษย์เหมือนนปมข้ออ้อยในเครื่อง
หีบอ้อย ทำให้เกิดภาษีต่าง ๆ ขึ้น เรียก
เก็บเอาทรัพย์(ชาวบ้าน). พวกมนุษย์ถูก
เบียดเบียนด้วยภาษี ไม่อาจจะให้อะไรได้
พากันทิ้งบ้านเรือนและนิคมเป็นต้น ไป
ชายแดน ตั้งถิ่นฐาน(อยู่ที่นั่น), เมืองหลวง
ก็กลายเป็นเมืองร้าง, ชนบทกลับ
หนาแน่นด้วยผู้คน เปรียบเหมือนน้ำใน
ท่ามกลางสระโบกขรณีชุ่มมัว (ส่วน)น้ำ
ที่ริมขอบสระ ไสสะอาด ฉ้นใดก็ฉ้นนั้น.
ภัยอันเกิดแต่พระสุบินนี้เป็นเหตุ ย่อม
ไม่มีแก่มหาบพิตร, มหาบพิตรโปรดตรัส
เล่าพระสุบินข้อที่สืบต่อไปเถิด”.

(พระราชา) กราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นข้าวสุก
ที่หุงในหม้อใบเดียวกันแท้ ๆ ไม่สุก ซึ่ง
ข้าวที่เขาหุงด้วยอาการสามอย่าง เหมือน
ข้าวที่ถูกจัดแบ่งออกไว้เป็นส่วนว่า
‘ข้าวดิบเป็นต้น’ คือข้างหนึ่งเป็นข้าวแฉะ
มาก, ข้างหนึ่งเป็นข้าวดิบ, ข้างหนึ่ง

“อิมสุสาปี อนาคตเตเยว วิปาโก ภวิสฺสูติ,
 อนาคตสุมี หิ ราชาโน อธฺมมิกา
 ภวิสฺสูติ, เตสุ अधฺมมิกเสสุ ราชยฺตุตาปี
 พฺราหมณคหปติกาปี เนคมชานปทาปีติ
 สมณพฺราหมณเ อฺปาทาย สพฺเพ
 มนุสฺสา अधฺมมิกา ภวิสฺสูติ, ตโต เตสํ
 อารกฺขเทวดา พฺลিপฺปฏิคฺคาหกเทวดา
 รุกฺขเทวดา อากาสกฺกเทวดาติ เอวํ
 เทวดาปี अधฺมมิกา ภวิสฺสูติ.
 अधฺมมิกราชฺฐนํ ราชฺเช วาตา วิสฺมา ขรา
 วายิสฺสูติ, เต อากาสกฺกวิมานานิ
 กมฺเปสฺสูติ, เตสุ กมฺปิเตสุ เทวดา
 กุปีตา เทวํ วสฺสูติ น ทสฺสูติ,
 วสฺสูมาในปี สกฺลรฺกฺเจ เอกปฺปหาเรเนว
 น วสฺสูสฺสูติ, วสฺสูมาในปี สพฺพุตฺถ
 กสิกมฺมสฺสู วา วปกมฺมสฺสู วา อฺปกาวโร
 หุตฺวา น วสฺสูสฺสูติ. ยถา จ รฺกฺเจ,
 เอวํ ชนปเทปี คาเมปี เอกตพฺฟาเกปี
 เอกสเรปี เอกปฺปหาเรน น วสฺสูสฺสูติ,
 ตพฺฟากสฺสู อฺปรีภาเค วสฺสูนฺโต

เป็นข้าวสุกดี. นี่คือสุปินข้อที่สิบของ
 ข้าพระองค์, ผลของสุปินจะเป็นอย่างไร
 บ้าง”.

พระศาสดาตรัสทำนายนว่า “ผลวิบากของ
 พระสุปินนี้จะมีในอนาคตเช่นเดียวกัน,
 เพราะว่าในกาลภายหน้าพระราชชาไม่ดำรง
 อยู่ในธรรม, เมื่อพระราชชาไม่ดำรงอยู่ใน
 ธรรม ข้าราชการก็ตาม พราหมณ์และ
 คหบดีก็ตาม ชาวนิคมและชาวชนบท
 ก็ตาม รวมความแล้ว มนุษย์ทั้งมวล
 นับแต่สมณพราหมณ์ไม่ดำรงอยู่ในธรรม,
 นับแต่นั้น แม้เหล่าเทวดา คือเทวดาผู้
 พิทักษ์รักษามนุษย์เหล่านั้น เทวดาผู้รับ
 สั่งเวย รุกขเทวดา เทวดาผู้มีวิมานอยู่
 ในอากาศ จะไม่ดำรงอยู่ในธรรม ด้วย
 ประการฉะนี้ แล้วในรัชกาลของอธรรมิก-
 ราชชา ลมจะพัดแรงไม่สม่ำเสมอ, ลมพัด
 วิมาน ของอากาศเทวดาสั่นสะเทือน,
 เมื่อวิมานสั่นสะเทือน เทวดาพากัน
 โกรธแค้นไม่ยอมให้ฝนตก, แม้เมื่อตกก็
 จะตกไม่ทั่วถึงในแวงนแคว้นทั้งสิ้น, เมื่อ
 ตกก็ไม่ตกให้เป็นประโยชน์สำหรับการไถ
 หรือการหว่านในที่ทิ้งปวง. จะไม่ตก
 กระหน่ำในชนบท (และนิคม) ในบ้าน

วรรณคดีชาดก ป-ท.๕-๖

เหฏฐาภาเค น วสุสิสุสตี, เหฏฐา
 วสุสนุโต อุปริ น วสุสิสุสตี. เอกสุมี
 ภาเค สสุสิ อติวสุเสน นาเสสุสตี,
 เอกสุมี อวสุสนุโต สสุสิ มิลาเปสุสตี,
 เอกสุมี สมุมา วสุสมาโน สมุปาเทสุสตี.
 เอวิ เอกสุส รวุโณ ราชูเช วุตตสสุสา
 นิปปการา ภาวิสุสนุติ เอกกมุภिया โอทโน
 วย. อิตอนิทานมปิ เต ภายิ นตติ,
 เอกาทสมิ กเถहि”ติ.

“ภานเต สตสหัสสุคฺขนิกั จนุทนสาริ
 ปุตติทกฺเคน วิภูกิตฺตุนเต อทฺทสิ. อยิ เม
 เอกาทสโม สุปิโน, อิมสุส โโก วิปาโก”ติ.

“อิมสุสาปิ อนาคเตเยว มยฺหิ สาสเน
 ปริหายนฺเต วิปาโก ภาวิสุสตี. อนาคตสุมิ

ในบ่อน้ำและในสระบางแห่ง เหมือน ๆ
 กับในแคว้น ฉะนั้น (ตกเป็นหย่อม ๆ
 ไม่ทั่วฟ้า), เมื่อตกในตอนเหนือของสระน้ำ
 จะไม่ตกทางตอนใต้, เมื่อตกในตอนใต้
 จะไม่ตกทางตอนบน. ทำให้ข้าวกล้าใน
 ส่วนหนึ่งเสียหาย เพราะฝนตกมากเกินไป
 บ้าง, เมื่อไม่ตกในภาคหนึ่ง จักทำให้
 ข้าวกล้าเหี่ยวแห้ง, เมื่อตกพอดีใน
 ตอนหนึ่ง จักทำให้ข้าวกล้าสมบูรณ์ดี.
 ข้าวกล้าที่หว่านในรัชกาลของพระราช
 พระองค์เดียว จะแตกต่างกันถึงอย่างนี้
 เหมือนข้าวในหม้อเดียวกัน (แบ่งเป็น
 สามส่วน) ฉะนั้น ภัยอันเกิดแต่พระสุบิน
 นี้เป็นเหตุ จะไม่มีแกมหาบพิตร, ขอ
 มหาบพิตรโปรดตรัสเล่าพระสุบินข้อสิบเอ็ด
 ต่อไปเถิด”.

พระราชากวาทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นบุคคล
 ชายแก่จันทน์มีค่านับแสน แลกกับ
 เปரியง่า. นี่คือนิสัยข้อที่สิบเอ็ดของ
 ข้าพระองค์, ผลของสุบินนี้เป็นอย่างไร
 บ้าง”.

พระศาสดาตรัสว่า “เมื่อศาสนาของเรา
 เสื่อมลง ผลแห่งพระสุบินนี้ จะมีใน

หิ ปจฺจยโลลา อลชฺฐี ภิกขุ พหู
ภวิสฺสฺสนฺติ, เต มยา ปจฺจยโลลุปฺปี
นิมฺมถตฺวา กถิตถมฺมเทสนํ จีวราทิ-
จตุปฺปจฺจยเหตุ ปเรสํ เทเสสฺสฺสนฺติ,
ปจฺจเยหิ มุจฺฉิตา นิสฺสรณปฺกฺเข จิตา
นิพฺพานาภิมุขํ กตฺวา เทเสตฺถํ น
สฺกฺขิสฺสฺสนฺติ, เกวลํ ปทพฺยญฺชน-
สมฺปตฺติญฺเจว มธฺรฺสทฺทญฺจ สุตฺวา
มหคฺฆมานิ จีวราทินิ ทสฺสฺสนฺติ เจว
ทาเปสฺสฺสนฺติ จ. อปเร อนฺตรวិถิจตุกฺก-
ราชทวาราทิสฺส นิสฺสิตฺวา กหาปณทฺตม-
กหาปณปาทมาสกฺรฺปาทีนํ นิสฺสาย
เทเสสฺสฺสนฺติ.

อิตติ มยา นิพฺพานคฺฆนํ กตฺวา
เทสิตถมฺมํ จตุปฺปจฺจยตฺถาย เจว
กหาปณทฺตมกหาปณาทินํ อตฺถาย จ
วิกฺกิตฺตฺวา เทเสนฺตา สตสฺสฺสคฺฆนิกํ
จนฺทนสารํ ปุตฺติตฺถเกน วิกฺกิตฺตฺวา
วีย ภวิสฺสฺสนฺติ.

อนาคตเช่นเดียวกัน. เพราะว่าในกาล
ภายหน้า ภิกษุผู้ไม่มียางอาย ผู้มักมาก
ในปัจจุบัน(สี่) จะมีเป็นจำนวนมาก, พวก
ภิกษุเหล่านั้น ออกปล้นความโลภในปัจจุบัน
ไม่ได้ พวกมันแสดงพระธรรมเทศนาที่
อามตภาพแสดงไว้แล้วแก่คนอื่น เพราะ
เหตุแห่งปัจจัยสี่มีจีวรเป็นต้น, สยบอยู่กับ
ปัจจัยสี่ จักไม่สามารถดำรงตนอยู่
ในธรรมฝ่ายหลุดพ้น แสดงธรรมมุ่งตรง
ต่อนิพพานได้, มหาชนฟังความสมบูรณ์
แห่งบทและพยัญชนะ และเสียงไพเราะ
อย่างเดียว ถวายเองบ้าง ให้ผู้อื่นถวาย
บ้าง ซึ่งจีวรนี้อดีเป็นต้นอันมีค่ามาก.
ภิกษุพวกอื่น ๆ พวกมันนั่งตามท้องถนน
ทางสี่แยกและประตูวังเป็นต้น จะแสดง
ธรรมแลกเหรียญหนึ่งกษาปณ์ เหรียญ
ครึ่งกษาปณ์ เหรียญบาทและเหรียญ
มาสก เป็นอาทิ.

พวกเธोजักแสดงธรรมที่อามตภาพได้แสดง
ประเมินนิพพานว่าหากำมิได้ไว้มาขาย
เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัยสี่ และเพื่อ
ประโยชน์แก่เงินกหาปณะหนึ่ง หรือครึ่ง
กหาปณะเป็นต้น อุปมาเหมือนฝูงชน
เอากันจันทน์ มีราคานับแสนไปขาย
แลกกับเบรียงเน่านั้น.

อิโตนิทานมปิ เต ภยํ นตฺถิ, ทฺวาทสมํ
กเถหิ”ติ.

“ภนฺเต ตฺจฺจลาพฺุณิ อุตฺเท
สีทฺนฺตานิ อุตฺทสํ, อิมสฺส โก วิปาโก”ติ.

“อิมสฺสาปิ อนาคต อนาคต อธมฺมิกราชกาเล
โลเก วิปริวตฺตนฺตเยว วิปาโก ภวิสฺสติ,
ตทา หิ ราชาโน ชาติสฺมฺปนฺนํ
กฺลปฺตฺตํ ยสํ น ทสฺสฺนฺติ, อกฺลีนํเยว
ทสฺสฺนฺติ, เต อิสฺสรา ภวิสฺสฺนฺติ, อิตเร
ทลิตฺทา. ราชสฺมฺมุเขปิ ราชทฺวาเรปิ
อมจฺจสฺมฺมุเขปิ วินิจฺจนฺญาเนปิ
ตฺจฺจลาพฺุสฺสํ อกฺลีนํเยว กถา
โอสฺสิตฺวา จิตา วีย นิจฺจลา
สฺุปฺตฺติจฺจิตา ภวิสฺสติ. สงฺฆสฺนฺนิปาเตสฺปิ
สงฺฆมฺมคณกมฺมฺญาเนสฺส เจว
ปตฺตจิวรปริเวณาทิวินิจฺจนฺญาเนสฺส จ
ทฺุสฺสฺลํ ปาปปฺุคฺคานํเยว กถา
นियฺยานิกา ภวิสฺสติ, น ลชฺุชฺุณํ ภิกฺุณฺ
เอวํ สพฺุทฺธาปิ ตฺจฺจลาพฺุสฺสํ กถาเล วีย
ภวิสฺสติ, อิโตนิทานมปิ เต ภยํ นตฺถิ,
เตรสฺมํ กเถหิ”ติ.

ภยํอันเกิดแต่พระสุบินนั้นเป็นเหตุ ย่อม
ไม่มีแถมหาบพิตร, ขอมหาบพิตรโปรด
เล่าพระสุบินข้อที่สิบสองเกิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้เห็นกะโหลก
น้ำเต้าเปล่า จมน้ำได้, ผลของสุบินนี้เป็น
อย่างไรบ้าง”.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลของพระสุบินนี้
จะมีในอนาคต เมื่อโลกผันแปรเปลี่ยนแปลง
ไปในรัชกาลแห่งพระราชา ผู้ไม่
ดำรงอยู่ในธรรม. เพราะว่าในกาลนั้น
พระราชาไม่พระราชทานยศแก่กุลบุตร
ผู้มีชาติตระกูล, แต่พระราชทานให้แก่
ผู้ไม่มีตระกูลเท่านั้น, กุลบุตรเหล่านั้นจึง
ได้เป็นใหญ่, ฝ่ายพวกกุลบุตรนอกจากนี้
เป็นคนจน. ถ้อยคำของพวกไม่มีตระกูล
ซึ่งเป็นเช่นกับกะโหลกน้ำเต้าเปล่า (คือ
จมน้ำได้ ตามปกติลอยน้ำ) จักเป็นที่
ยืนหยัดไม่คลอนแคลน คล้ายน้ำเต้าจมน้ำ
เฉพาะพระพักตร์ของพระราชา ที่ประดุ
พระราชวังที่ต่อหน้าอำมาตย์ และแม่
ในศาล. แม้ในที่ประชุมสงฆ์ก็ตาม
ในสถานที่การงานของสงฆ์ และการงาน
ของคณะ และในที่ตัดสินเรื่องเกี่ยวกับ

บาตรจีวร และบริเวณเป็นต้น ถ้อยคำ
ของบุคคลชั่วทุกสิ่งเท่านั้นที่นับว่า (ถูกต้อง
ถือ) เป็นนิยานิกะ (นำออกจากทุกข์),
ถ้อยคำของภิกษุผู้มีความละเอียด จักไม่
เป็นทางนำออกจากทุกข์ จึงอุปมาเหมือน
เวลาที่กะโหลกน้ำเต้าเปล่าจมน้ำในที่
ทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้. ภัยอันเกิด
แต่พระสุป็นเป็นเหตุ ไม่มีแก่มหาบพิตร,
ขอมหาบพิตรจงตรัสเล่า พระสุป็นข้อที่
สืบสามเกิด".

"ภนฺเต มหฺนฺตา กุฎฺฐาการปฺปมาณา
สมฺมิลลา นาวา วีย อุกฺกเก ปฺลวมาณา
อทุทฺถํ, อิมฺมสฺส โภ วิปาโก"ติ.

พระราชากราบทูลว่า "ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นศิลา
แท่งที่บัก่อนใหญ่โต ขนาดเรือขนาด
(ปราสาท) ลอยเหนือน้ำเหมือนเรือ.
ผลของสุป็นนี้เป็นอย่างไร".

"อิมฺมสฺสาปิ ตาทีเสเยว กาลเ วิปาโก
ภวิสฺสตี. ตทา หิ อธฺมมิกราชาโน
อกุณฺณานํ ยสํ ทสฺสฺสนฺตี, เต อิสฺสรา
ภวิสฺสฺสนฺตี, กุณฺณา ทุคฺคตา. เตสฺส น
เกจิ คารวํ ภวิสฺสฺสนฺตี, อิตเรสุเยว
ภวิสฺสฺสนฺตี.

พระศาสดาตรัสว่า "ผลของพระสุป็นนี้
จะมีในกาลอนาคตเช่นนั้นเหมือนกัน.
เพราะว่าในกาลนั้น พระราชาผู้ไม่ทรง
ตั้งอยู่ในธรรม จักพระราชทานยศแก่
เหล่าชนผู้ไม่มีตระกูล, พวกเขาจักได้เป็น
ผู้ยิ่งใหญ่, พวกผู้ดีมีตระกูล จักกลายเป็น
คนตกยาก. ไม่มีใครทำความเคารพ
พวกผู้ดีเหล่านั้น, แต่กลับไปทำความ
เคารพ ในเหล่าชนผู้ไม่มีตระกูลนอกนี้.

ราชสมมุเข . วา อมจฺจสมมุเข . วา
 วินิจฺฉยญฺจาเน . วา วินิจฺฉยกุลลानํ
 ฆนสิลาสทิสานํ . กุลปฺตฺตานํ . กถา . น
 โยคาหิตฺวา . ปติฏฺจหิสฺสติ . เตสุ
 กถเนเตสุ “กั อิมะ กถเนตี”ติ . อิตเร
 ปริหาสมเว . กริสฺสนฺติ . ภิกฺขุสนฺนิปาเตสุปิ
 วุตฺตปฺปกาวเรสุ . จาเนสุ . เนว . เปสเส . ภิกฺขุ
 ครุกาตพฺเพ . มณฺเฑสิสนฺติ . นาปิ . เตสํ
 กถา . ปริโยคาหิตฺวา . ปติฏฺจหิสฺสติ . สิลาณํ
 ปุลวนกาโล . วีย . ภวิสฺสติ .

อิโตนิทานมฺปิ . เต . ภยํ . นตฺถิ . จุฑฺทสมํ
 กถเहीं”ติ .

“ภนฺเต . ขุฑฺทกมตฺถุกปฺปฺมปฺปมาณา
 มณฺฑุทฺทิกโย . มหฺนฺเต . กณฺหสฺสฺเป . เวเคน
 อนฺุพฺนฺธิตฺวา . อุปฺปลนาเพ . วีย . ฉินฺทิตฺวา
 มํสํ . ขาทิตฺวา . คิลนฺติโย . อทฺทสํ . อยํ
 จุฑฺทสมโ . สฺปิโน . อิมสฺส . โก . วิปาโก”ติ .

ถ้อยคำของกุลบุตร ผู้ฉลาดในการวินิจฉัย
 ผู้เป็นเช่นกับศิลาแท่งที่บจะไม่ใช่เป็นที่
 เชื้อถือต่อพระพักตร์ของพระราชา ต่อหน้า
 อำมาตย์และในโรงศาล. เมื่อกุลบุตรผู้
 ฉลาดเหล่านั้นกล่าวอยู่ ผู้ไม่มีตระกูล
 นอกนั้นก็ทำการเยาะเย้ยว่า “พวกนี้พูด
 อะไรกัน (หนอไม่รู้เรื่องเลย)”. ในสถานที่
 ซึ่งมีประการดังที่กล่าวไว้แล้วแม้ในการ
 ประชุมภิกษุ ภิกษุจะไม่สำคัญภิกษุผู้มีศีล
 เป็นที่รัก ให้เป็นผู้ที่ควรเคารพ, ถ้อยคำ
 ของภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์เหล่านั้น ก็จักไม่
 หยั่งลงประดิษฐานอยู่ได้,^๑ จะมีอุปมา
 เหมือนเวลาที่ศิลาลอยน้ำจะนั้น.

ภัยอันเกิดแต่สุบินนี้เป็นเหตุ จักไม่มีแก่
 มหาบพิตร, มหาบพิตรจงเล่าพระสุบิน
 ข้อที่สืบสืบต่อไปเถิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นกบตัว
 เท่าดอกมะเขากเล็กวิ่งไล่ตามงูเห่าตัวโต ๆ
 แล้วกัดกสิณกินเนื้องูพิษ เหมือนกับกัด
 ก้านบัวเล่นนั้นแล, นี่คือสุบินข้อที่สืบสืบ,
 ผลของสุบินนี้เป็นอย่างไร”.

^๑ หมายความว่า ไม่ใช่ที่เชื้อถือ.

“อิมสุสาปี โลกเอ ปริหายนุเต
อนาคเตเยว วิปาโก ภวิสฺสตี. ตทา หิ
มนุสุสา ติพฺพราคะชาติกา กิเลสานุวตฺตกา
หุตฺวา ตฺรณานํ อตฺตโน ภรียานํ วเส
วตฺติสฺสนฺตติ, เคเห ทาสกมฺมกราทโยปี
โคมฺหิสาทโยปี หิรณฺณสุวณฺณมฺปิ สพฺพํ
ตาสํเยว อายตฺตํ ภวิสฺสตี.

“อสุกํ หิรณฺณสุวณฺณํ วา ปริจฺเจทาที-
ชาตํ^๑ วา กัณหุ”ติ วุตฺเต “ยตฺถ วา
ตตฺถ วา โหตุ, ก็ ตฺยฺหเมว
พฺยาจาเรน,^๒ ตฺวํ มยฺหํ สมเว สนฺตํ
วา อสนฺตํ วา ชานิตฺตกาโม ชาโตสึ”ติ
วตฺวา นานปฺปกาเรหิ อุกฺโกสิตฺวา
มุขสฺตตีหิ โภฏฺญตฺวา ทาสเจฏฺเฏ
วีย วเส กตฺวา อตฺตโน อิสฺสรียํ
ปวตฺเตสฺสนฺตติ.

เอวํ มชฺคปฺปฺพฺพฺพฺพฺพฺพฺพฺพฺพฺพฺพ
ไปตีกานํ อาสึวเส กณฺหสฺปฺเป คิลนกาโล
วีย ภวิสฺสตี.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลแห่งพระสุปินข้อนี้
จักมีในอนาคต เมื่อโลกเสื่อมลง. เพราะ
ในกาลนั้น มนุษย์เป็นผู้มีราคะแรงกล้า
เป็นไปในอำนาจของกิเลส ตกอยู่ใน
อำนาจของภริยาสาวรุ่นของตน, หมู่ชน
มีทาสและกรรมกรเป็นต้นก็ดี โคกระบือ
เป็นต้นก็ดี เงินทองก็ดี ของทั้งหมดใน
เรือนจะตกอยู่ในอำนาจของภริยาทั้งหมด.

เมื่อสามีถามว่า “เงินทองที่ใ้่นอยู่ไหน
หรือ จำนวนสิ่งของอยู่ที่ไหน” (ภรรยา)
จะตอบว่า “เงินทองจะอยู่ที่ไหนๆ ก็ตาม
เถิด, จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการ
ตรวจตราของท่านเล่า, ท่านอยากจะรู้สิ่ง
ที่มีหรือไม่มีในบ้านของฉันหรือ” ดังนี้แล้ว
ด่าด้วยถ้อยคำต่าง ๆ นานา (พูดเสียดสี
ด้วยคำเผ็ดร้อน ดุจ) ทิมแทงด้วยดอก
คือปาก กัดหัวไว้ในอำนาจดุจทาสี และ
คนใช้ วางอำนาจบาตรใหญ่ของตนรำไป.

เวลานั้น จึงเป็นเหมือนเวลาที่นางกบ
ตัวเล็ก ๆ ขนาดเท่าดอกมะขางกลิ้งกิน
งูพิษ ฉะนั้น.

^๑ ฉ. ปริจฺเจทาทีชาตํ.

^๒ ฉ. พฺยาปาเรน.

อิโตนิทานมปิ เต ภยํ นตฺถิ, ปณฺณรสมํ
กเถहि"ติ.

"ภนฺเต ทสฺหิ อสฺสทฺธมฺเมหิ
สมนฺนาคตํ คามโคจรํ กากํ กาณฺจน-
วณฺณปณฺณตาย สุวณฺณาติ ลทฺธนาเม
สุวณฺณราชหํเส ปริวาเรนฺเต อทฺทสํ,
อิมสฺส โภ วิปาโก"ติ.

"อิมสฺสาปิ อนาคเต ทุพฺพลราชกาเลเยว
วิปาโก ภวิสฺสติ, อนาคตสฺมี หิ ราชาโน
หตฺถิสิปฺปาทีสุ อกฺุสลา ยฺยทฺเธสุ
อวิสารทา ภวิสฺสนฺติ, เต อตฺตโน
รชฺชวิปตฺตี อาสงฺกมานานํ สมานชาติกานํ
กฺุลปฺตฺตานํ อิสฺสรียํ อทฺตวา อตฺตโน
ปาทมูลิกานํ นฺหาปกกปฺปกาทินํ ทสฺสนฺติ,
ชาติโคตฺตสมฺปนฺนา กฺุลปฺตฺตา ราชกฺุเล
ปติภฺจํ อลภมานา ชีวิกํ กปฺเปตฺตุ
อสมตฺถา หุตฺวา อิสฺสรียเ จิตฺเต
ชาติโคตฺตเหเน อกฺุลีเน อปฺภุจฺจนฺตา
วิจฺริสฺสนฺติ, สุวณฺณราชหํเสหิ กากสฺส
ปริวาริตกาโล วิย ภวิสฺสติ.

ภยอันเกิดแต่สุบินนี้เป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
มหาบพิตร, ขอมหาบพิตรโปรดตรัสเล่า
พระสุบินข้อที่สืบห้าต่อไปเถิด".

พระราชากราบทูลว่า "ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้เห็นหมู่
พญาหงส์ทองที่ได้นามว่า ทอง เพราะ
มีขนสีทองแวดล้อมอีกาตัวหากินตามบ้าน
ซึ่งประกอบด้วยอสังกรรมสืบประการ,
ผลแห่งสุบินนี้จะเป็นอย่างไร".

พระศาสดาตรัสว่า "ผลแห่งพระสุบินนี้
จักมีในกาลที่พระราชารู้ก่อนแอในอนาคต
เช่นกัน, เพราะในอนาคตพระราช
ทั้งหลายไม่ฉลาดในหัตถ์ศิลป์ (การ
คล้องช้าง) เป็นต้น ไม่กล้าหาญในการ
สู้รบ, พระราชาเหล่านั้น จะไม่พระราช-
ทานความเป็นใหญ่แก่กฺุลบุตร ผู้มีชาติ
เสมอผู้รังเกียจความวิบัติแห่งราชวงศ์ ของ
พระองค์เอง แต่พระราชทานเฉพาะ
พนักงานเครื่องทรง และช่างกลบกเป็นต้น
ผู้หมอบแทบบาทของพระองค์, กฺุลบุตร
ผู้สมบุรณ์ด้วยชาติและตระกูล เมื่อไม่ได้
ที่พึงในราชสกุล ก็ไม่สามารถเลี้ยงชีพ
อยู่ได้ จักเที่ยวบารุงผู้ไม่มีสกุล มีชาติ
โคตรเลว ซึ่งดำรงในตำแหน่งสูงใหญ่โต,

อิโตนิทานมุปี เต ภยํ นตฺถิ, โสฬสมํ
กเถหี"ติ.

“ภนฺเต ปุพฺเพ ทีปโน เอฬเก
ชาทนฺติ, อหฺมฺปน เอฬเก ทีปโน
อนฺพนฺธิตฺวา มุรุมฺราติ ชาทนฺเต อทฺทสํ,
อถญฺเฒ ตสา วกา เอฬเก ทูรโตว
ทิสฺวา ภูตตฺติตา อุตฺราสมฺปตฺตา หุตฺวา
เอฬกานํ ภายา ปลายิตฺวา คุมฺพคหนานิ
ปวิสิตฺวา นิสฺยีสฺสุ.

เอวาทํ อทฺทสํ, อิมฺสฺส โโก วิปาโก"ติ.

“อิมฺสฺสาปิ อนาคเต อธฺมมิกราชากาเลเยว
วิปาโก ภวิสฺสติ, ตทา हि อกุลีนา
ราชवलฺลภา อิสฺสรา ภวิสฺสนฺติ.

กุลีนา อปฺปญฺญาตา ทฺคฺคตา, เต
ราชवलฺลภา ราชานํ อตฺตโน กถํ

เวลานั้น จึงเป็นประจวบเวลาที่พญาหงส์-
ทองแวดล้อมกาฉะนั้น.

ภัยอันเกิดแต่สุบินนี้เป็นเหตุไม่มีแก่พระองค์
ขอมหาบพิตรโปรดตรัสเล่าพระสุบินข้อที่
สิบหกเถิด”.

พระราชากราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ในกาลก่อน เสือเหลือง
ย่อมกัดกินแกะทั้งหลาย, แต่ข้าพระองค์
ได้เห็นแกะวิ่งไล่ตามเสือเหลือง กัดกิน
อยู่หมุบ ๆ, ขณะนั้น พอเสืออื่น ๆ (คือ
เสือดาว เสือโคร่ง) เห็นฝูงแกะแต่ไกล
ทีเดียวก็สะดุ้งกลัว สยดสยอง พากัน
วิ่งหนี หลบเข้าพุ่มไม้และป่าช้า ชอนตัว
อยู่เพราะกลัวฝูงแกะ.

ข้าพระองค์ได้เห็นมาอย่างนี้, ผลแห่ง
สุบินนี้เป็นอย่างไร”.

พระศาสดาตรัสว่า “ผลแห่งพระสุบินนี้
จักมีในรัชสมัยแห่งพระราชา ผู้ไม่ทรง
ตั้งอยู่ในธรรม, เพราะในกาลนั้น เหล่าชน
ผู้มีตระกูลแล้ว จักเป็นที่โปรดปรานของ
พระราชาและจักเป็นผู้เป็นใหญ่ (เป็นโต).

พวกผู้ดีมีตระกูล จักเป็นผู้อัปมงคลยาก,
ฝ่ายพวกราชพัลลภเหล่านั้น (ประจบ

คานาเปตฺวา วิจิฉฺยญฺจนาทิสฺส พฺลวณฺโต
 หุตฺวา กุลีนาณํ ปเวณิอาคตานิ
 เขตฺตวตฺตธาทีนึ 'อมฺหากํ สนฺตกาณิ
 เอตานิ'ติ อภิชฺชฺมิตฺวา เตสฺส 'น ตุมฺหากํ,
 อมฺหากนฺ'ติ อาคนฺตฺวา วิจิฉฺยญฺจนาทิสฺส
 วิวทฺนฺเตสฺส เวตฺตลตาทึนึ ปหฺราเปตฺวา
 คีวายํ คเหตฺวา อปกฺขฺตมาเปตฺวา
 'อตฺตโน ปมาณํ น ชานาถ, อเมหฺสิ
 สทฺธิ วิวทฺถ, อิทานิ โว ญฺญโถ กเถตฺวา
 หตฺถปาทจฺเจทฺหนาทีนึ กาเรสฺสามา'ติ
 สนฺตชฺชฺเสสฺสนฺติ, เต เตสํ ภเยน อตฺตโน
 สนฺตกาณิ วตฺถุณิ 'ตุมฺหากํเยว เจตานิ
 คณฺหธา'ติ นิยุยาเทตฺวา อตฺตโน เคหานิ
 ปวิสิตฺวา ภีตา นิปฺชฺชิสฺสนฺติ.

ปาปภิกฺขุปี เปสฺเล ภิกฺขุ ยถารุจี
 วิเหเสสฺสนฺติ, เต เปสฺลา ภิกฺขุ ปฏิสฺสรณํ

ประแจง)ให้พระราชทรงเชื่อถ้อยคำของตน
 เป็นผู้มิอิทธิพลในหน้าที่ทั้งหลาย มี
 พิพากษาคดีเป็นต้น พวกนี้ย่อแหยงเอาที่
 เรือกสวนไร่นาเป็นต้น อันเป็นมรดก
 ตกทอดของผู้ดีมีสกุลด้วยเจตนาว่า
 'ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นของพวกเขา' เมื่อ
 พวกผู้ดีมีสกุลมาพูดว่า 'ไม่ใช่ของ
 พวกท่าน, เป็นของของพวกเขา' ดังนี้แล้ว
 ทะเลาะกันอยู่ในสถานที่ที่มีโรงศาลเป็นต้น
 (พวกไม่มีตระกูล) ก็ให้เขียนตีด้วยหวาย
 และถาวรลย์เป็นอาทิ ให้จับคออุดคร่า
 ออกไป แล้วจักคุกคามว่า 'พวกท่าน
 ไม่รู้จักประมาณตัวเอง, มาทะเลาะกับ
 พวกเรา, ที่นี่พวกเราจะฟ้องพระราชา
 ให้ตัดมือตัดเท้าเป็นต้นของพวกท่านเสีย'
 พวกผู้ดีเหล่านั้น มอบสิ่งของของตนให้
 เพราะความกลัวชนผู้ไม่มีตระกูลเหล่านั้น
 ด้วยพูดว่า 'ของเหล่านี้เป็นของท่าน เชิญ
 ครองเถิด' แล้วเข้าไปบ้านของตน
 หวาดกลัวแล้ว (ปิดประตู)นอน(เป็นทุกข์)
 แล้ว.

ฝ่ายภิกษุผู้ชั่วช้า ก็จักเบียดเบียนภิกษุผู้มี
 ศีลเป็นที่รักตามความพอใจ, ภิกษุผู้มี

^๑ ที่นับเนื่องมาโดยประเพณี.

อลภมานา อรณฺญํ ปวิสิตฺวา
 คหณฺฐจาเนสุ นิสฺยิสฺสนฺตฺติ, เอวํ
 หีนชฺจุเจหิ เจว ปาปภิกฺขุหิ จ
 อูปทฺตฺตฺตานํ ชาติมนฺตฺตานํ กุลปฺตฺตฺตา-
 นญฺเจว เปสฺลानํ ภิกฺขุณญฺจ เอฬกานํ
 ภเยน ตสฺวกานํ ปลายนกาโล วีย
 ภวิสฺสตี.

อิโตนิทานมฺปิ เต ภยํ นตฺถิ, อयํ หิ
 สุปิโน อนาคตญฺเอยว อารพฺภ เต ทิฏฺฐิ,
 พฺราหฺมณา ปน น ธมฺมสุธมฺมตฺตาย ตยิ
 สินฺเนเหเน ตํ กถยฺยิสฺสุ, “พหุํ ธนํ
 ลภิสฺสามา”ติ อามิสฺสจฺกฺขฺตฺตาย ชีวิตฺตฺตฺติ
 นิสฺสาย กถยฺยิสฺสุ”ติ.

เอวํ สตฺถา โสฬสฺสนฺนํ มหาสุป็นานํ
 นิปฺผลตฺติ กเถตฺวา “น โข มหาราช
 เอตฺรหิ ตฺวญฺเอยว อิมํ สุปิเน อทฺทส,
 โปราณกราชาไนปิ อทฺทสฺสฺสุ, พฺราหฺมณาปิ
 เตสฺส เอวเมว อิมํ สุปิเน คเหตุว
 ยญฺญมตฺถเก ชิปฺปิสฺสุ. ตโต ปณฺตฺติเตหิ
 ทินฺนเนยนาคนฺตฺวา โพิธิสฺตฺตํ ปุจฺฉิสฺสุ,
 โปราณกปณฺตฺติตาปิ เนสฺส อิมํ สุปิเน

ศีลเป็นที่รัก (เครื่องครัด) เหล่านั้น เมื่อ
 ไม่ได้ที่พึง จึงพากันเข้าป่า หลบภัยอยู่ตาม
 ป่าทึบ, สมัยนั้น จักปรากฏแก่กุลบุตร
 ทั้งหลายผู้มีชาติตระกูล ถูกพวกมีตระกูล
 เลวเบียดเบียน และภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
 ถูกภิกษุทุศีลเบียดเบียน เหมือนกับกาล
 ที่เสือ(ดาวและเสือโคร่ง) วิ่งหนี เพราะ
 กลัวแกะฉะนั้น.

ภัยอันเกิดแต่สุป็นนี้เป็นเหตุ ไม่มีแก่
 มหาบพิตร, เพราะสุป็นนี้มหาบพิตรเห็น
 ปรารถนาศตอย่างเดียว, แต่ว่าพวก
 พราหมณ์ไม่ได้ทำนายพระสุป็นนั้นเพราะ
 รักใคร่พระองค์ โดยความเป็นธรรม
 ถูกต้องสมควรแก่ธรรม, แต่ทำนายเพราะ
 อาศัยการดำรงชีพ โดยมุ่งอามิสว่า
 “พวกเราจะได้ทรัพย์มหาศาล”.

พระศาสดา ได้ทรงทำนายพระสุป็นอันมี
 ความสำคัญยิ่ง ๑๖ ข้อ เสร็จฉะนี้แล้ว
 จึงตรัสต่อไปอีกว่า “ขอถวายพระพร
 มหาบพิตร มิใช่พระองค์เท่านั้นได้ทรงเห็น
 พระสุป็นทั้งหมดนี้ ในบัดนี้, แม้พระราชา
 สมัยโบราณก็เคยได้เห็นมาแล้ว, แม้พวก
 พราหมณ์ก็ยึดถือพระสุป็นเหล่านี้ของ
 พวกเธอ ชัดทอดลงเบื้องบน การนุชาญาณ

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๕๓

กณฺเฑนฺตา อิมินา นียาเมเนว กณฺเฑสนฺ”ติ
วตฺวา เตน ยาจิโต อตีตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรุมฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพิสฺสโต อุทิจฺจ-
พฺราหฺมณฺกุลํ นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปโต
อสิปฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อภิญญา เจว
สมาปฺตติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา หิมวฺนตฺป-
ปเทเส ฌานกัมภี กัมฺปนฺโต วิหริ.

ตทา พาราณสียํ พุรุมฺมทตฺโต อิมินาว
นียาเมน อิมํ สุปิเน ทิสฺวา พฺราหฺมณ
ปจฺฉิ. พฺราหฺมณา เอวเมว ยถุณฺ
ยชิตฺุ อารภิสฺ. เตสุ ปุโรหิตฺสู
อนฺเตวาลิกมาณโว ปณฺชิตฺโต พฺยตฺโต
อาจริยํ อาท “อาจริย ตฺเมหิ มยํ
ตโย เวเท อุคฺคณฺหาปีตา, นนฺ เตสุ
เอกํ มาเรตฺวา เอกสูส โสตุถิกมฺมกรณํ
นาม นตฺถิ”ติ.

เช่นเดียวกัน. จากนั้นดำเนินตามนัยที่
พวกบัณฑิตแนะนำ แล้วจึงถามพระ
โพิสฺสตรฺ, ถึงบัณฑิตในปางก่อน เมื่อจะ
ทำนายพระสุบินทั้งหมดแก่พวกเขาได้
ทำนายตามนัยนี้เหมือนกัน” ดังนี้แล้ว
เมื่อพระเจ้าโกศลทูลอาราธนา(พระศาสดา)
จึงทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสดังต่อไปนี้

สมัยอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชย์ ณ พระนครพาราณสี พระ
โพิสฺสตรฺ บังเกิดในตระกูลอุทิจฺจพฺราหฺมณํ
(พฺราหฺมณฺผู้สูงศักดิ์) เมื่อเจริญวัยแล้ว
ก็ได้บวชเป็นฤๅษี ทำอภิญญา และสมาบัติ
ให้บังเกิดขึ้นแล้ว ได้ทดลองฌานอยู่ใน
หิมวันตประเทศ.

ในสมัยนั้น พระเจ้าพรหมทัตได้ทรงเห็น
พระสุบินเหล่านี้โดยทำนองนี้เช่นเดียวกัน
จึงได้ตรัสถามพฺราหฺมณฺทั้งหลาย. พวก
พฺราหฺมณฺได้เริ่มบวชอายุอย่างเดียวกันนี้
นั้นเทียว. บรรดาพฺราหฺมณฺเหล่านั้น
มาณพผู้เป็นลูกศิษย์ของปุโรหิต เป็น
บัณฑิตฉลาดกล่าวกับอาจารย์ว่า “ท่าน
อาจารย์ ท่านให้พวกข้าพเจ้าเรียนคัมภีร์
พระเวททั้งสามจบแล้ว, ในพระเวท
ทั้งสามนั้น ขึ้นชื่อว่ากำราบบุคคลหนึ่ง

"ตาด อิมินา อุปาเยน อมฺหากํ พหุณฺ
อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตฺวํ ปน รณฺโณ ฐนํ
รกฺขิตฺตกาโม มณฺเณ"ติ.

มาณโว "เตนหิ อจฺริย ตฺเมห ตฺมฺหากํ
กมฺมํ กโรถ, อหํ ตฺมฺหากํ สนฺตฺติเก ก็
กริสฺสามิ"ติ วิจฺรณฺโต รณฺโณ อุยฺยานํ
อคมาสิ.

ตี ทิวสเมว โพิสฺสโตปิ ตํ การณํ
ณตฺวา "อชฺช มยิ มนุสฺสสปถํ คเต
มหาชนสฺส พนฺธนา โมกฺโข ภวิสฺสตี"ติ
อากาเสนาคนตฺวา อุยฺยานเ อิตฺริตฺวา
สุวณฺณปฏฺิมา วีย มงฺคลสิลาตเล นิสฺสีทิ.

มาณโว โพิสฺสโตติ อุปสงฺกมิตฺวา
วณฺหิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิตฺวา ปฏฺิสนฺถาริ
อกาสิ.

โพิสฺสโตปิ เตน สทฺธิ มธฺรปฺปฏฺิสนฺถาริ
กตฺวา "ก็ นุ โข มาณว ราชา
ธมฺเมน รชฺชํ กาเรตี"ติ ปุจฺฉิ.

แล้วทำความสวัสดิแก่บุคคลหนึ่ง ไม่มี
ไม่ใช่หรือ".

พราหมณ์กล่าวว่า "พ่อหนุ่ม โดยอุบาย
นี้ทรัพย์จำนวนมากจะเกิดขึ้นแก่พวกเรา,
แต่ดูเหมือนว่า เจ้าปรารธนาจะรักษา
ทรัพย์ของพระราชาไว้".

มาณพกล่าวว่า "ข้าแต่อาจารย์ ถ้าเช่นนั้น
ท่านจงกระทำกิจการงานของท่านเถิด,
กระผมจักช่วยทำอะไรได้ในสำนักของท่าน"
ดังนี้ แล้วก็ปลีกตัวเที่ยวเรื่อย ๆ ไปจนลุ
ถึงพระราชอุทยานของพระราชา.

ในวันนั้นนั่นเอง พระโพิสสัตว์ทราบเหตุนั้น
แล้วคิดว่า "วันนี้ เมื่อเราไปสู่ถิ่นฐาน
ของมนุษย์ มหาชนก็จักพ้นจากเครื่อง
พันธนาการ" จึงเหาะมาลงที่อุทยาน
นั่งที่พื้นศิลา อันเป็นมงคลดุจรูปทองคำ.

มาณพเข้าไปหาพระโพิสสัตว์ ไหว้แล้ว
นั่งลง ณ ที่สมควร ได้ทำการต้อนรับแล้ว.

ฝ่ายพระโพิสสัตว์ทำการต้อนรับ อัน
อ่อนหวานกับมาณพนั้น ถ้ามว่า "ดูกร
มาณพ พระราชาทรงครองราชย์โดยธรรม
อยู่หรือ".

“ภนฺเต ราชา นาม ธมฺมิโก, อปีจ โข
ปน นํ พุราหุมนฺนา อติฏฺเฐ
ปกฺขนฺนทาเปนฺติ, ราชา โสฬส สุปินเ
ทิสฺสุวา พุราหุมนฺนํ อโรเจสิ,

พุราหุมนฺนา ‘ยณฺณํ ยชิสฺสุสามา’ติ
อารทฺธา, กิ นุ โข ภนฺเต ‘อัยํ นาม
อิมสฺสํ สุปินานํ นิปฺพตฺตี’ติ ราชานํ
สณฺณทาเปตฺวา ตุมฺหากํ มหาชนํ ภายา
โมเจตฺตุํ น วญฺญตฺตี”ติ.

“มยํ โข นาม มาณว ราชานํ น
ชานาม, ราชาปี อเมห น ชานาติ,
สเจ ปน อธิธาคนฺตฺวา ปุจฺเจยฺเย,
กเถยฺยามสฺส มยฺนุ”ติ.

มาณโว “อหํ ภนฺเต อานเสฺสสามิ, ตุมฺเห
มมาคมนํ อุกฺขนฺตฺวา มฺหุตฺตํ นิสิตฺถา”ติ
โพธิสฺตฺตํ ปฏฺิขานาเปตฺวา รณฺโณ สนฺติกํ
คนฺตฺวา “มหाराช เอโก อากาสจาริก-
ตาปโส ตุมฺหากํ อูยฺยานเ ओตริตฺวา
‘ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐสฺสุปีนานํ นิปฺพตฺตี
กเถสฺสามิ’ติ ตุมฺเห ปกฺโกสตี”ติ อาน.

มาณพตอบว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ตาม
ธรรมดาพระราชดำรงอยู่ในธรรม, แต่
พวกพราหมณ์ทำให้พระองค์ทรงดำเนินใน
ลัทธิที่มีไช้ท่า, พระราชาทรงเห็นพระสุบิน
๑๖ ข้อ จึงตรัสบอกแก่พราหมณ์,

พวกพราหมณ์ปรารภกันว่า ‘พวกเราจะ
บูชาัยญ’, พระคุณเจ้าผู้เจริญ การที่ท่าน
ทำให้พระราชาทรงยินยอมว่า ‘นี่ชื่อว่าจะ
เป็นผลสำเร็จแก่สุบินเหล่านี้’ แล้วเปลื้อง
มหาชนจากภัยจะไม่สมควรหรือ”.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “มาณพ ตาม
ธรรมดาเราไม่รู้จักพระราชา, ฝ่ายพระ
ราชาก็ไม่รู้จักเรา, แต่ถ้าพระองค์เสด็จ
มาที่นี่ ฟังถามไช้ไร, เราฟังบอกแก่
พระองค์ได้”.

มาณพกล่าวว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ
ข้าพเจ้าจะนำพระราชาเสด็จมา, ขอ
พระคุณเจ้านั่งรอข้าพเจ้ากลับสักครู่หนึ่ง
เถิด” ให้พระโพธิสัตว์รับทราบแล้ว ไปสู่
พระราชวัง กราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช-
เจ้า ดาบสผู้เที่ยวไปทางอากาศได้รูปหนึ่ง
มาลงที่พระราชอุทยานของพระองค์ ทูล
เชิญพระองค์เสด็จว่า ‘จะทำนายความ
สัมฤทธิ์ผลแห่งสุบินที่พระองค์ทรงเห็น”.

ราชา ตสุส กถิ สุตวา ตาวเทว
 มหนุเตน ปรีวาเรน อุตยานิ คนุตวา
 ตาปสี วนุทิตวา เอกมนุติ นิสินุโน ปุจฉิ
 “ตุเมห กิร ภานุเต มยา ทิฏฐสุป็นานัน
 นิปฺผลตฺตี ชานาธา”ติ “อาม มหาราชา”ติ.

“เตนหิ กเถธา”ติ.

“กเถมิ มหาราช, ยถาทิฏฐเจ ตาว สุป็น
 มํ สวาเวหิ”ติ.

“สาธุ ภานุเตติ” ราชา

๗๗. “อุสสา รุกษา คาวิโย ควา จ
 อสุโส กัโส สีคาลี จ กุมฺโภ
 ไปกฺขรณิ จ อปากจนุทนี
 ลาวุณิ สีทนฺติ สีลา ปฺลวณฺติ
 มณฺฑุกิโย กณฺหสฺปะเป คิลนฺติ
 กากิ สุวณฺณา ปรีวารยณฺติ
 ตสา วกา เอฬกานัน ภายา หิ”ติ

พระราชา ทรงสดับถ้อยคำของมาณพนั้น
 จึงเสด็จไปอุทยาน พร้อมบริวารมากมาย
 ทันที ทรงไหว้พระดาบสแล้วประทับนั่ง
 ณ ที่สมควรตรัสถามว่า “พระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ ทราบว่าพระคุณเจ้าทราบความ
 สัมฤทธิ์ผล ของสุป็นที่โยมเห็นหรือ”.
 พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “ขอถวายพระพร
 มหาราชาเจ้า”.

พระราชาดร้สว่า “ถ้าเช่นนั้น ขอจง
 ทำนายเถิด”.

พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า “มหาราชาเจ้า
 อาตมภาพจะกราบทูลทำนาย, ขอมหา-
 บพิตรตรัสเล่าพระสุป็นให้อาตมภาพทราบ
 ตามที่พระองค์ทรงเห็นเสียก่อน”.

พระราชาดร้สว่า “ดีแล้วพระคุณเจ้า
 ผู้เจริญ” แล้วตรัสคาถาว่า

๗๗. “โยมได้สุป็นเห็นโคอุสภะ ๑ ต้นไม้ ๑
 แม่น้ำ ๑ โคสามัญญ ๑ ม้า ๑
 ถาดทองคำ ๑ นางสุนัขจิ้งจอก ๑
 หม้อน้ำ ๑ สระโบกขรณี ๑ ข้าวสาร
 ที่หุงไม่สุก ๑ แก่นจันทน์แดง ๑
 น้ำเต้าจมน้ำ ๑ หินลอยน้ำ ๑
 นางกบกลืนกิ้งกู่เห่า ๑ หงส์ทอง

แวล้อมกา ๑ . เสือกัวแพะ ๑".
 ดังนี้

วตุวา ปเสนทิโกศลธมฺมา กถิต-
 นิยามเนน สุปิเน กเถสิ.

โพธิสตุโตปิ เตสํ อิทานิ สตุถารา
 กถิตนิยามเนน วิตุถารโต นิปฺผลตฺตี
 กเถตฺวา ปรีโยसानเ สยํ อิทํ กเถสิ
 วิปริยาโส วตุตติ นยิธมตฺถิติ.

ตตุรายนมตฺถเ "อัย มหาราช อิเมสํ
 สุปินานํ นิปฺผลตฺติ ยํ ปเนตํ เตสํ
 ปฏิมาทตุถาย ยณฺณกมฺมํ วตุตติ ตํ
 วิปริยาโส วตุตติ วิปริตโต วิปลฺลาเสน
 วตุตตฺตี วตุตฺตี โหติ.

กัการณา. อิเมสญฺหิ นิปฺผลตฺติ นาม
 โลกสุส วิปริวตุตกาเล อการณสุส
 การณนฺติ คหณกาเล การณสุส
 อการณนฺติ ฉชฺชนกาเล อภูตสุส ภูตนฺติ
 คณฺหนกาเล ภูตสุส อภูตนฺติ ชชนกาเล
 อลชฺชนํ อสุสนฺนกาเล ลชฺชนญฺจ
 ปริหีนกาเล ภวิสฺสติ นยิธมตฺถิ อิทานิ

แวล้อมพระสุบิน ตามทำนองเดียวกับที่
 พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสไว้แล้วเหมือนกัน.

พระโพธิสัตว์ ทำนายความสัมฤทธิ์ผลแห่ง
 พระสุบินเหล่านั้น ทำนองเดียวกับที่
 พระศาสดาตรัสโดยพิสดารในบัดนี้ ใน
 ตอนจบ ดาบสจึงกล่าวคำนี้เองว่า ความ
 เปลี่ยนแปลงตรงกันข้าม ย่อมเป็นไปได้
 (ในอนาคต) แต่ไม่มีในที่นี่ก่อน ดังนี้.

ในคำนี้มีข้ออธิบายดังต่อไปนี้ "มหา-
 บพิตร ความสัมฤทธิ์ผลแห่งสุบินเหล่านี้
 เป็นดังนี้คือยัญพิธีที่ดำเนินไป เพื่อป้องกัน
 พระสุบินนั้น ยัญพิธีนั้นเป็นไปโดยตรง
 กันข้าม ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า เป็นไป
 ผิดตรงกันข้าม หรือวิปลาสคลาดเคลื่อน.

เพราะเหตุไรเล่า. เพราะชื่อว่า ความ
 สัมฤทธิ์ผลแห่งพระสุบินเหล่านี้ จะมีใน
 กาลที่โลกวิปริต ในกาลที่บุคคลถือเอา
 สิ่งที่ไม่ใช่เหตุว่า เป็นเหตุ ในกาลที่ละทิ้ง
 สิ่งที่เป็นเหตุว่า ไม่ใช่เหตุ ในกาลที่ถือเอา
 สิ่งที่ไม่จริง ว่าเป็นจริง ในกาลที่ละทิ้ง
 สิ่งที่เป็นจริง ว่าเป็นไม่จริง ในกาลที่อลัชชี

ปน ตว วา มม วา กाले อิธ อิมสมิ
 ปุริสยุเค วตฺตมานे ऐतेस्सि निपฺमतฺติ
 นตฺติ ตสฺมา ऐतेस्सि ปฏิฆาตาย
 वतฺतमानं यणुणग्गम्भं विपलुลาसेन वतฺตति
 อลนฺเตน นตฺติ เต อิตฺตนิทานं ภยं वा
 ฉมฺภิตตฺตํ วาติ.

รุ่งเรืองเฟื่องฟู ในกาลที่ลัชชีบุคคล
 เสื่อมลง (แต่จะ) ยังไม่มีในยุคนี้ แต่ใน
 บัดนี้ คือในรัชสมัยของมหาบพิตร หรือ
 ในกาลของอาตมภาพ ในชั่วบุรุษที่กำลัง
 เป็นไปอยู่นี้ ความสัมฤทธิ์ผลของสุป็น
 เหล่านี้ยังไม่มี ฉะนั้น การบูชาัญญที่
 เป็นไปเพื่อลบล้างสุป็นเหล่านั้น ย่อมเป็น
 ไปด้วยความวิปลาสคลาดเคลื่อนจาก
 ความจริง พอละด้วยการบูชาัญญเช่นนั้น
 ภัยก็ตาม ความสะดุ้งกลัวก็ตาม ที่เกิด
 แต่พระสุป็นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
 พระองค์.

มหาปุริโส ราชานํ สมสุสาเสตฺวา
 มหาชนํ พนฺธนา โมเจตฺวา ปุณากาเส
 จตฺวา รณฺโถ โอวาทํ ทตฺวา ปญฺจสุ
 สึเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา

มหาบุรุษ (พระโพธิสัตว์) ปลอบพระราชา
 ให้ทรงปลดปล่อยพระหฤทัยแล้ว ให้
 พระราชาทรงปลดปล่อยมหาชนจากเครื่อง
 พันธนาการ ดำรงอยู่บนอากาศถวายเป็น
 โอวาทแด่พระราชา ให้ทรงตั้งมั่นอยู่ใน
 คีล ๕ ประการ

“อิตฺตํ ปฏฺฐาย มหาราช พุราหฺมณฺเห
 สหฺมึ เอกโต หุตฺวา ปสฺสุฆาตยณฺณนฺนาม
 มา ยชฺชิตฺติ ธมฺมํ เทเสตฺวา อากาเสเนว
 อตฺตโน วสนฺนฺจานเมว อคฺมาสิ.

แสดงธรรมว่า “มหาบพิตร ต่อแต่นี้ไป
 ขอมหาบพิตรโปรดอย่าร่วมมือกับพวก
 พราหมณ์ บูชาัญญด้วยการฆ่าสัตว์
 (ปลุฆาตัญญูณะ)” ดังนี้ แล้วได้ไปสู่ที่
 ของท่านเองทางอากาศนั่นเอง.

ราชาปี ตสฺส โอวาเท จิตฺ ทานาทินิ
ปฺญณานิ กตฺวา ยถากมฺมํ คโต.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
“สุปฺปิณฺจฺจยา เต ภยํ นตฺถิ หาเรถ
ยณฺณนุ”ติ ยณฺณํ หาเรตฺวา มหาชนสฺส
ชีวิตทานํ ทตฺวา อนุสนฺนํ ฌมฺมตฺวา
ชาตกํ สโมธานสฺสิ “ตทา ราชา อานนฺโท
อโหสิ, มาณโว สารีปฺตฺโต, ตาปโส ปน
อหเมวา”ติ.

ปริณิพฺพุเต ปน ภควติ
สงฺคีติการกา “อุสฺสา”ติ อาทินิ ตินิ
ปทานิ อฏฺฐกถํ อโรเปตฺวา “ลาฏฺฐิ”ติ
อาทินิ ปญฺจ ปทานิ^๑ เอกํ คถํ วตฺวา
เอกกนิปาตปาลี อโรเปสฺสูติ.

มหาสุปฺปิณฺชาตกาวณฺณนา สตฺตมา.

ฝ่ายพระราชาดำรงอยู่ในโอวาทของดาบส
นั้น ทำบุญกุศล มีทานเป็นต้นมากมาย
จนเสด็จสวรรคตตามบุญกรรมนั้นแล.

พระศาสดาครั้งนำพระธรรมเทศนา
มาขณะนี้แล้ว ให้พระเจ้าโกศลเลิกการบูชา
ยัญด้วยพระดำรัสว่า “ภัยย่อมไม่มีแก่
พระองค์ เพราะพระสุปฺปิณเป็นปัจจัย ขอ
มหาบพิตรเลิกการบูชายัญเสียเถิด” แล้ว
ทรงประทานชีวิตทานแก่มหาชนต่อไป
แล้วทรงสืบอนุสนธิประมวลชาดกว่า
“พระราชาในสมัยนั้นเป็นพระอานนท์
มาณพเป็นพระสารีบุตร ส่วนดาบสเป็น
เรตถาคตนั่นเอง” ดังนี้

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคปริณิพพานแล้ว
พระอาจารย์ผู้ทำสังคายนา ได้ยกเอาบท
ทั้ง ๓ มีบทว่า อุสฺสเป็นอาทิ สู่อรรถกถา
กล่าว ๕ บท มีบทว่า ลาฏฺฐิเป็นอาทิ
เป็นคาถา ๑ ยกขึ้นสู่บาลีในเอกกนิบาต.

พรรณนามหาสุปฺปิณฺชาดก ที่ ๗ จบ.

^๑ ฉ. จตฺตาริ ปทานิ.

๘. อิลลีสชาตก (๗๘)

๗๘. "อุโฆ ขณฺชา อุโฆ กุณฺนี
อุโฆ วิสมจกฺชุกา
อุภินฺนํ ปิฬิกา ชาตา
นาหํ ปสฺสามิ อิลลิสฺสนุ"ติ.

อิลลีสชาตกํ อฏฺฐมํ.

๘. อิลลีสชาตก (๗๘)

๗๘. "สองคนเป็นคนกระจอก สองคน
เป็นคนง่อย สองคนเป็นคนมี
นัยน์ตาเหลือ สองคนมีปาน ข้า-
พระองค์ไม่เห็นอิลลีสะ".

อิลลีสชาตก ที่ ๘.

๘. อิลลีสชาติกวางณณา (๗๘)

อุโภ ขณชาติ อิทํ สตุถา เขตวเน
วิหรนุโต มจฺจริโกสิยเสฏฺฐิ อารพุก
กเถสิ.

ราชคชนครสุส กิร อวิทฺเว
สกฺกกรณนาม นิคโม. ตตฺถโก
มจฺจริโกสิโย นาม เสฏฺฐิ อสิติโกฏิวิภโว
ปฏิวสติ.

โส ตินคฺเคน เตลพินุทฺปิ เนว ปเรสํ
เทติ, น อตฺตนา ปริภุชฺติ.

อิติ ตสุส ตํ วิภวชาติ เนว
ปุตฺตทาราทินํ น สมณพฺราหมณานํ
อตฺถํ อนฺุโถติ, รกฺขสปริคฺคหิตโปกฺขรณิ
วिय อปริโณคํ ติฏฺฐติ.

สตุถา เอกทิวสํ ปจฺจฺจสมเย
มหากฺรณาสมาปตฺติโต จฺญาย
สกลโลกธาตฺยํ โยธเนยฺยพนฺธเว

๘. พรรณนาอิลลีสชาติก (๗๘)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่
ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐี
ชื่อว่า โกลิยะ ผู้ตระหนี่ จึงตรัสเรื่องนี้
มีคำเริ่มต้นว่า อุโภ ขณชา ดังนี้.

ได้ยินว่า ในที่ไม่ห่างไกล เมือง
ราชคฤห์ มีนิคมอยู่(นิคมหนึ่ง) ชื่อว่า
สักกระ. เศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่า โกลิยะ
เป็นคนตระหนี่ มีทรัพย์สมบัติถึง ๘๐.โกฏิ
อาศัยอยู่ในนิคมนั้น.

เศรษฐีนั้นไม่ยอมให้แม่หยาดน้ำมันหยดหนึ่ง
ด้วยปลายหญ้าแก่ชนเหล่าอื่นเลย (ทั้ง)
ตนเองก็ไม่ยอมบริโภค.

ด้วยเหตุนี้ ทรัพย์สมบัตินั้นของเขาจึงไม่
อำนวยประโยชน์ให้แก่ชนทั้งหลาย มีบุตร
และภรรยาเป็นต้น(ทั้ง)ไม่อำนวยประโยชน์
แก่สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายเลย,
ทรัพย์นั้น ย่อมตั้งอยู่โดยไม่ได้ใช้สอย
เป็นจุดประหนึ่งว่า สระโบกขรณีที่ถูก
รากษสหวงแหนไว้ฉะนั้น.

ในวันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จ
ออกจากพระมหากุณาสมาบัติ ในเวลา
จวนใกล้รุ่ง เมื่อทรงตรวจดูหมู่สัตว์ผู้มี

โธโลเกนุโต ปณฺจจตุตาพีสโยชนมตถเก
วสนุตสฺส เสฏฺฐิโต สปชาปติกสฺส
โสตาปตติผลสฺส อุปนิสฺสยํ อทฺทส.

ตโต บุริมทิวเส ปน โส ราชานํ
อุปฏฺฐาตุํ ราชคหํ คนฺตุวา อาคจฺจนฺโต
เอกํ ฉาตชฺฌตฺตํ ชนปทมฺนุสฺสํ
กุมฺมาสปูริ กปลฺลปูริ ชาทนต์ํ ทิสฺวา
ตตฺถ ปิปาสํ อุปฺปาเทตฺวา อตฺตโน ฆริ
คนฺตุวา จินฺเตสิ "สจฺหาหิ 'กปลฺลปูริ'
ชาทิตฺถกาโมมฺหิ'ติ วกฺขามิ, พหุ มยา
สทฺธิ ชาทิตฺถกาโม ภวิสฺสฺสนฺติ, เอวํ เม
พหุ นิ ตณฺฑุลสฺสปีผาณิตาทีนิ ปริกฺขยํ
คมิสฺสฺสนฺติ, น กสฺสจฺจ กเถสฺสสามิ"ติ
ตณฺ्हํ อธิวาเสนฺโต จรติ.

โส คจฺจนฺเต คจฺจนฺเต กाले
อุปณฺฑุปณฺฑุทฺถกาโต ธฺมนิสฺนฺถตคฺตโต
ชาโต. ตโต ตณฺ्हํ อธิวาเสตุํ
อสกฺโกนฺโต คพฺภํ ปวิสิตฺวา มณฺจกํ
อุปกฺคูหิตฺวา นิปชฺฐิ, เอวํ คโตปิ

เผ่าพันธุ์ อันพระองค์พึงทรงแนะนำให้
ตรัสรู้ได้ในโลกธาตุทั้งสิ้น จึงได้ทอด
พระเนตรเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติผล
ของเศรษฐีพร้อมด้วยภรรยาผู้อยู่ในที่ไกล
ที่สุดถึง ๔๕ โยชน์.

ก็ในวันก่อนแต่นั้น เศรษฐีนั้นไปยังกรุง
ราชคฤห์ เพื่อเข้าเฝ้าพระราชบิดา เมื่อ
เดินมาเห็นมนุษย์ชาวชนบทคนหนึ่ง ผู้มี
ความหิวจัดกำลังกินขนมเบื้อง ซึ่ง(ผลสม)
เต็มด้วยถั่วกุ่มมาอยู่ จึงเกิดความอยาก
ในขนมนั้น กลับไปสู่เรือนของตน แล้ว
ครุ่นคิดว่า "หากว่าเราจะบอกว่า 'เรา
ปรารถนาจะกินขนมเบื้อง' ไซ้ไร, ชนเป็น
จำนวนมากจักใคร่กินกับเราด้วย, เมื่อ
เป็นเช่นนั้น สิ่งของเป็นจำนวนมาก มี
ข้าวสาร เนยใส และน้ำอ้อยเป็นต้น
ของเรา จักสิ้นเปลือง, เราจักไม่บอก
แก่ใคร ๆ" ดังนี้ จึงเที่ยวอดกลั้น
ความอยากอยู่.

เมื่อกาลเวลาผ่านไป ๆ เศรษฐีนั้น กลาย
เป็นโรคผอมเหลืองซูบซีด ร่างกายสะพร้ง
ไปด้วยเส้นเอ็น. ลำดับนั้น เมื่อไม่อาจจะ
อดกลั้นความอยากได้ จึงเข้าไปสู่
ห้องนอนกอดเตียงน้อย ๆ, แม้ถึงซึ่งอากาศ

วรรณคดีภาษาบาลี ป-ท.๕-๗

ชนหานิภเยน กสฺสจฺจ กิณฺจฺจ น กเถสิ.

อถ นํ ภริยา อุปสงฺกมิตฺวา ปิณฺจฺจ
ปริมชฺชิตฺวา “กินฺเต สามี อผาสฺกนฺ”ติ
ปฺจฺจ. “น เม กิณฺจฺจ อผาสฺกํ อตฺถิ”ติ.

“กิ นฺ ไซ เต ราชา กุปีโต”ติ. “ราชาปี
เม น กุปีโต”ติ.

“อถ กินฺเต ปุตฺตธิตาหิ วา ทาสกมฺม-
กราทิหิ วา กิณฺจฺจ อมฺนาปี กตฺ อตฺถิ”ติ.
“เอวรูปมฺปิ เม นตฺถิ”ติ.

“กิสฺมิณฺจฺจ ปน เต ตณฺหา อตฺถิ”ติ.
เอวํ วุตฺเตปิ ชนหานิภเยน น กิณฺจฺจ
วตฺวา นิสฺสทฺโทว นิปชฺชติ.

อย่างนี้ ก็ไม่ยอมบอกอะไรแก่ใคร ๆ
เพราะกลัวจะเสียทรัพย์.

ลำดับนั้น ภรรยาเข้าไปหาเขา
บีบนิ้วหลัง (ให้) แล้วปลอบถามว่า
“ข้าแต่ นาย ท่านไม่สบายหรือ”. เศรษฐี
นั้นตอบว่า “ความไม่สบายไร ๆ จะมี
แก่เรา (ก็) ห้ามได้”.

ภรรยาถามว่า “พระราชาทรงกริ้วต่อท่าน
หรือหนอแล”. เขาจึงตอบว่า “แม้พระ
ราชาก็มิได้ทรงกริ้วเรา (เลย)”.

นางถามว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น ลูกชายและ
ลูกหญิงทั้งหลาย หรือว่าบริวารชน
ทั้งหลาย มีทาสและกรรมกรเป็นต้น
ทำความไม่พอใจอะไร ๆ ให้แก่ท่านหรือ”.
เศรษฐีนั้นตอบว่า “ผู้ที่ทำความไม่พอใจ
แก่เรา แม้เห็นปานนี้ก็ไม่มี”.

นางจึงถาม (ต่อ) ว่า “ก็ท่านมีความอยาก
ในสิ่งไร ๆ หรือ”. แม้เมื่อภรรยาพูด
ปลอบใจ ถึงอย่างนี้ เขาก็ไม่ยอมพูด
คำไร ๆ เพราะกลัวจะเสียทรัพย์ จึงนอน
นิ่งเงียบเฉยเทียว.

อด นั ภริยา “กเถหิ สามิ กิสมิณฺจ
เต ตณฺหา”ติ อาห.

โส วจนั ปริคิณฺโต วยิ “อตฺถิ เม
เอกา ตณฺหา”ติ อาห.

“กิณฺเต ตณฺหา สามิ”ติ. “กปลฺลปฺว
ชาทิตฺตกาโมมุหิ”ติ.

“อด กิมตฺถํ น กเถสิ, ก็ ตฺวํ ทลิตฺุโท,
อิทานิ สกลสฺสกุณฺนิคมวาสิณํ ปโหนเก
กปลฺลปฺเว ปจิสฺสามิ”ติ.

“กิณฺเต เอเตหิ, อตฺตโน กมฺมํ กตฺวา
ชาทิสฺสนฺติ”ติ. “เตนหิ เอกรฺจฺจวาสิณํ
ปโหนเก ปจามิ”ติ.

“ชานามหิ ตว มหฺตฺถนฺนภาวนุ”ติ. “อิมสฺมิ
เคหสามนฺเต สพฺเพสํ ปโหนกั กตฺวา

ลำดับนั้นภรรยาจึงกล่าวกะเขาว่า “ข้าแต่
นายท่านจงบอกเถิด ท่านมีความอยาก
ในสิ่งไร ๆ หรือ”.

เศรษฐีนั้น (ทำ) เป็นจุดจก้ำกิ้นอยู่ซึ่ง
ถ้อยคำ จึงบอกว่า “เรามีความอยาก
อยู่อย่างหนึ่ง” ดังนี้.

นางจึงถาม (ต่อ) ว่า “ข้าแต่นาย ท่าน
อยากอะไร”. เศรษฐีตอบว่า “ฉันอยาก
จะกินขนมเบื้อง” ดังนี้.

นางกล่าวว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น เพื่อ
ประโยชน์อะไร ท่านจึงไม่บอก (ดิฉัน),
ท่านเป็นคนยากจนหรือ. บัดนี้ ดิฉันจัก
ทอดขนมเบื้องให้เพียงพอ (แจก) แก่ชน
ทั้งหลาย ผู้มีปกติอยู่ในสังกรนิคมทั้งสิ้น”
ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า “ชนเหล่านั้น จะมี
ประโยชน์อะไรแก่เธอ, พวกเขาจักทำ
การงานของตนแล้วกิน (ของตนเอง)”.
นางกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น ดิฉันจะทอด
ให้เพียงพอแก่เหล่าชนผู้มีปกติอยู่ในตรอก
เดียวกัน (กับเรา)” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า “ฉันรู้ว่าเธอเป็นคนมี
ทรัพย์มาก”. ภรรยาจึงกล่าวว่า “(ถ้า

ปจามิ”ติ.

“ชานามหิ ตว มหชฺฌมาสยภาวนุ”ติ.
“เตนหิ เคเห ปุตุตทารมตฺตสฺเสว ปโหนกั
กตฺวา ปจามิ”ติ.

“กีนฺเต เอเตหิ”ติ. “กั ปน ตฺยฺหญฺจ
มยฺหญฺจ ปโหนกั กตฺวา ปจามิ”ติ.

“ตฺวํ กั กริสฺสสึ”ติ. “เตนหิ เอกสฺเสว
เต ปโหนกั กตฺวา ปจามิ”ติ.

“อิมสฺมิ จาเน ปจฺจมาเน พหุ
ปจฺจาสิสฺนฺติ, สกฺลตณฺฑุเล จเปตฺวา
ภินฺนณฺฑุเล จ อุทฺธนฺกปฺลฺลาณี จ
อาทาย โถกั ชีริ สฺปฺปิมฺรฺฐมาณิตญฺจ
คเหตฺวา สตฺตมฺภุมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริ
มหาตลั อารุญฺห ปจ, ตตฺถาหิ เอกโกว
นีสิตฺตฺวา ขาทิสฺสสามิ”ติ.

อย่างนั้น) ดิฉันจะทอดทำให้เพียงพอ
แก่ชนทั้งปวง ในที่ใกล้เรือนหลังนี้
(เพื่อนบ้าน)” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า “ฉันรู้ว่าเธอเป็นคนมี
อหฺยาศัยกว้างขวาง” ดังนี้. ภรรยาจึง
กล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น ดิฉันจะทอด
ทำให้เพียงพอสำหรับลูกและเมียในเรือน
เท่านั้น”.

เศรษฐีกล่าวว่า “ชนเหล่านั้นจะมีประโยชน์
อะไรแก่เธอ” ดังนี้. นางจึงถามว่า
“ก็ดิฉันจะทอดให้พอเพียงแก่ท่าน และ
ดิฉันได้ไหม”.

เศรษฐีถามว่า “เจ้าจักทำอะไร”. นาง
ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้นดิฉันจะทอดให้
เพียงพอแก่ท่านคนเดียวเท่านั้น” ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า “เมื่อเธอทอดในที่นี้
ชนเป็นจำนวนมากย่อมมุ่งหวัง(อยากได้),
เจ้าจงเว้นตัวข้าวสารที่งามล้วนๆ แล้วนำ
เอาปลายข้าว เต้าและกระตาะ ถือเอา
นมสด เนยใส น้ำผึ้งและน้ำอ้อยอย่างละ
นิดหน่อย แล้วขึ้นไปทอด ณ ห้องโถง
เบื้องบนแห่งปราสาท ๗ ชั้น, เราผู้เดียว
เท่านั้น จักนั่งกินในที่นั้น” ดังนี้.

สา "สาธู"ติ ปฏิสุสุณิตวา คเหตุพพิ
คาหาเปตวา ปาสาทิ อารุห ทาสโย
วิสุสชเชตวา เสฎฐิ ปกโกสาเปสิ.

โส อาทิตโต ปฏุจาย ทวารานิ ปิทหนโต
สพพทวารเรสุ สุจิสมุฏิกานิ ทตวา
สตุตฎุมิตลั อภิริหิตวา ตตฎาปิ ทวาริ
ปิทหิตวา นิสีทิ.

ภริยาปิสุส อุตฺทเน อคฺคิ ชาเลตวา
กปลุลกั อาริเปตวา ปุเว ปจิตฺตุ อารภิ.

อด สตุฎา ปาโตว มหาโมคคฺลุลลา-
นตุเถริ อามนฺเตตวา "เอโส โมคคฺลุลลาน
ราชคหสุส อวิทุเว สกฺกกรนิคม มจฺจริเสฎฐิ
'กปลุลปุเว ชาทิสฺสามิ'ติ อญฺเฒสั
ทสุสนภเยน สตุตฎุมิกปฺปาสาทสุส
อุปริมตเล กปลุลปุเว ปจาเปสิ, ตฺว
ตตฺถ คนฺตวา ตั เสฎฐิ ทเมตวา
นิพฺพิเสวนั กตฺวา อุโกปิ ชายปติเก
ปุเว จ ชีรสฺปฺปิสมฺภูวานิตานิ จ
คาหาเปตวา อตฺตโน พเลน เซตวนั
อาเนสฺหิ, อชฺชาหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ
สทฺธิ วิหาเรยเว นิสีทิสฺสามิ, ปุเวเหว
ภตฺตกิจฺจํ กริสฺสามิ"ติ อาน.

นางรับคำว่า "ได้" ดังนี้ แล้วให้คนใช้
ขนเอาสิ่งของที่ควรถือเอา(ที่จำเป็น)ขึ้นไป
สู่ปราสาท แล้วส่ง(ปล่อย)สาวใช้ทั้งหลาย
ไปให้เรียก (เชิญ) เศรษฐีมา.

โกสิยเศรษฐีนั้น เมื่อปิดประตูตั้งแต่ชั้นต้น
แล้วไล่ลิ้มและสลักที่ประตูทุกประตู ขึ้นไป
ยังชั้น ๗ ปิดประตูแม้ที่ชั้น ๗ นั้น แล้วนั่ง
(คอย).

ฝ่ายภรรยาของเศรษฐีนั้น ก่อไฟให้
ลูกไฟลงในเตา ยกกระทะขึ้นวางแล้วเริ่ม
ทอดขนม.

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสเรียก
พระมหาโมคคัลลานเถระมาแต่เข้าตรู
แล้วรับสั่งว่า "ดูกรโมคคัลลานะ เศรษฐี
ตระหนี่ในสักกนิคม อันไม่ห่างไกลจาก
กรุงราชคฤห์ผู้นี้ คิดว่า 'เราจักกิน
ขนมเบ็อง' ดังนี้ เพราะกลัวคนอื่น ๆ
จะเห็น จึงให้ภรรยาทอดขนมเบ็องที่พื้น
ชั้นบนแห่งปราสาท ๗ ชั้น เธอจึงไปที่นั่น
ทรมานเศรษฐีนั้น ทำให้หมดพยศ แล้ว
ให้สามีและภรรยา แม้ทั้งสองขนเอาขนม
และนมสด เนยใส น้ำผึ้งและน้ำอ้อย
นำมายังวิหารเซตวันด้วยกำลังของตน
(เอง); วันนี้เรา (ตถาคต) พร้อมด้วยภิกษุ

เถโร "สาธุ ฆนฺเต"ติ สตุถุ วจัน
สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา ตาวเทว อิทธิพลน ตํ
นิคมํ คนฺตฺวา ตสฺส ปาสาทสฺส
สีหปญฺชรวทฺวาเร สุนิวตฺโต สุปารุโต
อากาเสยว มณฺธิรูปกํ วย อญฺจาสิ.
มหาเสฏฺฐจฺฉิโน เถโร ทิสฺสวาว หทยมํสํ
กมฺปิ.

โส "อหํ เอรูปานญฺเณว ฆเยน อิมํ
จํานํ อาคโต, อยญฺจ อาคนฺตฺวา
วาทปานทฺวาเร จิตฺ"ติ คเหตุพฺพคณฺโณ
อปสฺสนฺโต อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตโลณสฺสกุขรา
วย โวเสน ตฎฺฐฏฺฐายนฺโต เอวมาห
"สมณ อากาเส จตฺวา ตฺวํ ก็
ลภิสฺสสิ, อากาเส อปเท ปทํ ทสฺเสตฺวา
จงฺกมฺนฺโตปิ เนว ลภิสฺสสิ"ติ.

เถโร ตสฺมีเยว จาเน อปฺราปรี จงฺกมิ.
เสฏฺฐจฺฉิ "จงฺกมฺนฺโต ก็ ลภิสฺสสิ, อากาเส

๕๐๐ รูป จักนั่ง(คอย)ที่วิหารนี้เอง จักทำ
ภักตกิจด้วยขนมทั้งหลายนั้นแล" ดังนี้.

พระเถระรับสนองพระดำรัสของพระศาสดา
ว่า "ดีแล้ว พระเจ้าข้า" ดังนี้แล้ว
ในทันใดนั้นเอง ได้ไปถึงนิคมนั้น ด้วย
กำลังฤทธิ์ นุ่งสบง (และ)ห่มจีวรเรียบร้อย
(อย่างดี) แล้วได้ยืนอยู่ในอากาศตรงช่อง
สีหบัญชรแห่งปราสาทนั้นนั่นเอง ดูจรรูป
ที่ทำด้วยแก้วมณีลอยอยู่ฉะนั้น. เพราะ
เห็นพระเถระเท่านั้น เนื้อหัวใจของ
มหาเศรษฐีก็สั่นระรัว.

เศรษฐีนั้นคิดว่า "เราได้มาสู่สถานที่นี้ (ก็)
เพราะกลัวบุคคลเห็นปานนี้นั่นเอง, และ
สมณะรูปนี้ ก็ยังมายืนอยู่ที่ช่องหน้าต่าง
(จนได้)" ดังนี้ เมื่อมองไม่เห็นสิ่งที่ตน
ควรถือเอาจึงเปล่งเสียงตฎะ ตฎะ ด้วย
ความโกรธเคือง ดูจกัอนเกลือกที่เขาใส่ลง
ไปในกองไฟฉะนั้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า
"ข้าแต่สมณะ ท่าน(ถึง)ยืนอยู่ในอากาศ
(ก็)จักได้อะไร, ท่าน(ถึง)แม้จะแสดง
รอยเท้าเดินจงกรมอยู่ในอากาศ อันหา
ร่องรอยไม่ได้ ก็จักไม่ได้(อะไร)เลย" ดังนี้.

พระเถระเดินจงกรมไปมาอยู่ในที่นั้นนั่นเอง.
เศรษฐีกล่าวว่า "ท่านจงกรมอยู่ จักได้

ปลุลงเคน นิสีทมาโนปี น ลภิสฺสสิเยวา”ติ
อาห.

เถโร ปลุลงกั อากุชิตฺวา นิสีทิ. อถ
นั “นิสินุโน ก็ ลภิสฺสสิ, อาคนุตฺวา
วาทปานอุมมาเร จิตฺปิ น
ลภิสฺสสิเยวา”ติ อาห.

เถโร อุมมาเร อฏฺจาสิ. อถ นั
“อุมมาเร จิตฺปิ ก็ ลภิสฺสสิ, ฐฺมายนฺโตปิ
น ลภิสฺสสิเยวา”ติ อาห.

เถโร ฐฺมายิ. สกฺลปฺปาสาโท เอกฺฐโม
อโหสิ. เสฏฺฐิจิโน อกฺขิณี สุจฺยิยา
วิฑฺฒนกาโล วิย ชาโต.

เคหชฺฌายนภายเณ “ปชฺชลนฺโตปิ น
ลภิสฺสสิ”ติ อวตฺวา จินฺเตตฺวา “อัย
สมณเณ สุฏฺฐุ ลคฺโค อลทฺธา น
คมิสฺสติ, เอกมสฺส ปุวั ทาเปสฺสสามิ”ติ
ภริยั อาห “ภทฺเท เอกั ชุทฺทกปุวั
ปจิตฺวา สมณสฺส ทตฺวา อญฺโยเซหิ
นนุ”ติ.

อะไร. ท่านแม้จะนั่งคู้บัลลังก์อยู่ในอากาศ
ก็จักไม่ได้อะไรเลยเหมือนกัน” ดังนี้.

พระเถระจึงนั่งคู้บัลลังก์. ลำดับนั้น
เศรษฐีจึงกล่าวกะท่านว่า “ท่านนั่งแล้ว
จักได้อะไร. ท่านถึงแม้มายืนอยู่ที่หน้าต่าง
และธรณีประตู ก็จักไม่ได้เหมือนกัน”
ดังนี้.

พระเถระ จึงได้ยืนอยู่ที่ธรณีประตู.
ลำดับนั้น เศรษฐีจึงกล่าวกะท่านว่า
“ท่านแม้ยืนอยู่แล้วที่ธรณีประตู ก็จักได้
อะไร. ท่านแม้จะบังหวนคว้นอยู่ ก็จัก
ไม่ได้เลย” ดังนี้.

พระเถระจึงบังหวนคว้น. ปราสาททั้งสี่
ได้มีคว้นมืดมิด (เต็มไปหมด). นัยน์ตา
ทั้งสองของเศรษฐีเวลานั้นจึงเป็นเหมือนกับ
ถูกเข็มแทง.

เพราะกลัวไฟจะไหม้เรือน เศรษฐีจึงไม่
(กล้า)กล่าววว่า “ท่านแม้จะลุกโผลง
(เป็นไฟ) ก็จักไม่ได้” ดังนี้ ดำริว่า
“สมณะรูปนี้ ช้องเกี่ยวอย่างเหนียวแน่น
(ด้วยดี)ไม่ได้แล้ว (คง)จักไม่ไป, เราจักให้
ภรรยาถวายขนมสักชิ้นหนึ่งแก่เขา” ดังนี้
แล้วกล่าวกะภรรยาว่า “นางผู้เจริญ

สา โถกญฺเวย ปิฏฺฐํ กปลฺลปาตียํ
ปกฺขิปี. มหาปุโหว หุตฺวา สกฺลปาตี
ปุเรตฺวา อุทฺธมาโต อฏฺฐาสิ.

เสฏฺฐี ตํ ทิสฺวา “พหุํ ตยา ปิฏฺฐํ
คหิตํ ภวิสฺสตี”ติ สยเมว ทพฺพิกณฺเณน
โถกํ ปิฏฺฐํ คเหตุวา ปกฺขิปี.

ปุโหว ปุริมปุวโต มหนฺตตโร ชาโต. เอวํ
ยํ ยํ ปจฺติ, โส โส มหนฺตมหนฺโตว
อโหสิ.

โส นิพฺพินฺโน ภริยํ อาท “ภทฺเท อิมสฺส
เอกํ ปุวํ เทหิ”ติ. ตสฺสา ปจฺฉิตฺโต เอกํ
ปุวํ คณฺหนฺติยา สพฺเพ เอกาทฺฐา
อลฺลียิสฺสุ.

สา เสฏฺฐี อาท “สามิ สพฺเพ ปุวา
เอกโต ลคฺคา, วิสฺสุ กาทุํ น สกฺโกมี”ติ.

“อหํปี กริสฺสามิ”ติ. โส กาทุํ นาสกฺขิ,
อุโปปี ชนา โภภฺยํ คเหตุวา กทฺตมฺนฺตาปี

เธอจงทอดขนมขึ้นเล็ก ๆ ขึ้นหนึ่ง ถวาย
แก่สมณะ แล้วจงส่งท่านไป (เสีย)”.
นางใส่แป้งหน่อยเดียวเท่านั้น ลงในถาด
กระเบื้อง. ขนม(กลาย)เป็นขนมขึ้น
ใหญ่โตได้ฟูขึ้น แม้อยู่เต็มทั่วถาด.

นางใส่แป้งหน่อยเดียวเท่านั้น ลงในถาด
กระเบื้อง. ขนม(กลาย)เป็นขนมขึ้น
ใหญ่โตได้ฟูขึ้น แม้อยู่เต็มทั่วถาด.

เศรษฐีเห็นขมนั้น แล้วกล่าวว่า “เธอ
คงจะตักแป้งมากไป” ดังนี้ แล้วเอามุม
ทัพพีตักแป้งหน่อยหนึ่ง ใส่ลงไปเอง
ทีเดียว.

ขนมกลับกลายเป็นขึ้นใหญ่กว่าขนมขึ้น
ก่อน. ขนมทุก ๆ ขึ้นที่เศรษฐีทอดได้กลาย
เป็นขึ้นใหญ่ขึ้น ๆ (กว่าขึ้นก่อน ๆ) ด้วย
ประการฉะนี้.

เศรษฐีนั้นเบื่อหน่ายแล้ว กล่าวกะภรรยา
ว่า “นางผู้เจริญ เจ้าจงให้ขนมขึ้นหนึ่ง
แก่สมณะนี้เถิด”. เมื่อนางหยิบขนม
ขึ้นหนึ่งจากกระเช้า ขนมทั้งหมดได้ติด
เนื่องเป็นขึ้นเดียวกันหมด.

นางจึงบอกเศรษฐีว่า “ข้าแต่ นาย ขนม
ทุก ๆ ขึ้นได้ติดเป็นอันเดียวกัน, ดิฉัน
ไม่สามารถทำให้แยกจากกันได้”. ดังนี้.

เศรษฐีกล่าวว่า “เราจักทำเอง” เขา(ก็)
ไม่อาจทำ(แยก)ได้. ขนมแม้ทั้งสองแม้เมื่อ

วิโยเขตต์ นาสกขีสุเยว.

อถสุส ปุเวหิ สทฐิ วายมนุตสุเสว
สรีโรโต เสทา มุจฺจิสฺสุ. ปิปาสา อุปฺจฺจิชฺชช.

ตโต ภริยํ อาน "ภทฺเท น เม ปุเวหิ
อตุโถ, ปจฺจชยา สทฺฐิเยว อิมสุส ภิกฺขุสุส
เทหิ"ติ. สา ปจฺจชฺช อาทาย เถรํ
อุปลงฺกมิตฺวา สพฺเพ ปุเว เถรสฺส อทาสิ.

เถโร อุภินฺนํปิ ธมฺมํ เทเสนฺโต ตินฺนํ
รัตนํ คุณฺม กเถสิ "อตุถิ ทินฺนํ อตุถิ
ยิฏฺฐนฺ"ติ ทานาทินฺนํ ผลํ คคนตเล
ปฺนุณฺณจฺนุทํ วิย ทสฺเสสิ.

ตํ สุตฺวา ปสนฺนจิตฺโต มหาเสฏฺฐิ "ภนฺเต
อาคนุตฺวา อิมสุมฺปิ ปลฺลงฺเก นิสฺสิตฺวา
ปุเว ปริภุญฺชถา"ติ อาน.

(ช่วยกัน)จับที่ปลาย แล้วดึงอยู่ ก็ไม่อาจ
แบ่งแยกจากกันได้เลย.

ลำดับนั้น เมื่อเศรษฐีนั้นกำลังพยายาม
(ชักเย่อ)อยู่กับขมมนั่นเอง เหงื่อไหลซึม
ออกจากร่างกาย, ความอยากก็หายไป.

ลำดับนั้น เขาจึงกล่าววกะภรรยาว่า
"นางผู้เจริญ ฉันไม่มีความต้องการขม,
เจ้าจงถวายแก่ภิกษุรูปนี้ พร้อมทั้งกระเช้า
นั้นแหละ". นางจึงได้ถือกระเช้าเข้าไปหา
พระเถระ แล้วได้ถวายขมทั้งหมดแก่
พระเถระ.

พระเถระเมื่อจะแสดงธรรมแก่ชนแม่ทั้งสอง
(ก็)ได้กล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย(ก่อน)
แล้วได้แสดงผลแห่งบุญทั้งหลาย มีการ
ให้ทานเป็นต้นว่า "ทานที่บุคคลให้แล้ว
ย่อมมีผล ยัญที่บุคคลบูชาแล้วย่อมมีผล"
ดังนี้ ดุจแสดงให้เห็นอยู่ซึ่งดวงจันทร์ใน
วันเพ็ญในท้องฟ้า ฉะนั้น.

มหาเศรษฐีครั้งฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้ว
มีจิตเลื่อมใสจึงกล่าวว่า "ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ท่านจงมานั่งบนบัลลังก์นี้ แล้ว
ฉันขมเถิด" ดังนี้.